

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВНЗ «УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
Гуманітарний факультет
Кафедра нової і новітньої історії України

**«ЛЬВІВСЬКІ ВІРМЕНИ У СВІТІ РЕЧЕЙ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ
АКТОВИХ КНИГ ВІРМЕНСЬКОГО СУДУ XVII СТ.)»**

Студента VI курсу
групи ГІС 18/М
Андрія Шесталюка

Науковий керівник:
К.і.н.
Оксана Вінниченко

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ I. Рухоме майно у світлі вірменського права.

I. 1. Генеза і розвиток правових норм, що регламентували право володіння вірменами рухомим майном.

I. 2. Регламентація процесу вирішення справ пов'язаних із майном представників вірменської громади у XVII ст.

I. 3. Типологія та джерелознавчий аналіз актів, які містять переліки рухомого майна та інформацію про їхнє функціональне призначення.

РОЗДІЛ II. Актові документи, призначені для обліку майна та розпорядження ним.

II. 1. Посмертні інвентарні описи майна.

II. 2. Інвентарні описи товарів та інших речей у чоловічих майнових реєстрах.

II. 3. Речі та їх власники у світлі вірменських тестаментів.

II. 4. Переліки жіночого майна у кроронках та вінах.

РОЗДІЛ III. Документи та акти, котрі містять інформацію про вартість майна вірмен та інші малопоширені типи актів.

III. 1. Чоловічі та жіночі таксації.

III. 2. Калькуляції як джерело інформації про фінансові операції вірмен.

III. 3. Інформація з інших менш поширених документів і актів.

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність. Львівська вірменська спільнота у XVII ст. була у повній мірі інтегрованою в усі сфери публічного життя міського соціуму, проте все ж продовжувала зберігати свої етноконфесійні, правові та культурні особливості. Останні були зумовлені приналежністю до Вірменської Апостольської церкви, окремішністю мови, права та звичаїв. З огляду на зазначені особливості ця етноконфесійна спільнота у повсякденному житті також вирізнялася певною мірою з-посеред інших національних спільнот міста Львова.

Окремі дослідники акцентують на унікальній ідентичності та ментальній ізольованості львівських вірмен, що з одного боку піддаючись польській та руській (українській) асиміляції, водночас з іншого зберігали свою самобутність¹. Це частково й позначилося на володінні та користуванні у повсякденному житті речами, які використовувалися представниками «вірменської нації». Досліджуючи джерела із переліком рухомого майна вірмен, можна спробувати реконструювати світ речей цієї спільноти, дослідивши не лише особливі, але й типові речі повсякденного вжитку у тогочасному львівському соціумі. У свою чергу це проллє у певній мірі світло як на матеріальну культуру вірменської громади, так і на повсякденне життя через призму використання наявних у них речей. Таке дослідження також дасть можливість спробувати дослідити: діяльність вірменського суду у регулюванні справ і вирішенні суперечок матеріального характеру, рівень заможності окремих представників «вірменської нації», типи майна, використовуваного різними особами в залежності від статі, виду діяльності чи матеріального забезпечення, способи зберігання заощаджень (у якій монеті зберігали заощадження), способи збагачення і накопичення майна тощо.

¹ Вінниченко О. В. «Побожна смерть»: заповіт львівського вірменського єпископа Деодата Нерсесовича (1709 р.) / Вісник Львівського університету. Серія історична. Спеціальний випуск. Львів: місто, суспільство, культура. Том 8, частина 2. Культура, освіта, наука, церква. / За ред. О. Аркуші, О. Вінниченка, М. Мудрого. Львівський національний університет ім. І. Франка, 2012. С. 44 – 55. С. 44.

Історія вірменської громади Львова є малодослідженою, а кількість досліджень стосовно неї надто незначною. Матеріальне життя представників «вірменської нації» також не знайшло належного відображення у історіографії, що додатково підкреслює **новизну** даного дослідження². Зрештою робота намагається слідувати не так давно сформованим тенденціям нового погляду на сутність речей, що полягає у змінах в усвідомленні їх місця і ролі у соціокультурних просторах як важливих маркерів, що часто безпосередньо впливають на самоідентифікацію людини³. Не є секретом і те, що розвиток повсякдення в українській історичній науці, котрий, за словами Дарини Андросової-Байди розпочався із 1990-х, тобто не так вже й давно, триває і до сьогодні, що спричиняє додаткове пожвавлення інтересу до історії речей у світі⁴.

Слідуючи традиції матеріального повороту, намагаємось розглянути у роботі повсякдення представників вірменської громади не через сліди, залишені в ході їх безпосередньої діяльності, а саме через призму певних предметів, їх використання, коли предмет для дослідника стає об'єктом індивідуалізації, а сама річ може бути наповнена певним соціальним, культурним капіталом⁵. З подібною тезою виступає й українська історикinja Ірина Колесник. За її визначенням самі речі сприймаються як маркер людської соціальності; вони наділені побутовими, соціальними, культурними функціями, формують поведінкові стереотипи людей та безпосередньо впливають на формування їхнього соціального статусу⁶. На підтримку цього твердження виступає і польська дослідниця Ева Доманська, на думку якої речі виконують функцію соціалізації, зміцнюють міжособові стосунки, беруть участь у творенні

² Окремі праці Ярослава Дашкевича та Едварда Триярського містять публікації та опрацювання деяких джерел до історії повсякдення вірмен (Типологія актів з історії щоденного життя Львова. (Вірменська колонія кінця XVI – початку XVII ст.) / Я. Р. Дашкевич // Український археографічний щорічник. – 1999. – Вип. 3–4. – С. 169–199.; Tryjarski E. Zapisy Sądu Duchownego ormian miasta Lwowa za lata 1625 – 1630 w języku ormiańsko – kirszackim. Polska Akademia Umiejętności. Kraków, 2010. S. 451.) тощо.

³ Андросова – Байда Д. Від народження до смерті: життєві цикли речей. / Альманах теорії та історії історичної науки «Ейдос». Випуск 6, Київ 2011 – 2012. С. 13 – 25. С. 14.

⁴ Там само. С. 20.

⁵ Там само. С. 16, 19.

⁶ Колесник І. «Речі довкола нас»: чи готова історична наука до чергового повороту? / Альманах теорії та історії історичної науки «Ейдос». Випуск 6, Київ 2011 – 2012. С. 26 – 46. С. 27.

людської ідентичності на індивідуальному і колективному рівнях, маркуючи їх зміни⁷. Окрім цього вона схильна вважати речі екзистенційними, „стабільними” маркерами, що допомагають нестабільним людям в їх орієнтації у світі і є чимось більшим, аніж просто предметами споживання або інструментами для використання⁸. Водночас Е. Доманська розглядає і біографічний підхід до речей. Згідно із ним речі варто сприймати як активних учасників життєвих процесів, здатних взаємодіяти із людьми. Фактично, йдеться про зміщення уваги від суб’єктів, які творять відносини, до відносин, що творяться суб’єктами⁹. А от дослідниця Наталія Шелудякова визначає речі перш за все як засоби освоєння та адаптації людиною навколишнього світу, що задовольняють її матеріальні, фізичні та певною мірою духовні потреби, будучи часто присутніми в людській емоційній площині, і цим самим перетинаючи поріг внутрішнього світу людини¹⁰. Про право речей бути розміщеними в нашій інтелектуальній культурі у якості повноправних соціальних акторів зазначає і французький соціолог Бруно Латур¹¹.

В цілому можна говорити про те, що дана робота має на меті дослідити матеріальну культуру вірменської громади, а через призму використання речей і повсякдення її представників, адже за висловом І. Колесник, предмет історії повсякдення становить вивчення «малих життєвих світів» пересічних громадян, «маленьких людей», ширше – «безмовної більшості»¹², що вочевидь допоможе краще зрозуміти умови тогочасного побиту львівських вірмен.

Об’єктом дослідження є історія вірменської громади міста Львова. **Предметом дослідження** є речі, якими володіли і користувалися вірмени у XVII ст., зафіксовані у різних актових документах..

⁷ Доманська Е. Речі як Інші. / Альманах теорії та історії історичної науки «Ейдос». Випуск 2, частина 1, Київ 2006. С. 125 – 143. С. 129.

⁸ Там само. С. 127, 143.

⁹ Там само. С. 137 – 138.

¹⁰ Шелудякова Н. «Колекційні студії» в контексті матеріального повороту в гуманітаристиці. / Альманах теорії та історії історичної науки «Ейдос». Випуск 6, Київ 2011 – 2012. С. 466 – 478. С. 466, 467.

¹¹ Latour B. On Actor – Network Theory: A Few Clarifications // Soziale Welt. – vol.47. – №4. – 1996 / <http://amsterdam.nettime.org/Lists - Archives/nettime - I - 9801/msg 00019.html>

¹² Колесник І. «Речі довкола нас»: чи готова історична наука до чергового повороту». С. 29.

Гіпотеза. У XVII ст. представники вірменської громади Львова володіли великою кількістю коштовних речей, які були як у повсякденному використанні так і слугували засобом нагромадження багатства.

Мета роботи полягає у всебічному дослідженні рухомого майна львівських вірмен XVII ст.

Завдання:

- здійснити загальний огляд вірменського законодавства, що регулювало права власності вірмен на рухоме майно;
- виявити поширені юридичні практики у вирішенні майнових справ львівських вірмен у XVII ст. та окреслити коло найпоширеніших проблем матеріального характеру;
- класифікувати джерела, що містять інформацію про речі, які перебували у власності представників вірменської общини у зазначений період та визначити рівень інформативності цих матеріалів;
- виявити найбільш поширені речі побутового вжитку, якими володіли і користувалися представники «вірменської нації» у зазначений період;
- встановити різновиди найбільш типових речей, що використовувалися заможним прошарком львівських вірмен у цілях нагромадження багатств та збереження майна;
- на підставі проаналізованого матеріалу визначити основні тенденції із життя громади у цей період, скласти списки найбільш цінних і поширюваних речей, виявити найбільш актуальні питання матеріального характеру, що знайшли своє відображення у досліджуваних писемних джерелах.

Географічні межі окреслені не лише територією міста Львова, як місця локалізації вірменської общини, де також функціонував вірменський суд. Їх варто розглядати у дещо ширшому контексті, враховуючи різноманіття місць, із яких походили сторони-учасники судових процесів, звідки виходили певні розпорядження (наприклад королівська канцелярія) або ж зрештою тих місць, назви яких фігурували безпосередньо у ході судових процесів.

Хронологічні межі зумовлені тим, що протягом XVII ст. вірмени Львова переживали значне матеріальне піднесення, примноживши успадковані від попередників статки, окрім цього користуючись певною автономією у судовій сфері. Зважаючи на значні обсяги джерелознавчого матеріалу, в дослідженні фігурують п'ять судових книг, що охоплюють часовий відрізок у 15 років із 1638 по 1652 рр. включно.

У дослідженні використано ряд **теоретичних підходів та методів**, а саме: *історико-критичний* (науково-критичне дослідження історичних джерел, на яких базується робота (в даному випадку актових книг вірменського суду) та почасти допоміжних джерельних матеріалів (Вірменський судебник 1519 р., Судове Положення 1604 р., королівські привілеї вірменській громаді Львова, видані протягом XVII ст.) стосовно їх місця походження, датування, авторства й, зрештою, розуміння самого змісту), *історико-генетичний* (виникнення й розвиток вірменської правової думки, що стосувалася регулювання майнових правовідносин, поява, зникнення та / або трансформація окремих положень, згідно тогочасних реалій, etc.), *текстологічний* (виявлення і дослідження процесів розвитку й змін безпосередньо у самих текстах актових судових книг, часткова реконструкція окремих фрагментів, по можливості пошук змістів, вкладених авторами у текст та їх сучасні тлумачення й інтерпретація), *статистичний* (збір первинних даних щодо королівських привілеїв у сфері майнових правовідносин, наданих львівським вірменам у XVII ст., зведення і групування та подальший аналіз отриманих даних з метою формування висновків про регулювання майнових відносин у середовищі цієї львівської етнічної спільноти на законодавчому рівні, збір інформації стосовно найбільш поширених та використовуваних речей у середовищі львівської вірменської громади), *метод математичних підрахунків* (пов'язаний із рахунками й обчисленнями кількості виданих монархами привілеїв або ж власне чисельності певних видів майна в окремих документах і актах, обчислення співвідношення у різних системах мір і ваг тощо), *метод компаративістики (порівняння)* (зіставлення певних об'єктів (регулювання майнових правовідносин у різних

правових актах та / або законодавчих збірниках, порівняння рівня матеріального забезпечення окремих членів громади, типів майна у реєстрах та / або заповітах, базуючись на інформації стосовно статі, виду зайнятості їх власників і т.д.) для виявлення схожостей та відмінностей між ними), *метод типологічного групування* (завдяки проведенню аналогій на основі схожості (або відмінності) певних об'єктів із іншими завдяки спільним (або відмінним) ознакам, проведення у подальшому групування правотворчих та нормотворчих актів за видами і типами, систематизації різних типів документів так актів, вміщених до книг вірменського суду, класифікації різновидів майна, що зустрічається безпосередньо у текстах), *юридичний аналіз* (аналіз як офіційних актів, так і документів особистого змісту, вміщених у досліджуваних джерелах, з подальшою метою отримання необхідних даних правового характеру), *метод перекладу* (полягає у перекладі окремих текстів документів та актів із максимальним збереженням оригінальних шаблонів, назв та інших комунікативних установок, з метою якнайбільшого збереження «духу» тексту оригінальною мовою для кінцевого реципієнта).

Джерела. Основними джерелами для дослідження є неопубліковані актові матеріали, які відклалися у вірменських судових актах (зокрема у роботі розглянуто актові книги вірменського суду за 1638 – 1639 рр.¹³, 1640 – 1643 рр.¹⁴, 1644 – 1647 рр.¹⁵, 1648 – 1650 рр.¹⁶, 1651 – 1652 рр.¹⁷), і вперше вводяться у науковий обіг. Рівень повноти та інформативності окремих із них є різним. Найбільш повними з огляду на кількість та якість описів є різного роду інвентарі рухомого майна (загальні описи майна для особистого вжитку, посмертні реєстри майна здійснені вдовами, переліки товарів і краму для продажів чи ремісничої діяльності, переліки заставного, наданого в оренду, позиченого чи купленого майна, таксації та калькуляції із зазначенням якісного стану, кількості, ваги та ціни певних речей чи товару тощо). Не менш цікавими

¹³ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2., спр. 525. 682 арк.

¹⁴ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2., спр. 526. 1648 арк.

¹⁵ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2., спр. 527. 1275 арк.

¹⁶ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2., спр. 528. 938 арк.

¹⁷ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2., спр. 529. 860 арк.

та інформативними документами є і тестаменти представників вірменської громади, а також кроронки (передшлюбні угоди) та переліки майна наданого батьками як віно для дочок напередодні їх вступу у шлюб, які містять переліки коштовних та / або побутових, особистих та родинних (т. зв. діличних) речей, згадки про цінні папери, книги тощо.

Джерела, використані у роботі, зберігаються у фондах Центрального державного історичного архіву міста Львова (далі – ЦДІАУЛ) (Фонд № 52 «Магістрат міста Львова 1356 – 1939», опис № 2 (1360 – 1936)¹⁸, справи №№ 525 – 529). Також у якості допоміжних матеріалів для дослідження правового статусу вірмен у сфері майнових питань послуговуємося такими джерелами: Привілеї національних громад міста Львова (XIV – XVIII ст.)¹⁹; Вірменський судєбник 1519 р.²⁰, та *Porzadek sedziow i spraw prawa ormianskiego z r. 1604*²¹. – судове Положення вірменської громади міста Львова 1604 р.. Вказані допоміжні матеріали існують на даний момент в електронних варіантах.

Наостанок варто зазначити про певні технічні аспекти, пов'язані із відображенням текстів джерел у цій роботі. Як уже зазначалося, автором було обрано стиль перекладу із максимальним збереженням оригінальних слів, мовленнєвих установок та пунктуації, задля найбільш точного відтворення текстів не оригінальною мовою. З цих причин часто збережено використання оригінальних назв певних предметів, власних імен, посад тощо, збережено наявність або ж відсутність оригінальної пунктуації, скорочень, великих і малих літер. Окремі пояснення, пропущені літери та розшифровані скорочення подано у квадратних дужках. Поодинокі складні незрозумілі для перекладу

¹⁸ Крайні дати документальних матеріалів опису фонду.

¹⁹ Привілеї національних громад міста Львова (XIV – XVIII ст.)// Упорядник М.Капраль, наук. Ред. Я.Дашкевич, Р.Шуст. – Львів: Львівський національний університет ім.І.Франка; Львівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.Грушевського НАН України. – 2 – е виправлене видання (електронний варіант). 576 с.

²⁰ Привілеї національних громад міста Львова (XIV – XVIII ст.)// Упорядник М.Капраль, наук. Ред. Я.Дашкевич, Р.Шуст. – Львів: Львівський національний університет ім.І.Франка; Львівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.Грушевського НАН України. – 2 – е виправлене видання (електронний варіант). С. 189 – 218.

²¹ Balzer O. *Porzadek sedziow i spraw prawa ormianskiego z r. 1604.*, *Studia nad historia prawa Polskiego*, Tom V – Zeszyt 1. S. 64.

слова чи власні назви подано мовою оригіналу. Натомість для кращого розуміння і адаптації змісту, текст розбито на абзаци, окремі його фрагменти містять необхідну для правильного сприйняття пунктуацію та скорочення у випадках тривалих повторень одних і тих самих слів чи фраз (напр. «злоті» – «зл.», «гроші» – «гр.», «гривні» – «грн.» тощо).

Історіографія. Основними використаними у дослідженні науковими надбаннями є праці Ярослава Дашкевича, Мирона Капралія та тестаментознавчі дослідження Оксани Вінниченко: «Вірмени в Україні. Дорогами тисячоліть»²², «Національні громади Львова XVI-XVIII ст. (соціально-правові взаємини)»²³, «У правовому просторі “вірменської нації” Львова. Спадкування за заповітами: регламентація та процедура надання їм юридичної сили в XVII – першій половині XVIII століття»²⁴ тощо. Вказані матеріали використано із метою кращого вивчення документації із внутрішнього життя львівських вірмен протягом вказаного періоду, кращого оцінювання тогочасних реалій, пов’язаних зі співіснуванням «вірменської нації» у Львові з іншими національними спільнотами, більш глибокого розуміння релігійного світогляду особистості, нюансів правового регулювання статусу вірменської громади, окремих аспектів пов’язаних зі спадкуванням, складанням речових інвентарів та іншою діяльністю майнового характеру львівських вірмен тощо.

Також для дослідження життя і побуту представників львівської вірменської спільноти, а також для кращого розуміння судово-процесуальних норм вірменського суду та процесів укладання певних правових актів, використано окремі праці та статті Людвіка Корвіна («Ormianskie rody szlacheckie») ²⁵, Освальда Бальцера («Sądownictwo ormiańskie w średniowiecznym

²² Дашкевич Я. Р. Вірмени в Україні: дорогами тисячоліть. Збірник наукових праць. – Львів : Вид – во Львівського музею історії релігії «Логос», 2012. – 1328 с.

²³ Капраль М. М. Національні громади Львова XVI–XVIII ст. (соціально – правові взаємини), Львів, Літературна агенція "Піраміда", 2003. – 445 с.

²⁴ Вінниченко О. В. У правовому просторі “вірменської нації” Львова. Спадкування за заповітами: регламентація та процедура надання їм юридичної сили в XVII – першій половині XVIII століття // Patrimonium. Студії з ранньомодерної історії Центрально – Східної Європи. Київ; Краків, 2015. Т. I: Ранньомодерна людина: простір – влада – право XVI–XVIII століть / За редакції Віталія Михайловського і Ярослава Столицького. С. 339–358.

²⁵ Korwin L. Ormianskie rody szlacheckie. X tablic barwnych, Krakow, 1934. S. 32.

Lwowie»)²⁶, Садока Баронча («Rys dziejów ormiańskich»)²⁷, Едварда Триярського («Zapisy Sądu Duchownego ormian miasta Lwowa za lata 1625 – 1630 w języku ormiańsko-kipczackim»)²⁸, Оксани Вінниченко («“Побожна смерть”: заповіт львівського вірменського єпископа Деодата Нерсесовича (1709 р.)»)²⁹, Ореста Зайця («Громадяни Львова XIV-XVIII ст.: правовий статус, склад, походження»)³⁰ та інших.

Для більш глибокого розуміння нюансів у роботі канцелярії при створенні актів та внесенні їх до судових книг, використано тематичні праці Януша Лосовського («Kancelaria Grodska Chełmska od XV do XVIII wieku, studium o urzędzie, dokumentacji, jej formach i roli w życiu społeczeństwa staropolskiego»)³¹, Роберта Йопа («Środowisko urzędnicze kancelarii grodzkich w Chełmie, Lublinie I Krasnymstawie w drugiej połowie XVII wieku»)³², Чеслава Лехіцького («Kościół ormiański w Polsce, z drukarni «Słowa polskiego»)³³ та інших.

Окрім цього в роботі було використано оглядові та методологічні статті щодо досліджень історії речей Е. Доманської, І. І. Колесник, Д. О. Андросової-Байди та ін.. Із більш детальним списком відповідної літератури можна ознайомитися наприкінці роботи.

Структура роботи представлена трьома розділами і виглядає наступним чином: Розділ I. Рухоме майно у світлі вірменського права. Тут розглянуто розвиток вірменського права, зокрема тих норм, що стосувалися аспектів майнового характеру, процес їх рецесії на теренах Речі Посполитої,

²⁶ Balzer O. Sądownictwo ormiańskie w średniowiecznym Lwowie // Studya nad historią prawa polskiego. – Lwów, 1909. – S. 188.

²⁷ Barącz S. Rys dziejów ormiańskich / Tarnopol. Drukiem Jozefa Pawlowskiego. 1869. – S. 333.

²⁸ Tryjarski E. Zapisy Sądu Duchownego ormian miasta Lwowa za lata 1625 – 1630 w języku ormiańsko – kipczackim. Polska Akademia Umiejętności. Kraków, 2010. – S. 451.

²⁹ Вінниченко О. В. “Побожна смерть”: заповіт львівського вірменського єпископа Деодата Нерсесовича (1709 р.) / Вісник Львівського університету. Серія історична. Спеціальний випуск. Львів: місто, суспільство, культура. Том 8, частина 2. Культура, освіта, наука, церква. / За ред. О. Аркуші, О. Вінниченка, М. Мудрого. Львівський національний університет ім. І. Франка, 2012. С. 44 – 55.

³⁰ Заяць О.. Громадяни Львова XIV – XVIII ст.: правовий статус, склад, походження, Київ – Львів, 2012. – 632 с.

³¹ Łosowski J. Kancelaria Grodska Chełmska od XV do XVIII wieku, studium o urzędzie, dokumentacji, jej formach i roli w życiu społeczeństwa staropolskiego. Wydawnictwo uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej, Lublin, 2004. – S. 445.

³² Jop R. Środowisko urzędnicze kancelarii grodzkich w Chełmie, Lublinie I Krasnymstawie w drugiej połowie XVII wieku. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej. Lublin, 2003. – 219 S.

³³ Lechicki Cz. Kościół ormiański w Polsce, z drukarni «Słowa polskiego, Lwów 1928. – S. 182.

проаналізовано процес власне вирішення майнових справ, проведено класифікацію та здійснено джерелознавчий аналіз, вміщених у судових книгах актів. Складається із трьох підрозділів (I. 1. Генеза і розвиток правових норм, що регламентували право володіння вірменами рухомим майном. I. 2. Регламентація процесу вирішення справ пов'язаних із майном представників вірменської громади у XVII ст. I. 3. Типологія та джерелознавчий аналіз актів, які містять переліки рухомого майна та інформацію про їхнє функціональне призначення). Розділ II. Актові документи, призначені для обліку майна та розпорядження ним. У ньому проаналізовано найбільш поширені та інформативні типи актових записів, згідно з якими і названо вміщені тут чотири підрозділи (II. 1. Посмертні інвентарні описи майна. II. 2. Інвентарні описи товарів та інших речей у чоловічих майнових реєстрах. II. 3. Речі та їх власники у світлі вірменських тестаментів. II. 4. Переліки жіночого майна у кронках та вінах).

Розділ III. Документи та акти, котрі містять інформацію про вартість майна вірмен та інші малопоширені типи актів. У цьому розділі розглянуто типи записів, що містять інформацію про ціни, системи мір і ваг, способи вимірювання вартості окремих предметів, а також менш поширені актові типи, котрі містять різного роду інформацію про рухоме майно вірмен. Розділ складається із трьох підрозділів (III. 1. Чоловічі та жіночі таксації. III. 2. Калькуляції як джерело інформації про фінансові операції вірмен. III. 3. Інформація з інших менш поширених документів і актів).

РОЗДІЛ І

РУХОМЕ МАЙНО У СВІТЛІ ВІРМЕНСЬКОГО ПРАВА

І. 1. Генеза і розвиток правових норм, що регламентували право володіння вірменами рухомим майном.

Як відомо уже перші вірмени-поселенці на теренах Київської Русі володіли певними надбаннями у правовій сфері. Не виключенням була і львівська вірменська громада, перші представники якої оселилися біля міських мурів приблизно у ті ж часи, коли й виникло місто. У львівському випадку вірмени були запрошені на ці землі королем Данилом Романовичем (на Русі перші поселенці з'являються начебто ще в 1062 р. на запрошення князя Федора Дмитровича). Приходять вірмени не самотійно, а в числі й інших народів-переселенців, що мали відновити життя на цих теренах після монгольської навали. Як і у Львові, так і в інших містах вірменські громади поповнювалися завдяки постійним мікроміграціям етнічних вірмен із самої Вірменії, Туреччини, Ірану, Криму, Молдавії та інших країн. Так виникають своєрідні етнічні спільноти у Луцьку, Снятині, Бережанах, Кутах, Язловці та інших містах. Вірмени, котрі були громадянами міста, були одночасно і членами вірменської общини, представників якої часто називали «вірменською нацією»³⁴.

Появу вірменської колонії у Львові датують другою половиною XIII століття, що дозволяє назвати її однією із перших осілих вірменських спільнот на території України. Раніше з'являється лише колонія у Києві – перші згадки у 80-х – 90-х рр.. XI століття³⁵. В той же час, згідно досліджень Я. Р. Дашкевича, перші контакти Русі із Вірменією слід датувати принаймі X століттям, коли до

³⁴ Дашкевич Я. Р. Вірмени в Україні: дорогами тисячоліть. Збірник наукових праць. – Львів : Вид – во Львівського музею історії релігії «Логос», 2012. – 1328 с. / Украинско – армянские отношения в XVII в. и источники их изучения. С. 174.

³⁵ Дашкевич Я. Україна на перехресті світів: релігієзнавчі й соціокультурні студії / Львівське відділення інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України; Львівський музей історії релігії; Гуманітарний факультет Українського католицького університету; Упоря. Л. Моравська, І. Скочиляс. – Львів: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України; Видавництво УКУ, 2016. – xlvі + 602 с. + 8 с. іл. / Мистецтво вірменських колоній в Україні. С. 55.

Києва вже прибували їхні купці³⁶. Окрім цього, за Я. Дашкевичем, перші постійні вірменські поселенці на Русі могли з'явитися ще близько 1065 року, коли столиця Вірменії Ані була захоплена турками-сельджуками³⁷.

Найбільш ранньою датою з історії вірменської громади міста Львова прийнято вважати 1183 р., коли на території тогочасного Жовківського передмістя з'являється вірменський дерев'яний костел на честь святої Анни³⁸. Згідно з дослідженнями Я. Р. Дашкевича, згодом тут утворився цілий вірменський сакральний комплекс, що налічував принаймі три релігійні споруди – церкву Св. Анни, храм Св. Якова Нізібенського та монастир Пресвятої Богородиці³⁹. А вже у привілеї Сигізмунда Августа від 22 січня 1569 р.⁴⁰, цей комплекс фігурував саме як монастир. Це може свідчити лиш про те, що громада розросталася і окрім збільшення чисельності своїх представників, ставала водночас все більш могутньою в економічному плані, маючи фінансову спроможність утримувати доволі великий як на той час сакральний комплекс. Підтвердження цієї тези знаходимо і в історіографії, натрапляючи на твердження про найбільшу значимість львівської колонії серед усіх інших тогочасних вірменських поселень на території України, завдяки її значимій чисельності, міцному економічному та культурному потенціалу⁴¹. До цього ж варто додати, що між 1363-1370 рр. на території безпосередньо обмеженій мурами міста, з'являється мурована катедра, збудована у типовому вірменському стилі на зразок зруйнованого собору в Ані⁴². Опинившись на нових землях, вірмени-переселенці звісно ж принесли з собою власні традиції,

³⁶ Дашкевич Я. Україна на перехресті світів: релігієзнавчі й соціокультурні студії... / Русь і Вірменія. Конфесійні та культурні контакти IX – першої половини XIII століть. С. 168.

³⁷ Дашкевич Я. Р. Вірмени в Україні: дорогами тисячоліть. Збірник наукових праць. – Львів : Вид – во Львівського музею історії релігії «Логос», 2012. – 1328 с. / Розселення вірменів на Україні в XI – XVIII ст. С. 201.

³⁸ Lechicki Cz. Kościół ormiański w Polsce, z drukarni «Słowa polskiego», Lwów 1928. S. 174.

³⁹ Дашкевич Я. Україна на перехресті світів: релігієзнавчі й соціокультурні студії... / Вірменський сакральний комплекс із часів княжого Львова. С. 62.

⁴⁰ Привілеї національних громад міста Львова (XIV – XVIII ст.) / Упорядник М.Капраль, наук. ред. Я.Дашкевич, Р.Шуст. — Львів: Львівський національний університет ім.І.Франка; Львівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.Грушевського НАН України. — 2 – е виправлене видання (електронний варіант). 576 с. С. 289.

⁴¹ Дашкевич Я. Р. Вірмени в Україні: дорогами тисячоліть. Збірник наукових праць... / Украинско – армянские отношения в XVII в. и источники их изучения. С. 174.

⁴² Korwin L. Ormiańskie rody szlacheckie. X tablic barwnych, Krakow, 1934. S. 32.

суспільний устрій, судову систему. До цього часу право власності на майно у вірмен було уже доволі регламентованим. Правові норми базувалися почасти на звичаєвому праві, хоч на той час у вірмен існувало принаймі три великих зводи законів, що з-поміж усього іншого регулювали і майнові правовідносини: Судебник Давида Алавкаорді, Судебник Мхітара Гоша та Судебник Смбага Спарапета.

Перший – найбільш ранній – Судебник Давида, сина Алавіка – дослідники здебільшого датують 1130 роком. Таким чином цей збірник законів називають однією із перших пам'яток вірменського права. В основі своїй базувався на звичаєвому праві, не містив жодних розділів чи глав, а лише 97 статей, систематизованих по галузях права і був першим світським судебником Вірменії, до створення якого церква не мала відношення⁴³.

Серед почасти елементарних правил, що повинні були регламентувати моральний вигляд тогочасної людини, натрапляємо на ряд статей, що стосуються майнової сфери. Судебник регламентував купівлю-продаж невольників (рабів), способи надання й отримання позик, забороняв займатися лихварством, артикулюючи способи покарання за порушення встановлених ним норм. Питання майнового характеру стосуються і шлюбно-сімейних відносин. До прикладу, розлучений чоловік, що повторно вступив у шлюб, повинен понести семирічну покуту, а також до кінця життя матеріально підтримувати колишню дружину⁴⁴. Регулювалися і кримінальні злочини на шкоду чийогось майна: розбої, грабежі, крадіжки⁴⁵.

Наступним хронологічно був Судебник Мхітара Гоша, датою створення якого вважають 1184 рік. Даний збірник був свого роду синтезом звичаєвого права, релігійних норм Вірменської апостольської церкви, Старого і Нового завіту, сирійсько-римських правових книг тощо. Використовувався як у Вірменії, так і у Кілікійській державі. В зв'язку з реорганізацією й

⁴³ Зурначян А. С. Судебник Давида, сына Алавика как памятник армянского права // Genesis: исторические исследования. — 2015. — № 6. — С.860 – 870. DOI: 10.7256/2409 – 868X.2015.6.17142. URL: http://e-notabene.ru/hr/article_17142.html

⁴⁴ Там само.

⁴⁵ Там само.

доповненнями, здійсненими Сигізмундом I Старим у 1519 році тривалий час використовувався і у Речі Посполитій. Тож детальніше про його вплив і значення для вірмен у цей період йтиметься згодом.

Наступною пам'яткою вірменської правової думки слід вважати Судебник Смбага Спарапета 1265 року. Діяв цей збірник у Кілікійській Вірменії, прийшовши на зміну застарілому на той час Судебнику Мхітара Гоша, що до того ж був написаний на грабарі – давній мові, яка поступово зникала з ужитку. Новий Судебник був покликаний замінити застарілі норми у відповідності до нових реалій державного устрою і правовідносин. Використовувався він аж до занепаду Кілікії у 1375 році⁴⁶.

За основу нового Судебника було взято норми звичаєвого права, а також деякі пункти із попереднього Судебника Мхітара Гоша. Збірник складався із передмови та 202-х статей, згрупованих у вісім розділів:

- Про царів, їх дітей, ішанів (князів), рицарів, священнослужителів й інших, підвладних царю;
- Спадкове право;
- Сімейне право;
- Про заставне й інше майнове право;
- Торговельне право;
- Право заповіту;
- Право рабовласництва;
- Право на відшкодування за завдані збитки⁴⁷.

Таким чином бачимо, що практично більшість, а саме шість із восьми розділів вже у своїх назвах свідчать про те, що вміщені в них статті так чи інакше регулювали майнові правовідносини. До них же, зрештою, можна включити й сімейне право, оскільки шлюбно-сімейне життя представників

⁴⁶ Зурначян А. С. Судебник Смбага Спарапета как памятник армянского права // Genesis: исторические исследования. — 2015. — № 4. — С.434 – 457. DOI: 10.7256/2409 – 868X.2015.4.15534. URL: http://e-notabene.ru/hr/article_15534.html

⁴⁷ Зурначян А. С. Судебник Смбага Спарапета как памятник армянского права.

подружжя також вельми тісно було переплетене із відносинами майнового характеру.

Доволі цікавим виглядає факт артикуляції у Судебнику права рабовласництва, а отже й закріплення на законодавчому рівні соціальної нерівності у суспільстві. Згадати про це варто з огляду на те, що володіння рабом по своїй суті прирівнювалося до володіння певною річчю. Зрештою, право на володіння невільниками зберігали в майбутньому і представники вірменської громади міста Львова⁴⁸. Широко регламентувалося у збірнику і поняття застави, надання й повернення боргу тощо. Заборонялося стягування залеглостей силоміць, що врешті також у дещо зміненому вигляді згодом було відображено і у привілеї 1444 р. Владислава III для львівської спільноти вірмен, за яким будь-кому із цього чи іншого приводу не дозволялося входити без дозволу у вірменські будинки⁴⁹. Своє детальне відображення у Судебнику знайшло і право спадкування майна. Так було встановлено черги спадкоємців по батьковій лінії: діти, брати, брати батька, інші родичі по чоловічій лінії до четвертого коліна⁵⁰. І навіть більше, встановлено такий же порядок спадкування майна за правом представництва по материнській лінії (діти, далі їх внуки)⁵¹.

Таким чином, можна із впевненістю сказати, що новоприбулі до Львова вірмени, на той час вже мали доволі великий досвід правової думки, (в т.ч. у сфері регулювання майнових відносин) і вочевидь цілком зрозумілим є факт того, що тривалий час громада продовжувала залишатися на власному праві, не переймаючи абсолютно всього із місцевої законотворчої спадщини.

Як зазначає у своїй книзі «Rys dziejów ormiańskich» Садок Баронч, ще Казимиром Великим було надано дозвіл на проживання вірмен у Львові й околицях з правом займатися торгівлею і ремеслами, користуватися тими ж правами що й інші мешканці, в той же час залишаючись при власному праві і

⁴⁸ Привілей Владислава III від 17 липня 1444 р.

⁴⁹ Привілеї національних громад міста Львова (XIV – XVIII ст.). С. 134.

⁵⁰ Зурначян А. С. Судебник Смбата Спарапета как памятник армянского права. С. 118.

⁵¹ Там само. С. 119.

віровизнанні⁵². Про магдебурзький привілей, з якого вірменам вдалося максимально скористатися у сфері судочинства згадує у своїх дослідженнях і Мирон Капраль⁵³. В той же час польський дослідник Освальд Бальцер навіть припускав, що на 1356 р. міг існувати вже цілком сформований інститут вірменського вйтівства⁵⁴.

Одним із перших правових актів, що мав на меті урегулювати становище вірменської громади у місті був також привілей королеви Єлизавети, за яким вірмени Львова залишалися на своїх попередніх правах і звичаях⁵⁵. В подальшому кожен із монархів при вступі на престол підтверджував своїм актом права львівських вірмен.

Показовим фактором є те, що із 73-и привілеїв, виданих монархами для львівської вірменської громади протягом кін. XIV – XVII століть, 40 в тій чи іншій мірі регулювали правовідносини саме у майновій сфері. При цьому до уваги не беруться привілеї-підтвердження попередніх прав, виданих попередниками нових королів. Якщо ж спробувати згрупувати ці привілеї за більш конкретними сферами регулювання правовідносин у сфері майна, можна прослідкувати наступні тенденції:

- Заповіти – 2 привілеї⁵⁶;
- Торгівля і купецтво – 19⁵⁷;
- Сфера податків – 13⁵⁸;
- Суто майнові – 2⁵⁹;
- Нерухомість – 4⁶⁰;
- Правотворчі у сфері майна – 2⁶¹.

⁵² Barącz S. Rys dziejów ormiańskich. S. 62.

⁵³ Капраль Мирон. Національні громади Львова XVI–XVIII ст. (соціально – правові взаємини). – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, Львівське відділення Ін – ту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, 2003. – 440 с. [Інтернет видання]. С. 73.

⁵⁴ Balzer O. Sądownictwo ormiańskie w średniowiecznym Lwowie // Studya nad historią prawa polskiego. – Lwów, 1909. S. 9.

⁵⁵ Привілеї національних громад міста Львова (XIV – XVIII ст.). С. 121.

⁵⁶ Там само. С. 129, 131.

⁵⁷ Там само. С. 125, 132, 138, 143, 150, 159, 160, 174, 176, 178, 249, 251, 253, 263, 264, 265, 298, 303, 327.

⁵⁸ Там само. С. 130, 145, 162, 165, 177, 259, 261, 313, 323, 347, 348, 350, 352.

⁵⁹ Там само. С. 134, 289.

⁶⁰ Там само. С. 134, 277, 307, 320.

Також варто зазначити, що два із привілеїв охоплюють по дві різні сфери. Так привілей Владислава III від 17 липня 1444 року⁶² стосується як і володіння вірменами невольників так і володіння будинками, себто нерухомістю. Інший же – привілей Сигізмунда Августа від 18 січня 1563 року⁶³ встановлює з-поміж усього також компетенції міського і вірменського суду стосовно нерухомого майна вірмен та регулює компетенції цих судів – зокрема право вірмен вирішувати у власному суді чотири види особливих справ, власне про які йтиметься згодом.

Якщо ж більш детально розглянути, що саме було предметом регулювання кожної із груп привілеїв, то привілеї, присвячені заповітам стосується речей опосередковано. В обох із них йдеться про заборону перешкоджати вірменам у складанні останньої волі, а міських урядовців зобов'язують поважати права громади⁶⁴.

Привілеї присвячені торгівлі здебільшого стосуються м'ясних яток у Львові (9 привілеїв)⁶⁵ та частково торгівлі вином (2 привілеї)⁶⁶, решта ж регулює торгівлю різноманітним крамом (8 привілеїв)⁶⁷. З них же більшість – 16 – стосується торгівлі у місті⁶⁸, 2 – торгівлі у межах Речі Посполитої⁶⁹ та 1 на території Святояннівського деканату⁷⁰. Така кількість привілеїв у цій сфері може свідчити про важливість регулювання торговельних відносин, як вочевидь одного із найважливіших занять представників вірменської громади. Подібною тези при дослідженні привілеїв дотримувався і Мирон Капраль⁷¹. Все ж очевидним є той факт, що торгові прерогативи вірменам чи їх обмеження, напряду залежали від багатьох факторів зовнішньої та внутрішньої політики

⁶¹ Там само. С. 189, 277.

⁶² Там само. С. 134.

⁶³ Там само. С. 277.

⁶⁴ Там само. С. 129, 131.

⁶⁵ Там само. С. 132, 138, 174, 176, 178, 249, 253, 263, 265

⁶⁶ Там само. С. 150, 264,

⁶⁷ Там само. С. 125, 143, 159, 251, 298, 303, 327.

⁶⁸ Там само. С. 138, 150, 160, 174, 176, 178, 249, 251, 253, 263, 264, 265, 298, 303, 327.

⁶⁹ Там само. С. 125, 143.

⁷⁰ Там само. С. 159.

⁷¹ Капраль М. Національні громади Львова XVI–XVIII ст. (соціально – правові взаємини). С. 73.

держави, пожеж та інших надзвичайних ситуацій, що траплялися в країні чи безпосередньо у місті.

Грамоти, що регулювали оподаткування, в більшості своїй стосувалися введення або ж скасування мита на ввезені товари і лише один привілей стосувався оподаткування (а точніше звільнення від нього) нерухомості⁷².

Привілеї, що стосуються безпосередньо майна – це уже згаданий привілей Владислава III про володіння представниками вірменської громади невольниками⁷³ та привілей Сигізмунда Августа про право усієї спільноти опікуватися і розпоряджатися на власний розсуд майном Вірменського монастиря на Краківському передмісті⁷⁴.

Володіння нерухомістю регулюють 4 привілеї, з яких 2 стосуються володіння саме будинками⁷⁵, 1 – володіння різною нерухомим майном⁷⁶ та 1 визначає умови купівлі вірменами городів у середмісті та передмістях Львова⁷⁷.

До правотворчих привілеїв слід віднести переклад, зміну та доповнення у 1519 році вірменського Судебника (видано привілеєм Сигізмунда I від 15 березня 1519 року⁷⁸) та привілей Сигізмунда Августа від 18 січня 1563 року про компетенції міського та вірменського суду відносно нерухомого майна вірмен, карних справ та інших спірних питань юрисдикції⁷⁹. В цьому контексті варто згадати про чотири особливі види статей, судочинство з приводу яких, здійснювалося виключно у вірменському суді, а саме:

1. Про всі маєтки та нерухомі речі, тобто про дідицтво, про будинки, ділянки, поля.
2. Про насильства в місті і поза містом [Львовом], що коли-небудь сталися.
3. Про вбивства та криваві рани і синці.

⁷² Привілеї національних громад міста Львова (XIV – XVIII ст.). С. 350.

⁷³ Там само. С. 134.

⁷⁴ Там само. С. 289.

⁷⁵ Там само. С. 134, 307.

⁷⁶ Там само. С. 277.

⁷⁷ Там само. С. 320.

⁷⁸ Там само. С. 189.

⁷⁹ Там само. С. 277.

4. Про злодійство⁸⁰.

Як бачимо, навіть у цьому переліку фігурують справи, присвячені майновим питанням, зокрема дідичним маєткам, цінність яких для вірмен була особливо великою і до певної міри майже сакральною, що неодноразово підтверджують протоколи судових засідань, занотовані до актових книг⁸¹.

Аналіз Судебника 1519 року лише додатково підтверджує важливість регулювання майнових правовідносин у середовищі вірменської громади міста Львова. Зі 124-х статей збірника, 62 – тобто половина – в тій чи іншій формі стосуються майна⁸². Серед найбільш поширених майнових питань, що знайшли своє відображення у Судебнику можна назвати такі як: володіння невільникими й відносини зі слугами, заставне майно, позики та їх повернення, домашня худоба, транспортні засоби (кораблі, коні), нерухоме майно (маєтки, земельні ділянки, спадщина), продажі і заповіти майна, спадкування і набуття майнових цінностей, пошкодження або посягання на чуже майно та відповідальність за завдану шкоду.

Окрім цього, як відомо, Судебник складається із 10 вступних статей. Ці пункти є безпосередньо витягами із Судебника Мхітара Гоша, котрі ще «були виданими вірменськими королями Йоаном (I ст.) і Теотом та іншими вірменськими володарями (II-III ст.)»⁸³. Вони складають собою окремий розділ. Половина із них – 5 – також стосуються майнової сфери:

- Боргові суперечки;
- Про право вірменських заповітів;
- Про шлюбне право (тут йдеться про посаг);
- Спадкування маєтків;
- Встановлення опіки над майном.

⁸⁰ Там само. С. 182.

⁸¹ Наприклад справа з приводу поділу кам'яниці (ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 526. Ф. 52, оп. 2., спр. 526, 1648 арк. С. 215).

⁸² Привілеї національних громад міста Львова (XIV – XVIII ст.). С. 189 – 249. Статті Судебника №№ 9, 15, 16, 17, 18, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 54, 56, 63, 65, 67, 68, 70, 71, 72, 73, 80, 82, 83, 86, 88, 89, 90, 93, 95, 96, 98, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116.

⁸³ Демкова М. Вірменський статут 1519 р. : зміст, структура та джерела. / Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2002. – Випуск 37. – 572с. / Visnyk of Lviv University. Law Series. – 2002. – №37. – 572 p.. С. 105.

Як зазначає Я. Р. Дашкевич, після 1528 р., коли новий Судебник Сигізмунда було перекладено кипчацькою мовою, ним послуговувалися не тільки представники львівської спільноти, але й мешканці інших вірменських колоній, допоки ця мова не вийшла з ужитку⁸⁴.

Сфера майнових відносин певною мірою входила і до компетенції вірменського духовного суду. В цьому випадку йшлося про реєстрацію передшлюбних договорів та майна згідно кронорків, заповітів, розгляд справ, пов'язаних з виконанням передшлюбних угод, встановлення опіки над сиротами, та, вочевидь, над належною членам громади власністю⁸⁵. Початки вірменського духовного суду, сягають за твердженням Едварда Триярського XV ст. Також за словами дослідника, суд часом розглядав і цивільні та кримінальні справи, однак здійснювалося це здебільшого як данина традиції без достатніх правових підстав і дотримання необхідних формальностей⁸⁶. Тож офіційно у компетенціях суду головним чином були справи, що принаймі якимось чином стосувалися духовно-релігійного життя і пов'язаних із ним приписів. До прикладу можна назвати щонайменше одну таку справу, котра розглядалася львівським вірменським духовним судом і є на сьогодні опублікованою. Йдеться про спір, що розбирався під час трьох судових засідань (10, 12 і 14 квітня 1625 року) між Яном Голубовичем-Івасковичем (Яшковичем) і Греском Дер Лукашовичем проти Вартика Норсесовича та його дружини Зузанни з приводу четвертини належного Зузанні спадку⁸⁷. Рішення духовного суду могли бути оскаржені у львівського вірменського архієпископа⁸⁸ або ж передані для затвердження остаточного рішення до суду світського.

⁸⁴ Дашкевич Я. Р. Вірмени в Україні: дорогами тисячоліть. Збірник наукових праць. / Львовские армяно – кипчацкие документы XVI – XVII вв. как исторический источник. С. 334.

⁸⁵ Там само. С. 327.

⁸⁶ Tryjarski E. Zapisy Sądu Duchownego ormian miasta Lwowa za lata 1625 – 1630 w języku ormiańsko – kipczackim. Polska Akademia Umiejętności. Kraków, 2010. S. 451. S. 11.

⁸⁷ Дашкевич Я. Р. Вірмени в Україні: дорогами тисячоліть. Збірник наукових праць. / Три армяно – кипчацких записи львовського армянського духовного суду 1625 г. С. 423.

⁸⁸ Зурначян А. С. Развитие армянского права в Новое время (XV – XVIII века) // Юридические исследования. — 2014. — № 6. — С.50 – 115. DOI: 10.7256/2305 – 9699.2014.6.12090. URL: http://e – notabene.ru/lr/article_12090.html

Таким чином, можемо стверджувати, що майнові відносини звісно ж відігравали доволі значну роль у житті вірменської громади міста Львова, торкаючись практично усіх сфер діяльності її представників. Перші правові норми вірменського судочинства, що стосувалися майна зокрема, беруть свої витоки ще з доволі давніх часів. Саме вони згодом стали базисом для внутрішнього судочинства львівської спільноти, а з часом, у дещо трансформованому вигляді та у синтезі із магдебурзьким й Коронним правом, увійшли до нових положень у судовій сфері, яких і дотримувалися львівські вірмени.

Практично у всіх збірниках давнього вірменського права майнових питанням приділяється велика увага. Зрештою не дивно, що ця сфера широко регулювалася в подальшому і серед львівських вірмен, що на вищому рівні проявлялося у виданні відповідних королівських привілеїв та формуванні нового Вірменського Судебника, значна частка статей якого була присвячена саме цій сфері правовідносин.

I. 2. Регламентация процесу вирішення справ пов'язаних із майном представників вірменської громади у XVII ст.

Період XV – XVII ст. дослідники називають часом розквіту великих вірменських колоній на кшталт Львова чи Кам'янця-Подільського⁸⁹. Саме в цих двох містах вірменам вдалося організувати власне самоуправління, через що магдебурзьке право тут доволі поступово приходило на зміну їх давнім законам і звичаям⁹⁰. В цей час вірмени лише продовжують примножувати, накопичені своїми попередниками статки. На думку Я. Р. Дашкевича, вірмен в цей час все більше починають сприймати як доволі серйозних конкурентів в економічному житті, а через це все частіше звинувачують в релігійній схизмі чи ж навіть

⁸⁹ Дашкевич Я. Р. Вірмени в Україні: дорогами тисячоліть. Збірник наукових праць. / Армянские колонии на Украине в источниках и литературе XV – XIX веков (Историографический очерк). С. 4.

⁹⁰ Зурначян А. С. Развитие армянского права в Новое время (XV – XVIII века) (Електронна версія).

шпигунстві на користь Туреччини⁹¹. Ясна річ, що більшість таких звинувачень, будучи по своїй суті надуманими, мали на меті послабити позиції суперників у торгівлі, ремеслах, купецтві. В руках вірмен знаходилася доволі значна частка прибуткової торгівлі зі Сходом; представники багатого патриціату мали широку систему зв'язків у магнатському середовищі і навіть при королівському дворі, будучи головними постачальниками східних предметів розкоші, займаючись позиками та лихварством, а часом навіть виконуючи певні дипломатичні доручення⁹². Тож не дивно, що окремі вірменські общини у містах користувалися обмеженою релігійною та адміністративно-юридичною автономією.

Що ж стосується львівських вірмен, то протягом XVII століття королівською канцелярією було видано 19 привілеїв з метою урегулювання становища громади у місті. З них 2 стосувалися права власності на нерухомість⁹³, 2 – торгівлі у межах міста⁹⁴ та 6 – податкової галузі⁹⁵ (Див. Додаток № 1 «Королівські привілеї, видані для вірменської громади міста Львова протягом XVII століття, що стосувалися майна і сфери податків»).

У сфері торгівлі вірмени отримували певні бенефіції: так за привілеєм від 17 квітня 1600 р. вони отримали змогу торгувати на однакових умовах з католиками, продавати із вікон двох суконниць дорогі тканини (шкарлати, півшкарлати⁹⁶, гранати, пів-гранати⁹⁷, файлундиші⁹⁸) шинкувати медом, пивом, винами й мальвазією у бочках і куфах⁹⁹. Подібний зміст мав і привілей від 14

⁹¹ Дашкевич Я. Р. Вірмени в Україні: дорогами тисячоліть. Збірник наукових праць. / Джерела і література про вірменські колонії на Україні в XVI ст. С. 105.

⁹² Дашкевич Я. Р. Вірмени в Україні: дорогами тисячоліть. Збірник наукових праць. / Армяне на Украине во время гетманства Богдана Хмельницького (1648 – 1657). С. 235.

⁹³ Привілеї національних громад міста Львова (XIV – XVIII ст.). С. 307, 320.

⁹⁴ Там само. С. 303, 327.

⁹⁵ Там само. С. 313, 323, 347, 348, 350, 352.

⁹⁶ Шкарлат – дороге сукно чи матерія, пофарбовані у червоний колір. (Привілеї національних громад міста Львова (XIV – XVIII ст.). С. 307).

⁹⁷ Гранат – синє сукно або матерія. (Там само. С. 307).

⁹⁸ Файлундиш – сорт товстого голландського або французького сукна. (Там само. С. 307).

⁹⁹ Привілеї національних громад міста Львова (XIV – XVIII ст.). С. 307.

січня 1651 р., за яким вірмени здобули право торгувати тими ж самими речами уроздріб¹⁰⁰.

Привілеї на нерухомість¹⁰¹ регламентували право на володіння вірменами будинками у середмісті та городами у середмісті та передмістях Львова. Усі привілеї цього періоду, котрі стосувалися податків, мали звільняючий характер. Так вірмени Львова позбулися шеляжного податку¹⁰², податків за ввезення і переміщення товарів¹⁰³ та зборів від кам'яниць¹⁰⁴.

У судовій сфері варто відзначити таку дату як 1604 р., коли з'являється *Porzadek sedziow i spraw prawa ormianskiego*¹⁰⁵. Саме цим збірником законів доволі часто послуговувалися у вірменському суді протягом XVII ст., хоч варто зазначити, що Статут 1519 року і надалі не виходив з ужитку. Ним послуговувались фактично до 1790 року, коли вірменське судочинство в Галичині було скасоване австрійською адміністрацією¹⁰⁶.

Що ж до Судового Положення 1604 р., то даний збірник складався із передмови «від панів старших», 11-ти розділів, 131 статті й заключного положення (стаття № 132)¹⁰⁷. З 11 розділів сфери майнового регулювання стосувалося шість:

Розділ 3. Про право необхідне та купівельне (в т. ч. Гостинне) – статті 34 – 61¹⁰⁸.

Розділ 6. Про поруки (ордери) – статті 87 – 92¹⁰⁹.

Розділ 8. Про тестаменти – статті 96 – 101¹¹⁰.

Розділ 9. Про борги, боржників і в'язницю – статті 102 – 111¹¹¹.

Розділ 10. Про римування нерухомого майна боржника – статті 112 – 120¹¹².

¹⁰⁰ Там само. С. 327.

¹⁰¹ Там само. С. 307, 320.

¹⁰² Там само. С. 347.

¹⁰³ Там само. С. 313, 323,

¹⁰⁴ Там само. С. 352.

¹⁰⁵ Судовий порядок вірменського права.

¹⁰⁶ М. Демкова. Вірменський статут 1519 р. : зміст, структура та джерела. С. 109.

¹⁰⁷ Balzer O. *Porzadek sedziow i spraw prawa ormianskiego z r. 1604.* S. 27 – 64.

¹⁰⁸ *Ibid.* S. 40 – 47.

¹⁰⁹ *Ibid.* S. 54.

¹¹⁰ *Ibid.* S. 55 – 56.

¹¹¹ *Ibid.* S. 56 – 58.

Розділ 11. Про арешти і розшуки – статті 121 – 131¹¹³.

Третій розділ щоправда мав стосунок лише до іноземців, оскільки представники вірменської громади, гості міста католицької віри чи русинської «національності» не потрапляли під його дію. Що характерно, дані положення могли застосовуватися у випадках, коли гість чи прихідець кликав би вірменина до суду, у будь-якій справі, окрім чотирьох уже відомих артикулів¹¹⁴ (стаття 34)¹¹⁵.

Як свідчить практика, іноземці доволі часто ставали учасниками процесів у вірменському суді. Варто навести кілька прикладів для того, щоб скласти приблизне уявлення про заангажованих осіб: «Famatus Vilhelmus Hoytson, Civis et Negotiator Gedanensis, famatus mente, parter et corpore existens»¹¹⁶ («Славетний Вільгельм Гойтсон, Громадянин і Купець Гданський, славетний [...]»)¹¹⁷. У вказаному випадку йшлося про надання певних торгових повноважень названому гданському купцеві. Іншого ж разу на суді зустрілися вірменин, громадянин Львова Лукас Сеферович та Armeni Persici¹¹⁸ – вірмени з Персії – Ахаб Багдазарович, Кіркор Муратович і Кіркор Бабович. Або ж натрапляємо на спір між вірменкою Анною Захаріяшовою Бернатовичовою та рідним братом (Fratre Germanii)¹¹⁹ Йоаном Влеском. Якщо ж виходити з твердження про те, що гостями міста були не лише іноземці з-поза меж Речі Посполитої, (а саме так і було) то коло т. зв. «інших» прихидців збільшується в рази.

Шостий розділ, у якому йшлося про поруки й сплати боргів, не стосувався предметів безпосередньо. Існувало декілька способів повернення займу, відстрочок тощо, але повернення боргу здійснювалося як правило у тій формі, в якій і було отримано позику. Так стаття 92 свідчить, про те, що у випадку, коли боржник погоджується на повернення позики у вигляді «готових грошей», він

¹¹² Ibid. S.59 – 61.

¹¹³ Ibid. S. 61 – 64.

¹¹⁴ Привілеї національних громад міста Львова (XIV – XVIII ст.). С. 182.

¹¹⁵ Balzer O. Porzadek sedziow i spraw prawa ormianskiego z r. 1604., Studya nad historia prawa Polskiego, Tom V – Zeszyt 1. S. 40.

¹¹⁶ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 529. С. 57.

¹¹⁷ Тут і далі переклади із латинських та / або польських оригіналів.

¹¹⁸ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 529. С. 490.

¹¹⁹ Там само. С. 810.

згодом таким же чином і повинен заплатити своєму кредиторів: саме грошима, а не товарами¹²⁰.

У восьмому розділі доволі чітко регламентувалися правила складання тестаментів, переліки майна та спадкоємців, які могли претендувати на нього. Так укладення останньої волі здійснювалося при вірменських старших (*seniores, nobiles*)¹²¹ та / або капелану чи сповіднику заповідача (стаття 96)¹²². Згадує про цей факт у своїх дослідженнях і Оксана Вінниченко¹²³.

Тестатор був вільний заповідати усе що завгодно зі свого майна будь-кому, кому лишень вважав за потрібне. Часто заповідачі залишали детальні інструкції стосовно того кому, що, для чого і за яких умов може або повинно належати. Хорошим ілюстративним прикладом до цього твердження може слугувати тестамент Кжиштофа Нурберговича 1641 року (Див. Додаток № 2. 1. «Уривок із тестаменту Кжиштофа Нурберговича»)¹²⁴. Винятком становили нерухомість і спадщина, які могли переходити тільки до прямих спадкоємців – себто нащадків (стаття 97)¹²⁵. Статті із 98 по 100¹²⁶ встановлювали черги спадкоємців. Так першими у списку йшли діти, далі брати і сестри небіжчика. Певна частка (кожен четвертий гріш) йшла на утримання удови, про що неодноразово свідчать заповіти, вписані до актових судових книг. Як приклад, в уже згадуваному тестаменті Кжиштофа Нурберговича¹²⁷ заповідач розпоряджається наступним чином: «І до того нехай [Стефан] (сестринець вмираючого, який мав виконати волю після його смерті) моїй дружині Катєрині дасть злотих 100... А також є у неї віно, право на дім і кожен четвертий гріш»¹²⁸. На подібні випадки натрапляв у своїх розшуках і польський дослідник Едвард Триярський. Зокрема

¹²⁰ Balzer O. Porzadek sedziow i spraw prawa ormianskiego z r. 1604. S. 54.

¹²¹ Jop R. Środowisko urzędnicze kancelarii grodzkich w Chełmie, Lublinie i Krasnymstawie w drugiej połowie XVII wieku. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Lublin, 2003. – 219 S. S. 21.

¹²² Balzer O. Porzadek sedziow i spraw prawa ormianskiego z r. 1604. S. 55.

¹²³ Вінниченко О. В. У правовому просторі «вірменської нації» Львова. Спадкування за заповітами: регламентація та процедура надання їм юридичної сили в XVII – першій половині XVIII ст. / *Patrimonium*. Студії з ранньомодерної історії Центрально – Східної Європи. Т.1: Ранньомодерна людина: Простір – влада – право XVI – XVIII століть / за ред. В. Михайловського і Я. Столицького. Київ – Краків: Laurus, 2015. S. 339 – 358.

¹²⁴ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 396.

¹²⁵ Balzer O. Porzadek sedziow i spraw prawa ormianskiego z r. 1604. S. 55.

¹²⁶ Там само. С. 55.

¹²⁷ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 526. С. 396.

¹²⁸ Там само. С. 398.

серед опублікованих ним записів львівського духовного вірменського суду за 1625 – 1630 рр. натрапляємо на дві справи, пов’язані зі спадкуванням, в ході яких вдови отримували свою частку від майна померлих чоловіків¹²⁹.

Якщо ж в тестаменті не зазначалося прямої волі померлого стосовно подальших майнових прав його дружини, суд вирішував зазвичай присудити їй певну частину майна (той же т. зв. кожен четвертий гріш). До прикладу саме так сталося і під час судового процесу щодо майна покійного Кшиштофа Івашковича. У своєму заповіті померлий з невідомих причин згадав лише доньку – Катарину Івашковічовну, однак після тривалих перипетій (оскільки претендентів на спадок було чимало), суд постановляє, що після погашення усіх боргів небіжчика, із залишку суми кожен четвертий гріш залишається для вдови Барбари Івашковічовної¹³⁰.

Дружина, однак, будучи на практиці почасти обмеженою в правах, (наприклад під час складення заповіту, жінки, особливо заміжні, оформлювали свою останню волю за посередництвом опікунів і за згодою чоловіка)¹³¹ в той же час володіючи правом власності, правом виступати поручителькою по зобов’язаннях, etc.¹³², не завжди ставала прямою спадкоємицею майна. Діти, будучи неповнолітніми (повноліття наступало у 21 рік)¹³³, також звісно ж не могли самостійно користуватися спадком. В такому випадку майно небіжчика зазвичай успадковував хтось із його братів (стаття 101)¹³⁴, який ставав опікуном сиріт, вдови, і стежив за дотриманням виконання останньої волі померлого. Міг це бути і котрийсь з родичів по чоловічій лінії, обов’язки по дотриманню всіх умов тестаменту якому міг делегувати перед смертю сам тестатор. Лише за відсутності у померлого брата чи інших додаткових вказівок дружина

¹²⁹ Tryjarski E. Zapisy Sądu Duchownego ormian miasta Lwowa za lata 1625 – 1630. S. 169, 213.

¹³⁰ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2., спр. 529. С. 519 – 523.

¹³¹ Вінниченко О. В. У правовому просторі «вірменської нації» Львова. Спадкування за заповітами: регламентація та процедура надання їм юридичної сили в XVII – першій половині XVIII ст. С. 357.

¹³² Зурначян А. С. Развитие армянского права в Новое время (XV – XVIII века) // Юридические исследования. — 2014. — № 6. — С.50 – 115. DOI: 10.7256/2305 – 9699.2014.6.12090. URL: http://e-notabene.ru/lr/article_12090.html

¹³³ Згідно досліджень Ореста Заяця, повноліття у цей період наступало у 21 рік, що вперше документально підтверджено з 1656 р. / Див. Заяць О.. Громадяни Львова XIV – XVIII ст.: правовий статус, склад, походження., Київ – Львів, 2012. С. 93.

¹³⁴ Balzer O. Porzadek sedziow i spraw prawa ormianskiego z r. 1604. S. 56.

небїжчика успадковувала його майно, юридично стаючи опікункою власних дітей. Як свідчать матеріали судових книг, діяльність опікунів контролювалася відповідальними особами із вірменських старших, тож розпоряджатися фінансами і майном на власний розсуд вони не могли¹³⁵.

Заповіти та справи, пов'язані із суперечками навколо них становили значний відсоток судових розглядів у юридичних практиках вірмен. Зокрема багато справ, що розглядалися у духовному суді і були пов'язані із майном¹³⁶ стосувалися саме оспорювання заповітів (зокрема заповіданих грошових сум) і вирішити їх часом було не легко, що потребувало від службовців додаткової пильності. Траплялися випадки, коли позивачі скаржилися на невиконання окремих умов розпорядниками останньої волі померлого чи навіть на приховування заповітів. Торкаючись цієї теми, варто згадати про випадок, коли перед духовним судом самовільно постала пані Ганна Грешковічовна, котра через свого опікуна Аведика Бернатовича зізналася старшим в тому, що по смерті свого чоловіка Грешка затримала у себе його тестамент. Зробила ж Ганна це, як згодом з'ясувалося, із намови свого брата Філіпа, котрий мав з цього власний зиск¹³⁷.

Гідним уваги є ще один цікавий випадок, датований 24 березня 1628 року. Цього дня до суду з'явився пан Каспар Григорович, з метою забрати назад власний тестамент, що перебував у духовному суді¹³⁸. Зрештою заявник це й зробив, хоч про причини його рішення можна лише здогадуватися. Як один із можливих варіантів – з якихось міркувань він міг вирішити його переписати.

На практиці, як бачимо, контролю із боку старших підлягали не тільки жінки чи якісь пересічні члени спільноти, а й посадові особи, на кшталт працівників канцелярії. Так вірменські старші пан Аведик Бернатович і пан Гжегож Дерлукашевич «вступили» в дім пана Івашка Якубовича, писаря вірменського духовного суду, аби показав, яку має при собі опікунську суму, призначену для

¹³⁵ ЦДДАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 38 – 39.

¹³⁶ Tryjarski E. Zapisy Sądu Duchownego ormian miasta Lwowa za lata 1625 – 1630. S. 159, 160, 168, 169, 183 (2), 185 (2), 186, 187 (2), 198, 203.

¹³⁷ Там само. С. 186.

¹³⁸ Там само. С. 187.

його синові¹³⁹ хворої панни Зузанни. Перевірку пан Івашко «пройшов» успішно, представивши вірменським старшим коштовності на загальну суму у розмірі 2 607 злотих готівкою, у турецькому золоті і сріблі¹⁴⁰.

Часто у своїх тестаментх заповідачі прямо вказували на того, на кого покладали обов'язок щодо виконання їх останньої волі. Адже багато майна йшло на розрахунок із кредиторами (чи навпаки потрібно було стягнути певні суми із боржників), оплату похорону, шпиталі, інші установи, благодійність, задушні богослужіння у різних храмах чи окремо для кожного із перелічених в тестаменті духівників. Загалом вірменське право доволі чітко артикулювало способи заповідання майна на користь духовних установ¹⁴¹. В цьому контексті для підтвердження даної тези варто навести уривок із тестаменту міщанина Алексана, сина Дер Аракієла (Див. Додаток № 2. 2. «Уривок із тестаменту Алексана, сина Дер Аракієла про заповідане майно для храмів та монастирів»)¹⁴².

Переходили до спадкоємців окрім майна та інших прав й обов'язки. Так спадкоємці померлого Тороса Торосовича змушені були віддати його кредиторам доволі значні суми: 3 000 злотих – на Скарб; 2 000 злотих – пану Воєводі Краківському; 1 000 злотих – пані Войняковській. Не дивно, що майбутні опікуни такого спадку не надто хотіли визнавати такі борги, через що власне й розпочалося судове слідство¹⁴³.

Дев'ятий розділ «Про борги, боржників і в'язницю» регламентував способи виплати боргу, артикулював можливості доведення наявності заборгованостей у суді, різні варіанти відстрочок по платежах тощо. Так стаття 102¹⁴⁴ визначала різні способи сплати позики: готівкою («готовими грошима»), особистим рухомим майном, доходом із торгівлі чи нерухомості, у крайньому випадку

¹³⁹ Дослівно з тексту. / СИНОВА́, вої, жін., діал. Невістка. / Словник української мови Академічний тлумачний словник (1970—1980) <http://sum.in.ua/s/synova>

¹⁴⁰ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 526. С. 38 – 39.

¹⁴¹ Вінниченко О. В. «Порятунок душі» у світлі тестаментів львівських вірмен XVII–XVIII століть // *Lwów: miasto – społeczeństwo – kultura. Studia z dziejów miasta / Redakcja naukowa Kazimierz Karolczak i Łukasz T. Sroka. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2014. Т. IX: Życie codzienne miasta. S. 73–83. S. 73.*

¹⁴² ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 526. С. 731 – 734.

¹⁴³ Там само. С. 209 – 210.

¹⁴⁴ Balzer O. Porządek sedziów i spraw prawa ormiańskiego z r. 1604. S. 56.

самою нерухомістю. Так Габріель Лянґіш подав до суду на певного Лазара Давидовича. Останній свого часу отримав в Константинополі від позивача лист до Кам'янця на Карвасари, де отримав, вочевидь для Лянґіша, 800 талерів битих та 20 штук соболів. Притримавши (фактично присвоївши) їх в себе, Давидович «призвів до шкод значних, присвоїв 800 талерів битих», але що більше, «20 «sorokow» соболинних, що коштують 6 тисяч талерів битих»¹⁴⁵. Повернути майно цілком обвинувачений вже не міг, оскільки за його словами, двох соболів забрав митник, коли він повертався з ними до Константинополя. Позивач же вимагав відшкодування збитків принаймі грошима, оцінюючи їх у 6 800 битих талерів¹⁴⁶.

Переглядаючи ж результати досліджень Е. Триярського, помічаємо, що справи пов'язані із заборгованостями, у протоколах духовного суду трапляються не часто¹⁴⁷. Усі вони із мирним закінченням, а погашення залеглостей по них відбувалося способами звичайних грошових виплат.

Якщо ж боржник не мав змоги погасити залеглості жодним із перелічених правом способів, то потрапляв до в'язниці, де також мусив сплачувати за своє перебування. Подальші варіанти розвитку в такій ситуації описували наступні статті Судового положення¹⁴⁸. В розділі також визначалися й різні варіанти доведення позичальником своєї правоти, оскільки, як свідчить практика, він нерідко відмовлялися від повернення недоїмок. Так стаття 109¹⁴⁹ артикулювала способи визнання й повернення боргу за циррографом¹⁵⁰, а стаття 110¹⁵¹ оповідала про спосіб визнання існування недоїмки за допомогою свідків.

Відповідно за відсутності такого документу чи свідків, які могли б підтвердити факт надання позики, довести факт існування боргу було

¹⁴⁵ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 257.

¹⁴⁶ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 257 – 259.

¹⁴⁷ Tryjarski E. Zapisy Sądu Duchownego ormian miasta Lwowa za lata 1625 – 1630. S. 171, 215.

¹⁴⁸ Статті №№ 103, 104.

¹⁴⁹ Balzer O. Porządek sedziów i spraw prawa ormiańskiego z r. 1604. S. 58.

¹⁵⁰ Циррограф (пол. Cyrograf) – особисто підписаний документ, особливо зобов'язання. / Słownik SJP.PL Słownik języka polskiego, ortograficzny, wyrazów obcych i słownik do gier w jednym. <https://sjp.pl/cyrograf>
З грец. CHIROGRAF – рукопис, примітка, колограф. Про претензію циррографічно сказано в загальному праві, якщо надано позику на підставі самого скрипту, без застави. / Encyklopedia Gutenberga Online. <http://www.gutenberg.czyz.org/word,10826>

¹⁵¹ Balzer O. Porządek sedziów i spraw prawa ormiańskiego z r. 1604. S. 58.

практично неможливо. Так пан Войцех Стасєровський програв позов проти львівської вірменки Анастасії Капрушевічової. Правда чи ні, та як стверджував позивач, свого часу він позичив уже покійному чоловіку Анастасії Івашку Капрушевичу 145 злотих, з яких 120 було надано саме по циркуграфу. Однак ні самого документу, ні кого-небудь із свідків по цій справі так і не знайшлося, а померлий не залишив ніякого заповіту, де могло б ітися про борг. Таким чином Анастасія успадкувала усе майно по чоловіку і була звільнена судом від оплати заборгованості Стасєровському¹⁵².

Однак якщо ж документ таки існував чи був підписаний боржником, справа скоріш за все могла завершитися для позивача результативно. Спосіб такої розв'язки бачимо на прикладі справи між жителем міста Бару Васиєм Яхимовичем та львівським вірменином Христофором Гозою Муратовичем з приводу повернення боргу за куплені Гозою вина на суму у розмірі 500 злотих. Свідчить про цю заборгованість мембрана, дана Гозою безпосередньому продавцеві вин Станіславу Ярошевичу, що допіру загинув у Меджибожі від рук козаків. Яхимович, ставши опікуном сина загиблого, неповнолітнього Івася, намагається добитись повернення грошей, однак навіть під час судового розгляду покупець не визнає свого підпису і намагається ухилитись від сплати. За його словами, він не пам'ятає чи ставив свій підпис на подібному документі, однак суд зрештою вирішує справу на користь позивача і зобов'язує Христофора Гозу повернути борг¹⁵³.

Водночас маємо інший приклад й інакший тип документа – **мембрану**¹⁵⁴. Так львівський міщанин пан Івашко Капрушович добровільно визнав мембрану, за якою залишився винен пану Івашку Якубовичу Степановичу «або будь-кому, хто ту мембрану покаже»¹⁵⁵, 51 злотий. Згідно з умовами надання позики,

¹⁵² ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 526. С. 218.

¹⁵³ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2., спр. 529. С. 59 – 60, 63 – 69.

¹⁵⁴ Мембрана (польськ. Membrana, membran) – 1) пергамент; 2) офіційний лист, документ; отримання, квит, зворотне отримання (реверс). М. ARCTA SŁOWNIK STAROPOLSKI. OPRACOWALI ANTONI KRASNOWOLSKI I WŁADYSŁAW NIEDŹWIEDZKI. WYDAWNICTWO M. ARCTA W WARSZAWIE. DRUKARNIA M. ARCTA WARSZAWA NOWY – ŚWIAT 41. Електронний варіант.

https://pl.wikisource.org/wiki/M._Arcta_Słownik_Staropolski/Membrana

¹⁵⁵ ЦДІАУЛ Ф. 52, оп. 2, спр. 526. С. 124.

кожен злотий в даному випадку лічився по 30 грошам польських, котрі, понад вище згадані 51 злотий, повинні бути виплачені надалі до «Пана Бога свята Трьох Королів»¹⁵⁶.

Зустрічаються серед функціональних практик вірменського права й інші доволі цікаві справи матеріального характеру. Так знаходимо документ, що свідчить про позику хатнього начиння Симоном Вартерішовичем «Івашковій жоні». Акт передбачав обов'язкове повернення взятого майна у майбутньому¹⁵⁷ (Див. Додаток № 2. 3. «Інвентар Симона Вартерішовича»). Також натрапляємо на операції із нерухомим майном, коли пан Хачадур зі своєю матір'ю віддали свою земельну ділянку на Підзамчі на користування вірменському монастирю¹⁵⁸.

Трапляються документи із позиками чи продажами на доволі незначні суми. Цікаво те, що такі акти, більше схожі на повсякденні торговельні операції, потрапили на сторінки судових книг. Наприклад «Regestr» Сімона Рабічки, вочевидь єврея, який продав пані Стефановичовій пів бочки меду за 59 злотих. Однак остання заплатила лише 12 злотих, обіцяючи повернути решту суми згодом. З цього приводу і було складено цей короткий акт¹⁵⁹.

Розділ десятий Судового Порядку, що стосувався римування нерухомого майна боржників артикулював способи примусового стягнення залеглостей із дебіторів, однак пропонував і різні варіанти відстрочок чи повернення свого майна боржником, у випадку якщо згодом він знайде для цього кошти. Так судом було прийнято рішення стосовно нерухомого майна Тороса Торосовича, який заборгував провізорам костелу в Стрию 637 злотих. Щоб ліквідувати борг було вирішено здати в експлуатацію його фільварок на Краківському передмісті. Сума прибутку і мала піти на погашення боргу¹⁶⁰.

Одинадцятий розділ також стосувався дебіторів і примусового стягнення боргів за рахунок арештів майна. У ньому регламентувалися умови для арешту

¹⁵⁶ Там само. С. 124 – 125.

¹⁵⁷ Там само. С. 300 – 303.

¹⁵⁸ Tryjarski E. Zapisy Sądu Duchownego ormian miasta Lwowa za lata 1625 – 1630. S. 177.

¹⁵⁹ Ibid. S. 501.

¹⁶⁰ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 180.

чи розшуку майна, способи їх здійснення, варіанти відстрочок, артикулювалися умови, за яких не могло відбуватися відчуження майна. Так, згідно статті 122¹⁶¹, накладати арешт можна було на різноманітне рухоме майно, товари, нерухомість, інше майно дебітора навіть у випадку його відсутності чи фізичної смерті, якщо настав час для сплати заборгованості. В той же час, якщо боржник будучи присутнім, не переховувався б і не уникав слідства, арешт чи розшук його майна здійснюватися не міг. У випадку, якщо б кредитор на власний розсуд вирішив стягнути насильно цей борг, сам міг би бути притягнутим до відповідальності згідно права (стаття 131)¹⁶².

Арештоване чи заставлене майно не могло передаватися і у спадок. Його потенційні спадкоємці могли розрахувати на нього лише в тому разі, якщо були б спроможні здійснити викуп. Так один із вірменських старших Андрій Аведикович у ході розгляду однієї зі справ засвідчив, що залишені на пожиток сиротам золото, срібло і перли, які на той момент знаходилися у заставі 1,5 роки, переданими їм бути не можуть¹⁶³. Подібне визнав суд і у ході вже згаданого судового процесу через поділ майна покійного Кшиштофа Івашковича¹⁶⁴, коли ряд коштовностей, що були закладені Івашковичем ще за життя, могли повернутися до спадкоємців лише за умови їх викупу.

Під кінець огляду цього правового збірника варто зазначити, що закінчується він підсумковою статтею 132, яка гласить, що в усіх інших випадках і справах за «рішенням» слід звертатися до королівських актів й декретів, де, либонь, можна знайти відповіді на інші питання, в т.ч. із майнової сфери, «... A tego, co się krótko na ten czas spisać mogło, przestrzegać się godzi, i prawo tak uczy i każe»¹⁶⁵.

Таким чином, в XVII ст. у вірмен назагал уже були чітко сформовано коло тих питань майнового характеру, котрі відносилися до сфери розгляду

¹⁶¹ Balzer O. Porzadek sedziow i spraw prawa ormianskiego z r. 1604. S. 61 – 62.

¹⁶² Ibid. C. 64.

¹⁶³ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2., спр. 529. С. 20 – 21.

¹⁶⁴ Там само. С. 519 – 523.

¹⁶⁵ «А того, що могло бути записане за цей короткий час, дотримуватися годиться, і закон так навчає і каже». / Balzer O. Porzadek sedziow i spraw prawa ormianskiego z r. 1604. S. 64.

всередині громади та ті, які були у компетенції львівського міського суду. Основними збірниками законів залишалися Статут 1519 р. та новостворене Судове Положення 1604 р. Деякі питання й надалі регулювалися наданими громаді королівськими привілеями. З приводу усіх інших питань за рішеннями зверталися до міського магдебурзького права, права Речі Посполитої чи окремих актів королівської канцелярії (деякі з них також записувалися до судових книг)¹⁶⁶. На зміну вірменському звичаєвому праву поступово приходило магдебурзьке право (особливо у випадку Львівської та Кам'янецької спільнот) та право Корони, а стародавні норми з часом виходили із ужитку.

Знаковою датою для вірменської громади міста Львова став і 1630 рік, коли львівський вірменський архієпископ Миколай Торосович уклав унію із Римом, що пришвидшило інтеграцію громади, водночас спричинившись до початку серйозних асиміляційних тенденцій. Певні наслідки цього акту можемо спостерігати не стільки в якихось переінакшеннях норм вірменського права, як більше на змінах у сфері діловодства (мова й стилістика ведення книг, часткова латинізація записів імен в актових книгах¹⁶⁷, зміни у літочисленні, etc.), що доволі яскраво простежується на прикладі ведення актових судових книг. Однак це питання буде розглянуто в інших частинах цієї роботи.

I. 3. Типологія та джерелознавчий аналіз актів, які містять переліки рухомого майна та інформацію про їхнє функціональне призначення.

Як уже зазначалося раніше, актові книги вірменського суду є доволі багатими на матеріали різноманітного характеру, що містять в собі інформацію про фінанси, майно, цінні папери, котрими володіли представники львівської громади вірмен. Праця у канцелярії полягала в документуванні діяльності суду і уряду у ведених книгах, накладала на канцелярських урядників обов'язок їх збереження й охорони від втрати чи знищення¹⁶⁸. Часом у книгах зустрічаються

¹⁶⁶ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 529. С. 28 – 30.

¹⁶⁷ Капраль Мирон. Національні громади Львова XVI–XVIII ст. (соціально – правові взаємини). С. 260.

¹⁶⁸ Jop R. Środowisko urzędnicze kancelarii grodzkich w Chełmie, Lublinie i Krasnymstawie w drugiej połowie XVII wieku.. S. 126.

як новостворені, так вже й більш давні, раніше укладені типи актів. Однак, перш ніж перейти до безпосереднього аналізу матеріалів, слід вочевидь дати визначення, що ж саме ми розуміємо під терміном «акт».

Згідно з визначенням Ярослава Дашкевича, актом ставав будь-який документ внесений чи переписаний до книг будь-якого уряду: внутріміського, загальноміського, старостинського, земського тощо¹⁶⁹. «Особливість книжкового способу діловодства призводила, однак, до того, що навіть звичайний лист, записка, перелік тощо з моменту внесення їх тексту до книги перетворювалися на акт»¹⁷⁰. Звертає дослідник увагу і на сам термін «актова книга», який сам по собі являється помилковим, увійшовши у джерелознавчу термінологію лише наприкінці XVIII ст. Середньовічна ж судово-адміністративна практика розглядала поняття «книги» і «акти» як тотожні¹⁷¹. Тим не менш, внаслідок того, що дана термінологія вже залишається закріпленою в історичній науці, послуговуємося саме цим терміном зокрема і у цій роботі.

Під час своїх досліджень побуту вірменської громади Львова Я. Р. Дашкевич виділяє чотири основні типи актів:

1. Передшлюбні умови (крорнки) (двох типів – без та разом з квітунням);
2. Посмертні інвентарні описи майна;
3. Духівниці;
4. Інвентарні описи товарів та інших речей, нерухомого майна¹⁷².

Про порядок укладання передшлюбних угод та про посаг нареченої йдеться і в одному зі вступних розділів Статуту 1519 р.¹⁷³. Як зазначає Я. Дашкевич,

¹⁶⁹ Дашкевич Я. Р. Вірмени в Україні: дорогами тисячоліть. Збірник наукових праць. / Типологія актів з історії щоденного життя Львова (Вірменська колонія кінця XVI – початку XVII ст.). С. 624.

¹⁷⁰ Там само. С. 624.

¹⁷¹ Дашкевич Я. Р. Вірмени в Україні: дорогами тисячоліть. Збірник наукових праць. / Адміністративні. Судові й фінансові книги на Україні в XIII – XVIII ст. (Проблематика, стан і методика дослідження). С. 812.

¹⁷² Дашкевич Я. Р. Вірмени в Україні: дорогами тисячоліть. Збірник наукових праць. / Типологія актів з історії щоденного життя Львова. С. 624.

¹⁷³ Привілеї національних громад міста Львова (XIV – XVIII ст.). С. 221.

іншого законодавства, що регулювало б правила складання передшлюбних угод не було¹⁷⁴.

Що ж стосується духівниць або ж заповітів, то порядок їх створення визначався також Статутом¹⁷⁵, хоча і до нього з приводу цього питання ще у 1434 році було видано привілей Владислава III¹⁷⁶. За словами Я. Р. Дашкевича, його неодноразово перезатверджували у 1440, 1461, 1509 і 1591 рр.¹⁷⁷. Стосується тестаментів, як уже зазначалося вище, й цілий восьмий розділ Судового Порядку 1604 р.¹⁷⁸. Як можемо бачити із матеріалів судових книг, складалися заповіти як чоловіками так і жінками¹⁷⁹.

Описи товарів і речей, як прижиттєві, так і посмертні, складали із доволі різних причин. Створювались вони доволі часто за рішенням суду задля обліку майна померлого чи власності боржника, що мала піти на користь кредиторів; доволі часто такі описи складалися з одночасною оцінкою товарів та іншого майна. Приклади таких оціночних реєстрів неодноразово зустрічаємо не лише на сторінках книг¹⁸⁰. Трапляються вони і серед записів вірменського духовного суду. Як от інвентар, складений Гачком Голубом, по смерті свого діда Задіка¹⁸¹ чи інвентар майна померлої Катерини Мінасової, що був складений із зазначенням вартості усіх перелічених предметів, які були у її власності¹⁸². Самі ж речі перейшли до рук певного Стецька Ходжіговича, що став опікуном дітей Катерини¹⁸³.

Що ж стосується власне видів актів, уміщених в книзі, котрі володіють різного роду інформацією про майно членів вірменської спільноти, то для

¹⁷⁴ Дашкевич Я. Р. Вірмени в Україні: дорогами тисячоліть. Збірник наукових праць. / Типологія актів з історії щоденного життя Львова. С. 627.

¹⁷⁵ Привілей національних громад міста Львова (XIV – XVIII ст.). С. 220.

¹⁷⁶ 1434 р., лютого 17, Сандомир Владислав III наказує вїту вірменського права у Львові Іванису, щоб поважав права, звичаї, а також заповіти львівських вірменів. / Там само. С. 129.

¹⁷⁷ Дашкевич Я. Р. Вірмени в Україні: дорогами тисячоліть. Збірник наукових праць. / Типологія актів з історії щоденного життя Львова. С. 631.

¹⁷⁸ Balzer O. Porzadek sedziow i spraw prawa ormianskiego z r. 1604. S. 55 – 56.

¹⁷⁹ Тестамент небіжки пані Зузанни, дружини Стецька Ходугівіча, доньки п. Гжешка Устускевича. / ЦДІАУЛ Ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 164 – 166.

¹⁸⁰ Taxa Rerum Zuzanna Głuszkowiczowna. / ЦДІАУЛ Ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 270.

¹⁸¹ Tryjarski E. Zapisy Sądu Duchownego ormian miasta Lwowa za lata 1625 – 1630. S. 150 – 152.

¹⁸² Ibid. S. 189 – 190.

¹⁸³ Ibid. S. 190.

початку варто зазначити про мову ведення самих книг. В цей період вірменське діловодство практично не велося вірмено-кипчацькою мовою. Її замінили польська та латина¹⁸⁴. Серед записів актових книг, слід виокремити наступні матеріали, що володіють тією чи іншою інформацією стосовно майна представників львівської вірменської громади:

- Arrestum – арешт (йдеться саме про арешти майна).
- Calculatio – калькуляція, розрахунок, вексель.
- Citatio – суд, судове слідство¹⁸⁵.
- Contractum – контракт (іноді з позначкою про роборацію).
- Decretum – декрет, розпорядження.
- Inferenda – одноразовий дар на храм чи монастир¹⁸⁶.
- Oblata – облята, тобто вид дослівного впису укладеноо раніше документу.
- Praecustodio – пошанування, засвідчення.
- Propositio – подання (до оцінки), пропозиція, рішення¹⁸⁷.
- Protestatio – протестація, заява проти чогось¹⁸⁸.
- Quietatio – поквитування¹⁸⁹.
- Relatio – реляція, донесення.
- Responsio – відповідь (відповідь свідка, відповідь на скаргу чи обвинувачення у суді)¹⁹⁰.
- Taxa – відшкодування.
- Testamentum – тестаменти або ж заповіти.
- Приватна кореспонденція – лист (littera)¹⁹¹.

¹⁸⁴ Вінниченко О. В. «Порятунок душі» у світлі тестаментів львівських вірмен XVII–XVIII століть. S. 73.

¹⁸⁵ Łosowski J. Kancelaria Grodska Chełmska od XV do XVIII wieku, studium o urzędzie, dokumentacji, jej formach i roli w życiu społeczeństwa staropolskiego. Wydawnictwo uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej, Lublin, 2004. S. 168.

¹⁸⁶ Janusz Sondel. Електронний словник «SŁOWNIK łacińsko–Polski».

¹⁸⁷ Janusz Sondel. Електронний словник «SŁOWNIK łacińsko–Polski».

¹⁸⁸ M. ARCTA SŁOWNIK STAROPOLSKI. OPRACOWALI ANTONI KRASNOWOLSKI I WŁADYSŁAW NIEDŹWIEDZKI.

WYDAWNICTWO M. ARCTA W WARSZAWIE. DRUKARNIA M. ARCTA. WARSZAWA NOWY – ŚWIAT 41. Електронний варіант. https://pl.wikisource.org/wiki/M._Arcta_Słownik_Staropolski/Protestat

¹⁸⁹ Український тлумачний словник. https://ukrainian_explanatory.academic.ru/68187/квитування

¹⁹⁰ Janusz Sondel. Електронний словник «SŁOWNIK łacińsko–Polski».

¹⁹¹ Tenor Litterarum – зміст листа. Напр. «Tenor Litterarum Universalium» – зміст листа універсального, «Tenor Litterarum Privatarum» – зміст листа приватного.

- Прижиттєві і посмертні інвентарі (*inventarium post fata*).

Якщо розглянути кожен із цих типів записів більш детально, то, розглядаючи найперш **арешти**, варто зазначити, що запис такого типу (*arrestum*) не означав арешту лише якоїсь особи. Під тим же заголовком записували відібрання урядом і певних речей або ж грошових сум, що зазвичай записувалось у формі реляції возного про виконання дії¹⁹². Підтвердження цього знаходимо у листі коронного підскарбія Богуслава Лещинського до митника Івашка Кшиштофовича, зміст документу якого був занотований до однієї із актових книг¹⁹³. У листі йшлося про необхідність арештів майна тих вірмен, котрі уникали сплати податків. Або ж бачимо ще одну схожу справу в Е. Триярського, коли під час судового засідання на прохання Яна Голуба Ясковича возним було складено реляцію про прибуття до суду покликаних ним Вартика Норсельсовича і його дружини Зузанни¹⁹⁴.

Калькуляції, що стосувалися оціночної вартості майна або перерахунку наявних коштів допомагають скласти краще уявлення про стан фінансових справ різних представників «вірменської нації». Склалися калькуляції як за життя власника речей, так і після його смерті. Так до прикладу старші вірменського права зібралися по смерті пані Миколайовічової Аведиковічової, щоб провести оцінювання речей небіжчиці, записаних у тестаменті, а також проконтролювати усі рахунки і зобов'язання, що залишилися у паперах, котрі належали померлій¹⁹⁵.

Під позначкою **cittatio** зазвичай малося на увазі, що під таким заголовком буде занотовано власне подальший зміст судової справи. Згідно досліджень Я. Лосовського, формально судовий процес розпочинався саме із цього запису¹⁹⁶. За такою процедурою відбулося до прикладу стягнення коштів із

¹⁹² Łosowski J. Kancelaria Grodska Chełmska od XV do XVIII wieku, studium o urzędzie, dokumentacji, jej formach i roli w życiu społeczeństwa staropolskiego. S. 171.

¹⁹³ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2., спр. 529. С. 371.

¹⁹⁴ Tryjarski E. Zapisy Sądu Duchownego ormian miasta Lwowa za lata 1625 – 1630. S. 150.

¹⁹⁵ Ibid. S. 310.

¹⁹⁶ Łosowski J. Kancelaria Grodska Chełmska od XV do XVIII wieku. S. 168.

спадкоємців уже на той час покійного Тороса Торосовича, що протягом життя заборгував чимало коштів провізорам вірменського костелу¹⁹⁷.

Щодо **контрактів**, варто зазначити, що у XVII ст. такі акти зазвичай стосувалися приватних позичкових умов й своїм складанням мали на меті надати їм публічної вагомості¹⁹⁸. Деякі з них для більшої ваги роборувалися (проставлення позначки «*Roboratur Contractur*»). Так до прикладу відбулося роборування контракту між Софією Бірецькою й Катариною Івашковичовною з одного боку та Яном Юхновичем і Барбарою Манчукевичовною з іншого, акт якого засвідчили ряд світських високопосадовців та духовних сановників (Див. Додаток № 2. 15. «Облята контракту між Софією Бірецькою, абатиссою конвенту св. Бригіди та Барбарою Манчукевичовною (оригінал)») ¹⁹⁹. Водночас у книгах зустрічаються і не роборовані угоди як от контракт між Яном Вартерішовичем і пані Барбарою Ходзенковою з приводу поділу кам'яниці і майна вміщеного у ній, складеного за посередництва львівського вірменина Кшиштофа Августиновича²⁰⁰.

Декрети, що записувалися як **decretum** або ж «**acta iudiciorum**» (остання назва стає все більш усталеною з початку XVII ст.)²⁰¹ являли собою певного роду розпорядження, що виходили як з місцевої судової (декрет у справі між спадкоємцями майна Тороса Торосовича та його кредиторами, що вимагали сплати боргів у розмірі трьох тисяч злотих)²⁰² так і з королівської канцелярії (декрет Яна Казимира, яким послуговувалися під час вирішення справи з приводу торгівлі білим фалендишом між гданським купцем Вільгельмом Гойтсоном та львівським вірменином, вочевидь також купцем, Сахаком Вартановичем)²⁰³.

Ще один запис, котрий, однак, не часто зустрічається в актових книгах – дар на храм чи монастир – **Inferenda**. Так після смерті пані Софії Лазаровичової в

¹⁹⁷ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 164.

¹⁹⁸ Łosowski J. Kancelaria Grodska Chełmska od XV do XVIII wieku. S. 176.

¹⁹⁹ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 529. С. 519 – 523.

²⁰⁰ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 526. С. 215.

²⁰¹ Łosowski J. Kancelaria Grodska Chełmska od XV do XVIII wieku. S. 188.

²⁰² ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 526. С. 209.

²⁰³ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 529. С. 54.

спадок церкві перейшли: «Ланцюг золотий – червоних 100 злотих, ланцюг другий – червоних 70 злотих, ланцюг третій – злотих червоних 50. [...] Пара ланцюжків золотих – червоних 15. [...] 3 хрестики золоті з рубінами...» та ряд інших коштовностей²⁰⁴.

Наступна категорія доволі специфічна, оскільки тут йдеться про записи вже раніше опублікованих актів – **обляти**. «*Oblata*» виступала як вид дослівного впису уже опублікованого раніше документу. Так вже згадувана угода Софії Бірецької з іншими вірменами²⁰⁵ була внесена до актової книги 1651 року саме у вигляді обляти, хоча укладення початкового документу було здійснено ще у 1640 році. Конкретно цей документ багатий на інформацію як про фінансове становище небіжчика, (спадщину якого і намагаються розділити сторони-учасники судового процесу) так і на власне переліки майна і коштовностей (6 срібних ложок, срібно-золотий ланцюжок, срібний пас, 5 срібних перснів...) ²⁰⁶, оскільки померлий Кшиштоф Івашкович з невідомих причин не залишив по собі заповіту (Див. Додаток № 2. 15. «Облята контракту між Софією Бірецькою, абатиссою конвенту св. Бригіди та Барбарою Манчукевічовою (оригінал)»).

Praecustodium – засвідчення або ж пошанування рідко зустрічається у судових книгах. Однак і такий тип актових записів містить деяку інформацію про майно. Зокрема, в уже згадуваній вище справі, один із старших вірменського права засвідчує про неможливість отримання сиротами, залишених їм у спадок коштовностей, (золото, срібло, перли), оскільки ті знаходяться у заставі²⁰⁷.

Подання (або ж латиною «**propositio**») як і попередній акт зустрічається також нечасто. В одній із справ такого типу Захарій Манчукович і Захарій Єджейович звертаються з проханням до Анни Сеферовічовної аби та віддала належні їм кошти, щодо яких розпорядився її покійний чоловік: «... дружині моїй 7000 злотих, аби з тих 7 тис. злотих віддала пану Захарію Манчуковічу

²⁰⁴ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 526. С. 259.

²⁰⁵ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 529. С. 523 – 527.

²⁰⁶ Там само. С. 525.

²⁰⁷ Там само. С. 20 – 21.

половицю, то є півчверті тисячі, [і] пану Захарію Єджейовічові злотих півчверті тисячі...»²⁰⁸.

Наступний вид впису – **поквитування** (*quietatio*) – документ, що засвідчував і зобов'язував до сплати грошової суми або ж повернення речі чи оплати за неї²⁰⁹. У випадку квитування також могло йтися про передачу або одержання цінностей / цінних паперів чи звільнення від взаємної заборгованості²¹⁰. Так в одній із книг натрапляємо на квитування з приводу фінансових операцій панів потомків небіжчика пана Тороса Торосовича та пробоша костелу у Дунаєві Пьотра Дожиковського²¹¹, а з матеріалів засідань духовного суду знаходимо відомості про квити Яцка Яцковича із власним дядьком Юрком Ованесовичем з приводу поділу коштів зі спадщини їхнього родича, батька і брата, Яцка Ованесовича²¹²; квити синів Юрка Кеворовича та Івашка Місковича з приводу 50 флоринів (маргінальна помітка)²¹³ тощо.

Реляція («*relatio*», «*acta relationum*»²¹⁴, etc.) – як тип запису, що передає основний зміст раніше виданого акту та / або форма впису загального повідомлення про певні події чи факти, зустрічається доволі часто, представляючи нам вельми багаті та різноманітні матеріали. Часто у вигляді реляцій записували вже раніше складені інвентарі. Так зокрема до книги індуктів за 1638–1639 рр. потрапила реляція інвентаря Зузанни Глушковічовної (Див. Додаток № 2. 4. «Реляція інвентарна Зузанни Глушковічовної»)²¹⁵. Як зазначає Януш Лосовський, виокремлення маніфестацій, реляцій і облят в окрему групу знаменувало новий етап в розвитку основних серій гродських актів²¹⁶.

²⁰⁸ Там само. С. 61.

²⁰⁹ Łosowski J. Kancelaria Grodska Chełmska od XV do XVIII wieku. S. 171.

²¹⁰ Е – slovník. Тлумачний словник української мови

<https://eslovnik.com/квитування>

²¹¹ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 526. С. 263.

²¹² Tryjarski E. Zapisy Sądu Duchownego ormian miasta Lwowa za lata 1625 – 1630. S. 198.

²¹³ Ibid. S. 202.

²¹⁴ Łosowski J. Kancelaria Grodska Chełmska od XV do XVIII wieku. S. 194.

²¹⁵ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 228.

²¹⁶ Łosowski J. Kancelaria Grodska Chełmska od XV do XVIII wieku. S. 194.

Responsio («*respons*», «*responsium*») – **відповідь** у суді, також містить деяку інформацію майнового характеру. До прикладу під таким актом було записано відповідь Кшиштофа Кубачовського, котрий, маючи за мембраною від 16 жовтня 1638 року борг сумою 360 злотих перед Катажиною Лазаровічною та Лазаром Стефановічим – дружиною і сином небіжчика Стефана, був покликаний останніми для відповіді²¹⁷ до суду.

Під позначкою **taxa** («*taxatio*») уміщувалися як позначення про відшкодування так і певні перерахунки, оціночні присяги (*przysięga szacunkowa*) тощо. В останньому випадку часто йшлося не лише про оцінювання вартості завданої шкоди, а й про вартість самого предмету. Такі присяги складали сторони-учасники судових процесів, але траплялося, що вартість предмету оцінювали й досвідчені майстри²¹⁸. Так маємо за приклад обчислення вартості різного роду предметів (одяг, посуд, тканини, коштовності), вміщених у кроронку пані Рози Небошевської: «... Готових грошей віна 1000 зл. 1 брамка перлова – 300 зл. 1 ланцюг червоних злотих 100 по 4 зл – 400 зл. 1 пара манель червоних зл. 50 по зл. 4 – зл. 200. 2 паси срібні гривень 4 по 15 зл. – зл. 60...»²¹⁹ і т.д.. Доволі хорошим ілюстративним прикладом в даному випадку може бути і ще один досить цікавий перелік (Див. Додаток № 2. 5. «*Tenor Connotationis Rerum et Taxa* (уривок)»)²²⁰.

Наступна категорія актових записів – це **тестаменти**. У їх текстах йшлося про кількість та місцезнаходження матеріально-фінансової спадщини померлого; зазначалися спосіб і місце його поховання²²¹ (Див. Додаток № 2. 1. «Уривок із тестаменту Кжиштофа Нурберговича»). Ще за Судебником 1519 року було визначено ті аспекти, які мали бути прописаними у вірменському заповіті: записи на вірменську Церкву; записи єпископу та священникам; призначення коштів на похоронні витрати; розподіл решти майна між спадкоємцями відповідно до волі тестатора; опис обговорення і погодження за

²¹⁷ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 526. С. 501.

²¹⁸ Łosowski J. Kancelaria Grodska Chełmska od XV do XVIII wieku. S. 169.

²¹⁹ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 526. С. 646.

²²⁰ Там само. С. 25.

²²¹ Łosowski J. Kancelaria Grodska Chełmska od XV do XVIII wieku. S. 175.

участі спадкоємців висловленого заповідачем волевиявлення²²². Окрім цього, як уже зазначалося вище, йшлося й про відповідальних осіб-свідків, за присутності яких мала складатися остання воля заповідача. Спадкування львівських вірмен у Статуті 1519 р. також регламентувалося розділом «Про шлюбне право» (*De iure Matrimoniali*)²²³.

Що ж до **інвентарів**, то, як уже зазначалося, такі переліки майна склалися як списки речей, котрі залишилися по смерті їх власників, реєстри майна неповнолітнього, яке мало перейти в розпорядження його опікуна, списки, складені спадкоємцями або ж кредиторами, що облікували майно боржника²²⁴, переліки речей наданих у тимчасове користування (Див. Додаток № 2. 3. «Інвентар Симона Вартерішовича») тощо.

Зустрічаються в актових книгах вірменського суду і зразки приватної та службової кореспонденції. До них відносяться як правило міжособистісні листи. Для таких документів типовим є спосіб вписання у книгу: «*Tenor Litterarum*». Часом вони мали чітке означення на кшталт *Tenor Litterarum Universalium* (дослівно «зміст універсалу») чи *Tenor Litterarum Privatarum* (дослівно «зміст листа приватного»). Іноді у листах надсилювалися певні декрети і постанови коронних урядників, що стосувалися майна вірмен і призначалися для львівських урядовців як адресантів²²⁵. Натрапляємо також і на приватну кореспонденцію між звичайними вірменами²²⁶.

Варто зазначити, що доволі часто, зустрічаємо у актових книгах вписування акті із позначенням *Tenor* (зміст)²²⁷. Це була свого роду вказівка про те, що далі слідуватиме зміст певного акту. Фактично, такий запис мав на меті спростити в майбутньому роботу із судовою книгою, розмежовуючи сам протокол судового засідання від власне новоствореного чи переписаного документу, що мав стосунок до справи. У тій самій книзі до книг вписано чимало видів актів, у яких

²²² Вінниченко О. В. У правовому просторі «вірменської нації» Львова. С. 341.

²²³ Там само. С. 342.

²²⁴ Janusz Sondel. Електронний словник «Słownik łaciński – Polski».

²²⁵ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2., спр. 529. С. 371.

²²⁶ Там само. С. 394 – 395.

²²⁷ Дослівно «хід», «зміст».

йшлося про майно вірмен: Tenor Inventarii (зміст інвентаря)²²⁸, Tenor Ordinationis (зміст ординації)²²⁹, Tenor relationis (зміст реляції)²³⁰, Tenor Defectus (зміст шкоди)²³¹, Tenor Regestri (зміст реєстру)²³², Tenor Responsionis (зміст відповіді)²³³, Tenor Cerographi (зміст цирографа)²³⁴, Tenor Membrana (зміст мембрани)²³⁵, Tenor Krorunku (зміст кронку)²³⁶, Tenor taxa (зміст рахунків)²³⁷ тощо.

З огляду на такий широкий спектр актових записів можемо заявляти про доволі значну кількість їх видів і типів, котрі містили інформацію про рухоме майно представників вірменської спільноти міста.

Таким чином на середину XVII століття вірменська громада міста Львова широко послуговувалася різноманітними правовими нормами, що регламентували право володіння, спадкування, передачі рухомого майна та визначали інші подібні питання. З огляду на це варто відзначити важливість квестій майнового характеру у житті спільноти, регулюванню яких присвячено ряд положень із таких правових джерел і збірників як Статут 1519 р., Судове Положення вірменської громади 1604 р., ряд королівських привілеїв та декретів, виданих коронною канцелярією для львівських вірмен протягом цього часу. Володіючи доволі значною власною спадщиною у правовій галузі, (в т.ч. у сфері майнових правовідносин), вірменська громада Львова на період XVII століття все ж дедалі більше послуговувалася коронним та міським правом. Користуючись широкою судовою автономією, вірмени, організовуючи власне самоврядування за місцевим зразком, все більше переходили на право Речі Посполитої, хоч звичаєве право все ще продовжувало відігравати значну роль. Щодо актів, вміщених у книгах вірменського суду, варто відзначити їх доволі

²²⁸ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 526. С. 305.

²²⁹ Там само. С. 731.

²³⁰ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 529. С. 391.

²³¹ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 526. С. 228.

²³² Там само. С. 303.

²³³ Там само. С. 502.

²³⁴ Там само. С. 555.

²³⁵ Там само. С. 225.

²³⁶ Там само. С. 643.

²³⁷ Там само. С. 646.

значне різноманіття й інформативне наповнення на основі чого можна цілковито стверджувати про різнотипні за своїм родом справи майнового характеру, що розглядалися у вірменському суді протягом XVII століття.

РОЗДІЛ II.

АКТОВІ ДОКУМЕНТИ, ПРИЗНАЧЕНІ ДЛЯ ОБЛІКУ МАЙНА ТА РОЗПОРЯДЖЕННЯ НИМ

II. 1. Посмертні інвентарні описи майна.

Серед типів актів, котрі містяться в актових книгах вірменського суду найчастіше зустрічаються інвентарі. В одній із праць Я. Р. Дашкевича посмертні інвентарні описи майна названо одним із чотирьох важливих блоків актів, що дають нам уявлення про побут вірменської колонії Львова кінця XVI – початку XVII ст.²³⁸. Вони записувалися як окремі акти або ж у формі реляцій, тобто вже раніше опублікованих документів. Всього з 1638 по 1652 рр. до актових книг вірменського суду було записано 36 інвентарів²³⁹, з них 20 у формі реляцій, решта 16 – як окремі документи. Інвентарні описи склалися двома старшими вірменської громади, що входили одночасно до спеціального міського інституту присяжних²⁴⁰. Також, згідно з класифікацією Я. Р. Дашкевича, посмертні інвентарі можна поділити на 3 категорії:

- 1) Звичайні переліки майна;
- 2) Переліки майна з їхньою оцінкою;
- 3) Переліки з позначенням розподілу майна між спадкоємцями та кредиторами.

Що стосується гендерної специфіки, то складали їх на майно як чоловіків так і жінок, щоправда серед переглянутих матеріалів, у співвідношенні переважає частка чоловічих інвентарів – 29 до 7 жіночих відповідно. Під чоловічими інвентарями маються на увазі описи власне майна, яким володіли за життя їх власники. Самі ж інвентарі часто чинилися вдовами

²³⁸ Дашкевич Я. Р. Вірмени в Україні: дорогами тисячоліть. Збірник наукових праць. / Документи з внутрішнього життя вірменської громади Львова кінця XVI – початку XVII ст. С. 620.

²³⁹ ЦДАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 228 – 230, 327 – 329, 488 – 489, 605 – 609; ЦДАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 61 – 62, 219, 228 – 231, 250, 259 – 260, 305, 604, 862, 890 – 892, 1047, 1095, 1135 – 1139, 1167, 1359 – 1361, 1399 – 1400, 1581 – 1591; ЦДАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 527. С. 248 – 253, 418 – 424, 475 – 477, 635 – 638, 818 – 823, 905 – 912, 1002 – 1003; ЦДАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 528. С. 192 – 196, 202 – 203, 239 – 252, 578 – 584, 591 – 603; ЦДАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 529. С. 292 – 294, 401 – 404, 508 – 515, 562 – 572, 623, 703 – 706.

²⁴⁰ Дашкевич Я. Р. Вірмени в Україні: дорогами тисячоліть. Збірник наукових праць. / Документи з внутрішнього життя вірменської громади Львова кінця XVI – початку XVII ст. С. 621.

після смерті їхніх чоловіків або ж склалися старшими у їх присутності. Так до прикладу інвентар по небіжчику Миколаю Норсельсовичу був складений при його дружині Зузанні Норсольсевичівній, про що засвідчується відповідним записом на початку документа²⁴¹, а інвентар певного Івашка Капрушовича²⁴², складався безпосередньо його дружиною Анастасією Капрушевічовою, яка, до речі, вже після складання інвентаря донесла старшим список речей, які спершу за її словами забула включити в перелік.

Якщо намагатися порівняти чоловічий та жіночий інвентарі, то звісно ж впадають в око дещо різні предмети, якими користувалися їх власники. Так у жіночих інвентарях більше предметів одягу (найбільш поширені заголовки SZATY²⁴³, SUKNIE²⁴⁴) типу делій²⁴⁵, летників²⁴⁶, індераків²⁴⁷, катанок²⁴⁸, які склали гардероб своїх власниць і навіть чоловічих кафтанів²⁴⁹, кшталтів²⁵⁰, доломанів²⁵¹, кабачиків²⁵², катанашів тощо, що могли залишатись у вдів опісля померлих чоловіків. Велику частку майна складають так звані хусти (CHUSTY)²⁵³, що записувалися у реєстри як окрема категорія. Під хустами розуміли різного роду текстиль: постільну білизну, шматки матерії, обруси, власне хустини до завиття голови, спідні та нічні сорочки, покривала для купелі та поховальні савани, тощо. Доволі значною є кількість столового начиння та предметів побуту, килимів і полавників, різних дрібничок, що були частиною інтер'єру помешкання, однак меблі у свою чергу згадуються не часто.

²⁴¹ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 250 – 253.

²⁴² Там само. С. 890 – 892.

²⁴³ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 527. С. 418 – 424.

²⁴⁴ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 529. С. 292 – 294.

²⁴⁵ Делія – давнє верхнє вбрання підшите хутром. / Тут і далі визначення за електронним словником польської мови Дорошевського (Słownik języka polskiego pod red. W. Doroszewskiego – <https://sjp.pwn.pl/doroszewski>) якщо в дужках не вказано інше.

²⁴⁶ Летнік – літнє вбрання або ж рідше літня спідниця.

²⁴⁷ Індерак – нижня частина строю жіночого, спідниця.

²⁴⁸ Катанка – в народному костюмі: жіночий верхній одяг, вишитий спереду, з великим коміром, що закриває плечі, пізніше куртка з коротким подолом, яку носили в польській армії у 18 столітті.

²⁴⁹ Кафтан – верхня частина чоловічого верхнього одягу на кшталт куртки із рукавами, що сягала нижче талії часто сприймалася як місцевий «народний костюм».

²⁵⁰ Кшталт (кшталт) – форма.

²⁵¹ Долман – угорський народний одяг, що походив з Туреччини і згодом набув популярності в Польщі. Являв собою довгу (нижче колін) приталену куртку із суконного матеріалу або атласу.

²⁵² Кабачик – короткий кафтан або сердак; одяг на кшталт куртки, але без рукавів.

²⁵³ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 528. С. 192 – 196.

Практично відсутні згадки про зброю, книги, дорогоцінні тканини у великих обсягах чи цінні папери.

Стосовно останнього, то із загальної канви однак виділяється один із документів, а саме складений у 1645 році інвентар Анастасії Аведіковічової, наприкінці якого наведено список паперів, які скоріш за все були знайдені в одній зі скриньок, що належали небіжчиці. Як побачимо згодом, порівняно із кількістю документів чоловічого інвентаря, цей перелік не є великим, однак сам факт його існування заслуговує уваги: «Мембрана до П'єра Барху – дарча на зл. 120 від 25 ... 1641 року. Цирограф до ... на зл. 60, 10 березня року 1635 писаний. Цирограф Бедроша на зл. 400, 24 травня 1644 року писаний. Рекогніція Анджея Абрамовіча Рибіва на викуп срібла пані Миколайової Х..., дана 16 жовтня 1638 року»²⁵⁴. Чи належали ці документи самій Анастасії або ж яким чином вони до неї потрапили, в тексті інвентаря не повідомляється.

Як приклад до вказаних вище категорій майна, можна навести інвентар Зузанни Глушковічовної, котрий є доволі типовим зразком списку речей тогочасної вірменської жінки:

«Найперше шати. Чамара конафасова нова пушками соболиними підшита із соболевим коміром. Чамара чамлетова брунатна стара шийками з куниць підшита із коміром старим соболевим. Летнік адамашковий брунатний новий з таким же підшерстком. Летнік чамлету тосійського брунатний без підшерстка. Летнік мухаіровий брунатний з жовтим із таким же підшерстком. З рукавами вишневої матерії. Індерак старий гвоздиківий адамашковий без підшерстка. Індерак махровий старий жовтавий без хутра. Кабачик чорний оксамитовий старий. Кафтан тосійський мухаіровий з рукавами матеріалу брунатного. Кштальт мухаіровий один старий блакитний із жовтим. Кафтан адамашковий брунатний гладкий, підшитий. Катанка оксамитова чорна, комір соболинний, соболями підшита. Рукав оксамитовий, чорний, гладкий, куницями підшитий. Кафтан оксамитовий чорний гладкий, комір соболинний, і животиками соболиними [він] підшитий. Шубка мухаіру татарського стара міцна. Ковдра

²⁵⁴ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 527. С. 635 – 638.

матеріалу турецького, атласу пістрявого турецького. Шапка боброва старосвітська. Кафтан брунатний з зеленим, з коміром носковим соболиним, животиками старими соболиними підшитий. Хустини для завиття голови білі штук 5. Хустка одна пістрява турецька. Тувальничка²⁵⁵ біла, вишивана білим шиттям в ромбик. Пасок єдвабний турецький один червоний. Шапка оксамитова брунатна з соболиними огоньками нова. Сорочок білих 17, серед яких дві з червоним єдвабом вишивані. Сорочок до вдягання 10. Вузликів два. Наволочок з ліствами²⁵⁶ білими сім. Ковдр перинних 5. Простирадл 4. Фартухів 5. Рушників 5. Обрусів 3. Хустки 2 турецькі. Покривал бавовняних пар 6. Полотна нового вроцлавського ліктів 6. Ботух²⁵⁷ старий 1. Тканина вишивана червона. Мила дві таблиці²⁵⁸ турецького. Турецької бавовни фунт. Хустка пістрява бавовняна турецька одна. Бавовниця в скрині одна. Пацьорки алпівські пана Ломановіча, повів що його. Покривало одне бавовняне. Мідь. Пательничок 2. Пательня до смаження одна. Казан 1 з покривкою. Котелок турецький з вушком. Мідниця мідяна. Віконниця залізна від п'єца. Рост залізний. Вил залізних 2. Рожен 2. Мосяж²⁵⁹, мідь. Цини²⁶⁰ штук 5, то є полумисків 4, а таріль 5-ий. Півгорнець²⁶¹ без накривки 1. Кухоль олов'яний 1. Скринь 3 дерев'яних. Для овочів четверта. Начиння дерев'яне. Постіль. Перин 2 мухаїрових, 2 подушки, дреліхові²⁶² три подушки. 2 челядні [подушки]. Полотно тонке турецьке і простирадло з ліствами біле»²⁶³.

Власне бачимо широкий перелік різноманітного вбрання із зазначенням типів тканин, підкладок, хутра, кольорової гами, стану збереження тощо; набір

²⁵⁵ Тувальня, тувальничка – широка смужка матеріалу, наприклад шарф, рушник або скатертина. В давнину широкий пояс з декорованої, візерункової, ніжної тонкої тканини або ж жіноча хустка для оперезання стану. Могла використовуватися і як жалобна накидка.

²⁵⁶ Листва – вузька смужка матеріалу для підшивання країв одягу; та кож край оброблений такою смужкою.

²⁵⁷ Ботух – турецьке купальне простирадло.

²⁵⁸ Шматки.

²⁵⁹ Мосяж, мосяж (польськ. Mosiądz) – мідний сплав з цинком та іншими металами, стійкий до корозії; латунь.

²⁶⁰ Цина, станум (польськ. Супа) – хімічний елемент, сріблястий метал, що використовується для захисту заліза та міді від корозії; являє собою сплав олова, наприклад, із свинцем. В українській мові може перекладатися як просто олово. В даному випадку невідомо мається на увазі чисте олово чи його сплав з іншими металами.

²⁶¹ Півгорнець (пів горщик) – посудина розміром близько 2 літрів. Згідно основних мір 1 горнець (горщик) мав місткість у розмірі 4 кварт, що дорівнювало 4 сучасним літрам.

²⁶² Дреліх – груба полотняна чи лляна тканина.

²⁶³ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 228 – 230.

так званих різноманітних хуст, постільної білизни, господарського начиння із олова, латуні і міді, скрині як вмістилища цих речей та либонь і предмети інтер'єру, різні дрібнички на кшталт мила, намистин, смужок певних матеріалів чи дерев'яного начиння, яке скоріш за все через свою незначну вартість не було перераховане поштучно.

Дещо інакше виглядають інвентарі, складені на майно, що належало чоловікам. Перш за все у них менша кількість столового та господарського начиння. Кухлі, коновки, мідяниці, ліхтарі та інші предмети фігурують як правило в окремих підрозділах присвячених металам (мідь, латунь, олово) і розглядаються з точки їх матеріальної цінності як власне металів, а не виробів. Кількість одягу можливо є меншою, однак це могло варіюватися від матеріального достатку особи, оскільки, як побачимо згодом, інвентарі забезпечених персон містили доволі великі переліки речей. Звісно ж у чоловічих інвентарях з'являється зброя. Часто її записують як окремий пункт із назвою «стрільба» (STRZELBA)²⁶⁴, в якому однак наводилася як вогнепальна (пістолі, бандолети, рушниці) так і холодна зброя (шаблі, ножі, сокири, келепи), а часом і обладунки із ємностями для зброї й патронів²⁶⁵. Фігурують у чоловічих інвентарях елементи візків та кінської зброї (подеколи і самі тварини), на котрі не натрапляємо серед майна жінок. Помічаємо більше переліків тканин, килимів, срібних (окремий пункт SREBRO)²⁶⁶ і золотих виробів, а також книг. Що характерно (як для чоловічих так і жіночих інвентарів) до срібла завжди відносили не лише прикраси, але і столовий посуд на кшталт срібних приборів, чарок, кухлів, ложок тощо, елементи одягу та матерій (гудзики, петлиці, посріблені нитки). Те ж саме стосувалося і коштовностей. В їх переліки потрапляли позолочені кубки, головні убори та одяг із позолотою або перлами, власне ниткове золото тощо.

Часто зустрічаються у чоловічих інвентарях великі переліки цінних паперів, як до прикладу бачимо в інвентарній реляції славетного Мурада

²⁶⁴ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 527. С. 248 – 253.

²⁶⁵ Напр. ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 528. С. 578 – 584.

²⁶⁶ Там само. С. 418 – 424.

Еміновича²⁶⁷. Наприкінці інвентаря під заголовком «Мембрани» (Membranam) наведено доволі обширний список документації небіжчика у вигляді цирографів²⁶⁸ та тих же мембран²⁶⁹ (Див. Додаток № 2. 6. «Список документів із інвентаря славетного Мурада Еміновича»).

Щоб наочно проілюструвати наведені тези, достатньо звернутися за інформацією до інвентаря такого собі Івашка Бернатовича (Див. Додаток № 2. 7. «Інвентар Івашка Бернатовича»)²⁷⁰. Переглядаючи цей доволі розлогий список різноманітного майна натрапляємо перш за все на різноманітну кінську упряж, різного походження, матеріалу, кольору, стану збереження. Самі коні у списку не значаться, проте згадуються 26 азійських віслюків, а також ридван як засіб пересування. Гідний уваги великий список холодної та зброї металюного типу, обладунків; натрапляємо на великі переліки тканин і текстильних матеріалів, одяг, посуд, олово та латунь (виготовлені із них предмети), різноманітні скрині та килими. Поряд з цим зустрічаємо й різні цікаві предмети й дрібнички на кшталт пюпітра, кадильних каменів, мила чи навіть трюх дзбанків щербету. Одначе, як бачимо, чоловічий інвентар зовсім не схожий на типовий список майна, що залишалося після жінки.

Та окрім жіночих і чоловічих інвентарів варто звернути й увагу на списки речей, складених представниками різних соціальних прошарків. Такі документи вочевидь відрізняються одне від одного. Так один із найменших переліків містить посмертний інвентар Миколая Якубовича:

«Лука до сідла зламана, каракулі вірменською писані, ковдра полотняна, перинка, дві подушки, кунтуш лазуровий, кунтуш простий, пuzдро гданське із фляжками, коні 4, віз, коляса проста, шкатулка з грошима і монетами. Рушниця, пістолетів пара, шматок солонини, пара штук олова, 4 круги жовтого воску»²⁷¹.

²⁶⁷ Там само. С. 905 – 912.

²⁶⁸ Цирограф (cyrograf – пол.) – умова або договір. Вид документу, що походить із часів Середньовіччя. За допомогою даного терміну зазвичай окреслювали документи, пов'язані з юридичною та приватною діяльністю, на кшталт договорів, квитанцій, зобов'язань або скасування боргових зобов'язань.

²⁶⁹ Мембрана (membrana – лат.) – тип документа на кшталт цирографа на кшталт договорів або зобов'язань, писаний на пергаментному папері.

²⁷⁰ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 527. С. 418 – 414.

²⁷¹ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 529. С. 565.

Немає у переліку ні столового начиння, ні різноманітної зброї та різновидів одягу, ані коштовностей чи прикрас. Зрештою список решти майна теж доволі вичерпний. Однак померлий володів четвіркою коней, які на той час дорого цінувалися. Попри це ми не маємо інформації про стан цих тварин, якими Миколай Якубович міг просто заробляти собі на прожиття. Зрештою попри наявність транспортних засобів в інших інвентарях, цей документ є єдиним з-поміж усіх актів де згадуються коні. Включення до переліку шматка солонини і шматка воску наштовхує також на думку про те, що зазначені були вони тут через убогість їхнього власника.

Поодинокі згадки про тварин трапляються ще у парі документів. Це 40 куланів в уже згаданого Івашка Бернатовича²⁷², який судячи із його інвентаря був далеко не бідною людиною та ще інвентар з таксацією Анастасії Аведиковичової містить з-поміж усього наступну інформацію: «... Меду прісного кварт 5 – кварта по гр 16 – 2 зл, 20 гр. Качок домових 10. Гусей 3. Щербету дзбанок 1 – зл 10. Цукру головка у 3 фунти. Каша з ружевою горілкою. Манки пшеничної полумисок. [...] Свинка домашня вирощена 1»²⁷³. Зрештою інвентар Анастасії Аведиковичової теж доволі обширний, тож наявність домашніх тварин чи переліку харчів у інвентарі навряд чи може свідчити про бідність власника як особи, в котрої на рахунку перебувало усе. Зрештою чимало інших документів містять згадка про меди і вина. Однак це вже становить окремий аспект дослідження.

Що ж до переліку майна заможної особи, то в цьому випадку варто навести інвентар славетного Даніеля Голубовича²⁷⁴. Записаний він аж на одинадцяти сторінках актової книги і є одним із найбільших за обсягом документів. Зважаючи на це, його текст публікується окремо в додатку (Див. Додаток № 2. 8. «Інвентар славетного Даніеля Голубовича»). Серед майна Голубовича здебільшого переважають цінні метали та дорогоцінності у вигляді не лише ювелірних виробів, але й статуєток, перлів, коштовної зброї, тощо,

²⁷² ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 527. С. 418 – 414.

²⁷³ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 527. С. 818 – 823.

²⁷⁴ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 1581 – 1591.

котрі, до слова, всі є оціненими, так само як і шати. Проте коштовностями і одягом перелік цей не обмежується. Фігурують у ньому також металеві вироби із міді й латуні (зазначено ваги і ціни), постіль, хусти та інший текстиль, килими, образи, меблі, холодна та вогнепальна зброя різного виду, щербети і вина, нерухомість (дві кам'яниці (Задиковська та Серебковічовська) і три фільварки («за Стрільницею», «перед святою Анною» та ще один)) і навіть чужі речі певної Маньковської.

Натрапляємо у цьому інвентарі і на доволі цікавий перелік книг, що може свідчити і про хорошу освіту та глибоку релігійність їх власника. Тут і Життя Святих, і Саксонська хроніка, і Словник вірменський писаний, Дзеркало прикладів, Судовий порядок вірменського права, декілька вірменських псалтирів, Ординація вірменського костелу та збірники польських молитов, вірменський календар тощо.

Чималий список і доволі оригінальних предметів, котрими володів Даніель Голубович, що не згадуються в інших інвентарях: терези, гебанове дзеркало, календар, сільничка, пара пюпітрів, латунний годинник і т.д..

Таким чином, аналізуючи в цілому посмертні інвентарні описи майна, можемо назвати найбільш поширені речі, що зустрічаються у всіх випадках. Це меблі та предмети інтер'єру, одяг та текстильні речі, столові прибори та господарське начиння, почасти дорогоцінності та коштовні предмети, в т.ч. вартісні метали типу олова, міді й латуні. Усі ці речі груповані за типами, видами матеріалів із яких вони були виготовлені тощо. Про факт такого групування в одній зі своїх статей зазначав і Я. Дашкевич²⁷⁵.

Цікавим щодо меблів видається те, що шафи, скрині, шкатули часом згадувалися лише побіжно, як місця в яких зберігалися певні речі. Хоча часом вони з'являються у переліках і як окремі предмети. Зокрема, автори документів розрізняли скрині, шафки, шкатули та менші шкатулки тощо.

²⁷⁵ Дашкевич Я. Р. Вірмени в Україні: дорогами тисячоліть. Збірник наукових праць. / Документи з внутрішнього життя вірменської громади Львова кінця XVI – початку XVII ст. С. 621.

Зустрічаються і доволі рідкісні предмети, що могли становити окремі елементи інтер'єру як от годинники у інвентарі Петра Торосовича²⁷⁶ чи шахи виготовлені із різних матеріалів (камінь, дерево) у інвентарі Тороса Сеферовича²⁷⁷ або ж вівтар Діви Марії, що єдиний у своєму роді трапляється наприкінці переліку в інвентарі Христофора Глушковича²⁷⁸. Образи, що виступають як окрема категорія у переліках (OBRAZY)²⁷⁹.

Однак тут варто зазначити про деякі складнощі дефініції самого поняття «образів», адже вірмени використовували його для означення практично усіх мальованих зображень: маленьких образків, великих ікон, картин чи навіть портретів самих власників. Тому лише завдяки уточненням, які подавалися вірменськими писарями, можемо сьогодні зрозуміти про який саме предмет йшла мова; окрім цього часто зазначали і про матеріали, з яких були зроблені вказані витвори (шкіра, папір, мідь тощо). Доволі різноманітні види образів зустрічаємо у інвентарі Тороса Сеферовича: зображення давньогрецького історика Геродіана, зображення членів родини – дітей і батька, а опісля 4 невеликі ікони у візантійському стилі²⁸⁰. Зустрічаються і цілком зрозумілі зображення святих. Як от зображення Діви Марії чи Преображення Господнього у інвентарі Миколая Норсельсовича²⁸¹ чи зображення Іоанна Хрестителя та ікона Благовіщення Діви Марії в інвентарі знатного Христофора Глушковича²⁸².

Під окремим заголовком в усіх інвентарях фігурують килими – KOBIERZCY²⁸³. Стосовно власне кобежців, то вони являли собою щось дуже близьке до килимів. Однак поняття «килим» і «кобежець» розрізняються в актових книгах. Слово «кобежець» трактується як однобічна, барвиста декоративна тканина, яка використовувалася для покриття підлоги або висіла

²⁷⁶ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 228 – 231.

²⁷⁷ Там само. С. 219 – 223.

²⁷⁸ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 529. С. 508 – 515.

²⁷⁹ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 527. С. 248 – 253.

²⁸⁰ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 221 – 223.

²⁸¹ Там само. С. 250 – 253.

²⁸² ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 527. С. 508 – 515.

²⁸³ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 528. С. 200 – 203.

на стіні або ж під ним розуміли персидський килим, прикрашений квітковими мотивами, фігурними та тваринними сценами²⁸⁴. Однак у деяких випадках автори документів зазначають про те, що кобежець є власне перським²⁸⁵, тому з огляду на це варто зберегти саме таке польське визначення. Можна припускати, що кобежцями були певні декоративні тканини або килими для прикрашання оселі, що виготовлялися на перський зразок, але не у самій Персії.

Слушним буде пояснити значення полавників, що зустрічаються майже у кожному інвентарі. Полавниками називали накриття для лав різного стибу. Це могли бути невеликі подушки, матраци чи прості покривала²⁸⁶. Зважаючи на те, що часто їхні розміри в книгах записані у вигляді ліктів, слід вважати, що йшлося саме про покривала чи певні ряднини.

Як уже зазначалося, спільним типом речей у чоловічих й жіночих посмертних інвентарях були предмети одягу. При описах шат і одягу в обох випадках звертали увагу як на стан їхнього збереження (хороші, порвані, діряві), так і на вік (нові, старі, ношені), матеріал (фалендиші, шкарлати, півгранати тощо), стать особи, для якої вони призначалися (чоловічі, жіночі). Розрізняли також одяг дитячий, службовий або ж челядний (призначений для носіння слугам), шлюбний, поховальний (гробовий). За допомогою зменшувальних форм та коренево-суфіксальних змін у словах могло ітися про розмір одягу (делія / делійка, кабат / кабачик, etc.).

Окремо варто зазначити про різноманіття шкур, хутер та підшерстків, якими були підшиті підкладки на теплому одязі: соболі (пух, шийки та животики), білки, куниця, лисиці (голови, спинки), зайці, вовчки, лосі. Часто натрапляємо на перерахунки, у текстах котрих хутро виступає у ролі окремого матеріалу чи оздобы. Те ж саме можна сказати стосовно гудзиків, петлиць, мережив та інших додатків.

²⁸⁴ Słownik języka polskiego pod red. W. Doroszewskiego. <https://sjp.pwn.pl/slowniki/kobierzec.html>

²⁸⁵ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 526. С. 64.

²⁸⁶ Słownik języka polskiego pod red. W. Doroszewskiego. <https://sjp.pwn.pl/slowniki/potawnik.html>

Виділяються із загальної канви посмертних інвентарних описів великі переліки тканин, одягу чи взуття в окремих чоловічих інвентарях, що могло бути цілком пов'язаним із ремісничою або ж купецькою діяльністю померлих. Так в інвентарі певного Торосовича зустрічаємо невеликий, проте доволі різноманітний перелік тканин із зазначенням їх розмірів і вартістю:

«4 шт пасаманів єдвабних по зл 10 – зл 40. 7 шт пасаманів по зл 2 гр 10 – 16.10. 34 шт пасаманів по зл 1 – 34. 76 ліктів пасаману по зл 2 ½ - зл 6. Гр 10. 61 лікоть пасаману по гр 24 – 48.24. 47 ліктів пасаману по гр 6 – 9.12. 44 лікті пасаману по гр 10 – 14.20.104 лікті пасаману по гр 3 – 10.12. 3 шт єдвабної гарсі парчі по зл 8 – 24. 3 круги пасків по зл 2, гр 6. – 6.18. 11 шт пасків по гр 25 – 9.5. пасаманів кордельських зл 56 – 56. Пасамани різні – зл 7. Пасамани і шнурки – зл 10 – зл 15. 45 ліктів блискучої корделлі по гр 10 – 15. 37 ліктів корделлі по гр 10 – 11.5. 69 ліктів корделлі по гр 5 – 11.55. 29 шт тонких шнурків по зл 2 – 58. 15 шт простих шнурків по зл 1 – 15. 53,5 лікті широкої китайки по зл 5, гр 5 – зл 10, гр 2 ½. 1 шт чамлету – зл 50 – зл 50. 2 камені фарб по зл 3 – 6. 1 шапка золота – зл 4 – 4. 16 ... по зл 5 – зл 80. 2 паси sakiiskie gj rk 45 – 90. 1 пас стамбульський за зл 35 – 35. Сума чинна всього зл 722, гр 11 ½.»²⁸⁷. Окрім цього в інвентарі немає жодних інших речей. Власне із цього логічно можна припустити, що померлий міг бути кравцем.

Інший приклад – реєстр певного Якубовича, складений його дружиною Емеренцією Якубовичовою. Через нерозбірливий почерк важко прочитати його повний зміст, але сам початковий перелік виглядає наступним чином:

«83 пари чобіт по 2 зл. [кожна] – всього 166 злотих; попруг 4 по 1,5 зл. – всього 6 зл. ...»²⁸⁸. В даному випадку небіжчик міг займатися кравецькою справою або ж торгівлею, що пояснює таку велику кількість взуття, котра залишилася опісля нього. До слова, в інших інвентарях та документах других типів згадок про взуття практично немає.

²⁸⁷ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 527. С. 1002 – 1003.

²⁸⁸ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 529. С. 703 – 706.

Таким чином, підсумовуючи цей матеріал можемо назагал прослідкувати певні найбільш поширені речі, що були в ужитку представників різних статей та соціальних прошарків, хоч при цьому вони могли відігравати різне призначення у їхньому житті. Водночас бачимо і різницю на цьому ґрунті, що проявляється у різноманітні інвентарів. Зрештою деякі предмети мали доволі індивідуальний характер. Однак при складанні інвентарів і подальшому їх записі до судових книг спостерігаємо більш-менш однакову схему в послідовності перерахування, поділі речей за категоріями тощо.

II. Інвентарні описи товарів та інших речей у чоловічих майнових реєстрах.

Реєстри є другим типом найбільш поширених актів. У своїй класифікації Я. Р. Дашкевич відносить їх до останнього із чотирьох основних блоків актів під назвою «інвентарні описи товарів та інших речей, описи (прижиттєві) нерухомого майна»²⁸⁹. Формально же за своїми ознаками акти цієї категорії доволі схожі до попередніх²⁹⁰. На сторінках актових книг протягом уже зазначеного періоду записи про них зустрічаються 19 разів, однак лише 10 із них містять власне текст із переліками речей²⁹¹. Серед них немає жодного реєстру на майно жінки, усі вони стосуються чоловіків. Ще однією особливістю, котра відрізняє реєстрові списки майна від інвентарних описів, є те, що реєстри здебільшого чинилися за життя власника речей або коли вони після чиеїсь смерті уже переходили до нового. Списки речей, що фігурують у документах цього типу подібні до тих, що й у інвентарях. Найчастіше йдеться про тканини й текстиль, килими, одяг. Рідше про метали та коштовні речі у вигляді столових приборів та різного кухонного начиння. Також, зазвичай, окрім предмету зазначалися відомості про його ціну, кількість, розміри або міри та відповідну вартість. Цей факт у своїх дослідженнях відмічав і

²⁸⁹ Дашкевич Я. Р. Вірмени в Україні: дорогами тисячоліть. Збірник наукових праць. / Документи з внутрішнього життя вірменської громади Львова кінця XVI – початку XVII ст. С. 620.

²⁹⁰ Там само. С. 621.

²⁹¹ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 184 – 185, 465 – 473, 490 – 491; ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 569, 595, 795; ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 528. С. 608; ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 529. С. 140, 178, 342.

Я. Дашкевич²⁹². У ролі оцінювачів виступали цехмістри, представники купецьких об'єднань тощо; часом такі описи склалися власне боржниками, котрі пропонували свою оцінку речей, що призначалися для оплати боргів²⁹³. Так як у випадку Тороса Торосовича, у реєстрі якого наведено список взятих у крамниці тканин протягом попередніх трьох років:

«Список пану Торосу Торосовичу брання різних сукон в році 1635.

4 1/~ фалендишу²⁹⁴ туркусового по зл 5. = 11.23. 2 ¼ паклаку²⁹⁵ лазурного по 0, 80 зл = 16. 7 ліктів керу²⁹⁶ зеленого по 0, 27 зл = 6 – 9. Через Кшиштофа сина 4 1/- лікті паклаку лазурного по 0, 80 = 12. 3 лікті моравського сірого по //40//4. 3/8 ліктів паклаку лазурного по //25--//25. 5 ліктів фалендишу чорного по 9 зл. - -//45. Сума 97//25 зл. Дав на то 60 зл. Решта залишається 37//15. Із крамниці Яна Кжчоновича.*

Вересень 1637. Брання сукна різного Аведику Дертомановичу. 3 лікті бреклесту чорного по //82//8//6. 2 лікті бреклесту лазурного по //82//15//4. 4 лікті бреклесту лазурного і червоного по //82//38//8. Сума 51//28 зл. Дав на те в Ярославі 1633 р. 30 зл. Решти залишається 21//48 зл. Із крамниці Яна Кжчоновича»²⁹⁷.

Подібні справи зустрічаємо і надалі²⁹⁸. Деякі з них стосуються доволі різноманітних предметів, як от уже пізніший реєстр того ж Тороса Торосовича, який залишився винен певному Йоану Убальдісу, що вочевидь був купцем, 942 злоті (згодом ця сума зменшилася до 200 злотих) за різноманітні товари брані у різний час: килимові покриття кількох видів, тканини різного роду, соболі, зброю, вина та інші дорогоцінності²⁹⁹. Або ж випис зі скарбового реєстру із

²⁹² Дашкевич Я. Р. Вірмени в Україні: дорогами тисячоліть. Збірник наукових праць. / Документи з внутрішнього життя вірменської громади Львова кінця XVI – початку XVII ст. С. 622.

²⁹³ Дашкевич Я. Р. Вірмени в Україні: дорогами тисячоліть. Збірник наукових праць. / Типологія актів з історії щоденного життя Львова (Вірменська колонія кінця XVI – початку XVII ст.). С. 636.

²⁹⁴ Фалендиш (файлундиш) – сукно голандського або англійського виробництва.

²⁹⁵ Паклак – товсте конопляне полотно; товсте сукно.

²⁹⁶ Кер – синтетична тканина для виготовлення якої використовували смолу каучукового дерева.

²⁹⁷ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 185.

²⁹⁸ Там само. С. 465.

²⁹⁹ Там само. С. 473.

переліком речей взятих славетним паном Олдаковським, в якому здебільшого йдеться про текстильні та килимові вироби³⁰⁰.

Зрештою матеріали такого типу цінні і завдяки додатковій інформації про грошову вартість різних товарів у багатьох різновидах монети. Так єдиний у своєму роді реєстр товарів, куплених Лукасом Сеферовичем у Персії повідомляє нам про вартість уже відомих килимів, тканин, столового реманенту та ін.. у абаз³⁰¹, на які Сеферович змушений поміняти наявні у нього левкові талери у співвідношенні 1 левковий талер до 3,5 абазів³⁰². Вважає загальна сума придбаних торгівцем товарів – 36370,5 абазів. Однак детальніше про монети та їхнє співвідношення у вартості йтиметься у наступному розділі.

Прикладів коли реєстр майна чинився по смерті його власника маємо декілька. Однак на момент створення переліку речей з їх оціночною вартістю, вони вже ставали власністю іншої особи. Так до прикладу маємо із перерахунком речей, залишених для сиріт небіжчика Габріеля Зенча, що на той момент уже перейшли у власність панни Баловни, яка вочевидь стала опікункою сиріт³⁰³. Чи реєстр майна Симона Дерміколайовіча Таратацького, що перейшло у власність його дружини Софії Голубичовної³⁰⁴.

У цьому випадку варто згадати про ще одну особливість реєстрів – переліки майна у них з невідомих причин дуже стислі і не містять детальних описів. Так реєстр вищезгаданого Симона Дерміколайовіча умістився всього на декількох рядках:

«По його смерті залишилося майно в золоті, а ще срібло, клейноди, шати, олово, мідь та інших пожитків і добр рухомих. На суму 8002, 15 зл.»³⁰⁵. Тобто ніякого поштучного переліку, хоча якщо зважити на зазначену суму, він мав би бути доволі обширним.

³⁰⁰ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 529. С. 178.

³⁰¹ Абаз (абассі) – перська срібна монета, що була в місцевому обігу протягом XVII – XVIII ст.

³⁰² ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 529. С. 140.

³⁰³ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 490 – 491.

³⁰⁴ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 795.

³⁰⁵ Там само. С. 795.

Єдиний посмертний реєстр за 1642 р. складений по смерті певного Ходзігейовича. Список речей доволі вичерпний, але різноманітний. За структурою схожий на інвентар і містить наприкінці підпис брата Симона Ходзігейовича. Можливо йшлося про те аби все ж перелічити добра небіжчика, однак їх спадкоємець був визначений без жодних судових спорів, про що і засвідчує його підпис наприкінці:

«Небіжчику належать такі речі. В пудлі, три хрести срібні великі, 1 в чорній хустці. 2 корони. 5 штук табличок срібних. 1 табличка у формі зірки. 2 малі срібні лійки. 4 хрести малі срібні. 1 патина і келих (на келиху [патина]). 1 кадильниця срібна. 1 образ московський. 1 образ на бляшці. 1 образ голий [без рами]. 1 лійка із олов'яною мідницею. 1 горнець³⁰⁶ олов'яний. 1 ручка олов'яна. 1 чарка з міді. 1 мідяниця латунна. 2 ліхтарі олов'яні. 7 ліхтарів латунних. 1 штука зв'язаних рушників. 1 штука обрусів. Так багато в пудлі знайшлося. Остатку немає.

Лазар Х[одзігейович] Симон. Брат. Підпис»³⁰⁷.

Таким чином маємо перелік реєстрів майна виключно чоловіків, що почасти являють собою виписки про взяті в борг або придбані товари із зазначенням їх кількості і ціни. Такі акти виникали внаслідок судових рішень різних інстанцій, часом – навіть королівських декретів, про облік речей і товарів³⁰⁸. Інколи реєстри склалися по смерті попередніх власників речей, але на час запису до книг в усіх випадках уже мали нового визнаного власника, який не вів судової тяганини із іншими потенційними спадкоємцями.

III. Речі та їх власники у світлі вірменських тестаментів.

Порівняно з інвентарями та майновими реєстрами тестаменти становлять незначну частину від тієї кількості актів, що можуть надати нам інформацію про майно представників вірменської громади міста Львова. Однак

³⁰⁶ Горнець (горщик) – посудина розміром близько 4 кварт, що дорівнювало 4 сучасним літрам.

³⁰⁷ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 695.

³⁰⁸ Дашкевич Я. Р. Вірмени в Україні: дорогами тисячоліть. Збірник наукових праць. / Документи з внутрішнього життя вірменської громади Львова кінця XVI – початку XVII ст. С. 622.

у порівнянні з рештою документів їх число все ж відносно є дещо більшим. Загалом у книгах нараховується 5 тестаментів³⁰⁹. З них 4 чоловічі³¹⁰ і 1 складений жінкою³¹¹. Це дозволяє розглянути всі випадки безпосередньо у цьому тексті, оскільки заповіти львівських вірмен можуть надати не менше інформації, аніж інвентарі чи реєстри. Адже як стверджує Оксана Вінниченко, спадкування за тестаментом відіграло важливу роль для представників вірменської громади Львова³¹².

Перший тестамент, що зустрічається в судових книгах цього часового відрізка, складений якраз таки жінкою. Тестаркою є панна Зузанна, дружина Стецька Ходугівіча, донька пана Грешка Устускевіча (Див. Додаток № 2. 9. «Тестамент панни Зузанни, дружини Стецька Ходугівіча»)³¹³. Датований цей документ 29-м червня 1637 р. Потрапив же він до судової книги в зв'язку із посяганням на майно покійниці з боку певного Христофора Глушковича. Забігаючи наперед, зазначимо, що суд не задовольнив вимог позивача, оскільки «тільки осиротілі діти і вдови [та вдівці] можуть [на майно] посягати, а так як актор [позивач – авт.] не є ні сиротою, ні вдівцем, то це йому не належиться»³¹⁴.

Сам же заповіт за своєю формою видається дещо подібним до загальноприйнятого формуляра (збірник вірменського права, перекладений на латинську мову 1519 р., містив норми, які спеціально регламентували тестаментування представниками цієї нації³¹⁵), однак в той же час не є типовим. Спершу Зузанна як і належить повідомляє про те, хто і які борги залишився їй винен та оголошує загальну оціночну вартість свого майна – 3120 злотих. Однак з невідомих причин перед цим окремо виділяє, либонь як особливо цінну

³⁰⁹ А ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 164 – 166. ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 396, 414, 795. ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 528. С. 661 – 663.

³¹⁰ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 396, 414, 795; ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 528. С. 661 – 663.

³¹¹ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 164 – 166.

³¹² Вінниченко О. В. У правовому просторі «вірменської нації» Львова. Спадкування за заповітами: регламентація та процедура надання їм юридичної сили в XVII – першій половині XVIII ст. С. 341.

³¹³ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 164 – 166.

³¹⁴ Там само. С. 164.

³¹⁵ Вінниченко О. В. “Побожна смерть”: заповіт львівського вірменського єпископа Деодата Нерсесовича (1709 р.) / Вісник Львівського університету. Серія історична. Спеціальний випуск. Львів: місто, суспільство, культура. Том 8, частина 2. Культура, освіта, наука, церква. / За ред. О. Аркуші, О. Вінниченка, М. Мудрого. Львівський національний університет ім. І. Франка, 2012. С. 44 – 55. С. 46.

річ, коштовний чеpecь «в одне носіння» (новий – авт.) вартістю 400 зл., чим вже порушує стандартизовану форму укладення заповіту. Далі тестаторка жертвує гроші на благодійність, роздаючи їх міським шпиталям для опіки над вбогими, після чого розпоряджається різними сумами, які потрібно роздати для багатьох священнослужителів у різних костелах. Фігурують тут як і ближні локації на кшталт Луцька чи Бродів, так і більш віддалені – Язловець, Кам’янець, Замостя. Зазначається вмираючою і про кількість мес, які потрібно відправляти як у будні так і на великі свята. Власне ця частина тестаменту складена згідно усіх правил так званого «*ars bene moriendi*» – мистецтва доброго помирання – коли тестатор опікуючись подальшою долею своєї душі старався заповісти частину коштів на благодійну діяльність та залишити певний кошт задля відправлення заупокійних мес за себе в подальшому часі; зрештою й вірменське право доволі чітко рекомендувало чинити записи на користь духовенства³¹⁶.

В подальшому авторка заповіту перелічує власне майно, яке слід роздати знайомим і родичам. В цьому випадку йдеться про одяг, столове срібло та безпосередньо грошові суми. Тестамент завершується покладанням обов’язків щодо виконання умов заповіту на довірених осіб – в даному випадку це родичі, – які мають власноруч розпорядитися грошима й майном згідно останньої волі панни Зузанни. Наприкінці зазначена завершальна формула – «За тим всю себе Богу віддаю»³¹⁷ і проставлене датування.

Окрім цього, згідно з правом, кожен вірменин, будучи хворим, при складанні останньої волі повинен був прикликати двох або трьох мужів високого походження, а також близьких і спадкоємців³¹⁸. Щоправда такої інформації ми теж не отримуємо із тексту заповіту.

³¹⁶ Вінниченко О. «Порятунок душі» у світлі тестаментів львівських вірмен XVII – XVIII ст..

³¹⁷ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 166.

³¹⁸ Вінниченко О. В. «Побожна смерть»: заповіт львівського вірменського єпископа Деодата Нерсесовича (1709 р.). С. 46.

Подібним чином склав свій тестамент і Кшиштоф Нурбергович³¹⁹, який, однак, мав лише власні неповернуті борги. Однак розпоряджається він дещо більшою кількістю майна, заповідаючи родичам одяг, зброю та гроші. Одяг і зброя зрозуміло дістаються чоловікам, гроші отримують жінки-родички. Деякий одяг, постільні речі та мухаїрову тканину тестатор заповідає своїй кухарці.

Останній аспект видається доволі цікавим і свідчить про те, що полишаючи земний світ, тестатор хотів здійснити це, дотримавшись встановлених правил доброго помирання. Зокрема у тогочасному трактаті Т. Млодзяновського «Акти приготування до доброї смерті», що був свого роду покроковим посібником, для особи, що готувалася відійти у вічність, йшлося про необхідність залишити перед смертю своє сумління чистим, виплативши борги, які не можна було перекладати на плечі близьких чи зволікати з їх поверненням; не менш важливою була і виплата належних коштів слугам та обдарування їх за роботу³²⁰. Либонь з цих міркувань Кшиштоф Нурбергович і згадав окремо в тестаменті про свою кухарку.

Також на відміну від вищезгаданої панни Зузанни, розпоряджається він і нерухомим майном. Зокрема його дружині Катажині окрім 2 тисяч злотих готівкових коштів залишається кам'яниця із загородою, що знаходяться біля костелу (якого саме не вказано), і які у разі її смерті мають перейти до брата заповідача Штефана, на котрого й покладаються обов'язки по виконанню тестаменту. Окрім цього Кшиштоф Нурбергович згадує про право дружини на її власне віно та четвертий гріш із існуючої кам'яниці (Див. Додаток № 2. 1. («Уривок із тестаменту Кшиштофа Нурберговича»)).

У випадку перегляду заповіту Алєксана, сина Дер Аракієла, відчувається глибока релігійність тестатора. Власне на початку документа він сам (знову ж таки порушуючи стандартний формуляр) зазначає, що будучи народженим при

³¹⁹ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 396.

³²⁰ Вінниченко О. В. «Своя смерть»: річпосполитський шляхтич перед обличчям вічності (за ранньомодерними тестаменами) / Національна академія наук України. Повсякдення ранньомодерної України. Історичні студії в 2 – х томах. Том 2. Світ речей і повсякденних уявлень, Київ, 2013. С. 272 – 296. С. 275 – 276.

католицькому костелі, все життя при ньому перебував³²¹. У своєму тестаменті³²² він згадує доволі великі грошові суми, проте самих речей у цих переліках майже нема. Лише заповідаючи усі свої «шати як старі і нові» братам Ізраелю й Парадзію, заповідач згадує окремо 1 червоний долман, 1 адамашковий, 1 темнозелений [доломани] та 1 фerezію хутрами куниць підшиту³²³. Доволі узагальнено розпоряджається стосовно майна, яке має відійти у власність дружини, заповідаючи фактично усі речі, що знаходилися у його господарстві:

«На дім, як уже було сказано, залишаю 3150 злотих. З них на кам'яницю 2700 дружині моїй віно є. Залишаю їй Господнє благословення, а також все що при кам'яниці: золото, срібло, що-небудь що при мені було як домове, так рухоме, і в міді, і в олові. До того їй щоб було дано четвертий гріш злотих 5000 по праву і артикулах, щоб проти того ніхто не виступав, ні брати, ні інші. То є моя остання воля і добрий помисл»³²⁴.

Фактично заповідач також намагається дотриматися усіх правил хорошої смерті, одним із важливих пунктів якого був розподіл майна між його «природними» спадкоємцями. Причому такий поділ потрібно було провадити на засадах справедливості, а не прихильності чи любові до окремих осіб³²⁵.

Натомість, повертаючись до теми заповіданих речей, найбільше їх різноманіття можемо бачити у тестаменті Кшиштофа Аведиковича, сина Аведика³²⁶. Своєю останньою волею заповідач розпоряджається не лише стосовно грошей, а й щодо різноманітних прикрас (найдорожчі з яких оцінені) у вигляді сережок, браслетів, ланцюжків, як звичайного так і столового срібла, перлів, одягу і головних уборів власних і вочевидь раніше померлої дружини, кількох видів вин та різного господарського реманенту, включаючи навіть сіно у бочках:

³²¹ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 731.

³²² Там само. С. 731 – 734.

³²³ Там само. С. 732.

³²⁴ Там само. С. 733.

³²⁵ Вінниченко О. В. «Своя смерть»: річпосполитський шляхтич перед обличчям вічності (за ранньомодерними тестаменами). С. 276.

³²⁶ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 528. С. 661 – 663.

«Найперше в домі готових грошей 2500 зл.. В пана Івашка Кшиштофовича зл 1000. ... В пана Миколая Піромовича по реєстру 1 скриня зі сріблом і 1 канак³²⁷ діамантовий. В пана Белжецького 2 пудра ложок срібних золотистих важких. 1 пудро білих ложок. Різних ложок зв'язаних 2 пудра. 2 розтрухани великі золотисті. Скринька для золота, в котрій різні речі є від перлів до сережок та інших речей. Коновка срібна від наливки. 1 ланцюг панцерний – червоних злотих 118. 1 ланцюг панцерний – черв. зл. 20. Пара 1 манелей з рубінами – черв. зл. 20. Пара сережок за зл. 60. Зосібна у зв'язаній хустці срібла білого на 16 грн. 2 шаблі срібні золотисті. 1 фerezія адамашком підшита. 1 фerezія фіалкова адамашком підшита. 1 фerezія півгранатна білками підшита. 1 гусарка³²⁸ півгранатна атласом кармазиновим підшита. 1 кунтуш зелений фалендишовий лисицями підшитий. 1 шапка півгранатна адамашком фалендишовим підшита. 1 шапка фіалкова китайкою зеленою підшита. Жупан фіалковий табіновий зі срібними позолоченими гудзиками. Жупан ярмуловий. Жупан кармазиновий зі срібними гудзиками. Жупан адамашковий вишневий. Жупан пурпуровий суконний. Жупан зелений фалендишовий. Доломан кармазиновий. Пас кармазиновий. Пас попелястий. Пас перський пістрявий. ШАТИ небіжчиці дружини моєї. Хустки білі небіжчиці. В ПИВНИЦІ. 4 бочки сіна для коней. Рожни в бочках. 1 бочка вина «Petereyumentu», пів бочки антазьського [вина]. Дві бочки напоїв винних. ... Є срібло ламане і маленький ящичок. При тому коновка срібна – зл 30. І келих гарний кришталевий за зл 300. Кам'яниця із двох частин. До двох шпиталів зл 10 дати. ... 17 жовтня 1648 р., Ян Кшиштоф Аведикович власною рукою підписав»³²⁹.

Заповідач знову ж таки назагал намагався слідувати стандартній формі складання заповіту, згадавши найперш про боржників, що були винні йому певні суми. Однак, як і у випадку тестаторки Зузанни, що на самому початку виокремила коштовний чепець, він виділяє з-поміж переліку 2 500 злотих

³²⁷ Канак – давній широкий плоский золотий нашійник, саджений дорогоцінним камінням; турецька прикраса зачіски у вигляді перлин або дорогоцінних каменів.

³²⁸ Скоріш за все йдеться про доломан, який у Польщі часто називали також гусаркою.

³²⁹ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 528. С. 661 – 663.

готівкових грошей. В подальшому слідує в цілому систематизований перелік речей. Згадав окремо Миколая Піромович і про шати і хусти своєї раніше померлої дружини, хоч детальний їх список у переліку не наведено. В подальшому ж список стає доволі хаотичним. Із речей, що зберігаються у пивниці перераховані вина, сіно, срібло й коштовний посуд. Можливо йшлося про те аби зробити акцент саме на місці їхнього знаходження, а тому до прикладу ті ж срібло і посуд не були згадані у частині, що стосувалася більш цінного майна. Наприкінці автор зазначає про нерухомість і практично не залишає ніяких грошей на благодійність, окрім 10 злотих для двох шпиталів. Цей факт видається також дивним, адже турботи про спасіння душі, будучи вельми важливими для тогочасних заповідачів, відображалися і у їхніх тестаментях. Про те, що питання «доброї смерті» було важливим для тогочасної людини, особливо, людини шляхетного походження, а отже найвиразніше поставало у тестаментях у вигляді як благодійних учинків, так і власних рефлексій та зосередженості заповідача на особистих стосунках з Богом, зазначає у своїх тестаментознавчих дослідженнях й О. Вінниченко³³⁰.

Цікаво, що цей заповіт наприкінці був завірений підписом самого спадкодавця-тестатора. Про те, що вірмени доволі часто засвідчували свої тестаменти власноруч зробленим підписом, а часом навіть й печаткою, згадує у своїх тестаментознавчих дослідженнях й Оксана Вінниченко³³¹.

Кількість тестаментів, що містяться на сторінках розглянутих книг, однак не є достатньою аби на їхньому ґрунті можна було зробити певні конкретні висновки, однак, аналізуючи їх, прослідковуємо приблизно однакові переліки речей, які заповідалися знайомим і родичам. Прагнення унеможливити суперечки і потенційні судові спори через спадок опісля власної смерті, змушувало тестаторів вочевидь ретельно складати свої заповіти, чітко прописуючи та артикулюючи усі можливі аспекти. Зрештою про те, що записи

³³⁰ Вінниченко О. В. "Своя смерть": річпосполитський шляхтич перед обличчям вічності (за ранньомодерними тестаментями). С. 272.

³³¹ Вінниченко О. В. У правовому просторі «вірменської нації» Львова. Спадкування за заповітами: регламентація та процедура надання їм юридичної сили в XVII – першій половині XVIII ст. С. 353.

вірменських тестаментів загалом концентрувалися навколо розподілу багатств між родичами, зазначає і польський історик Павел Клінт³³². Зазначає він і про заповідання на користь вірменських та католицьких монастирів, а також окремих представників духовенства, адже вірмени, складаючи легати на костельні установи, як і усі, намагалися турбуватися не лише про майно, але й подальше вічне життя³³³. У свою ж чергу, проаналізувавши зазначені тестаменти, можемо лише висловитися на підтвердження цієї тези.

Окрім цього у розглянутих тестаментах бачимо лише доволі загальне слідування стандартному формуляру. Здебільшого складаючи свою останню волю та опікуючись не лише залишеними матеріальними цінностями, але й своєю душею, заповідачі в окремих аспектах часто відступали від загальноновстановлених правил, вибудовуючи структуру тестаменту й зазначаючи у ньому про певні деталі на свій лад.

IV. Переліки жіночого майна у кроронках та вінах.

Кількість кроронків та записів про віна для наречених у судових книгах між 1638 та 1652 рр. також дозволяє проаналізувати усі ці документи у даному тексті. Усього їх є 4³³⁴, тобто також доволі небагато у порівнянні із тими ж інвентарями.

Окрім того, подібну ситуацію спостерігаємо, аналізуючи результати дослідження записів вірменського духовного суду, здійсненого Е. Триярським. Тут фактично зустрічаються лише дві справи, пов'язані із передшлюбними угодами. Зокрема пан Габріель Бартошович звернувся до суду з приводу невиконання умов договору його тещею Катериною Глушковічною, згідно з яким після одруження Бартошовича з донькою Катерини Гулаф, йому мало належати 500 флоринів (позов задоволено)³³⁵ та ще за якийсь час у суді виникла

³³² Klint P. Dyspozycje i legaty pogrzebowe Ormian z województwa ruskiego w XVII w. / Kwartalnik Historii Kultury Materialnej 66 (3), 2018, pp. 309 – 317. PL ISSN 0023 – 5881. / www.iaepan.edu.pl S. 315.

³³³ Klint P. Dyspozycje i legaty pogrzebowe Ormian z województwa ruskiego w XVII w. S. 309, 315.

³³⁴ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 643 – 644, 646 – 647; ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 528. С. 233 – 237, 613 – 615.

³³⁵ Tryjarski E. Zapisy Sądu Duchownego ormian miasta Lwowa za lata 1625 – 1630 w języku ormiańsko – kipczackim. S. 200.

суперечка між Міском, сином Гачка та Годзою Вартаном. Міско звинувачував Годзу в тому, що той не надав своїй сестрі Кахні віна згідно шлюбного контракту, після того як вона вийшла заміж за самого Міска (позов закінчився виплатою Кахні 300 флоринів з умовою сплати подальших чиншових сум від кам'яниці)³³⁶.

Повертаючись до досліджуваних матеріалів, у книзі за 1640 – 1643 рр. наведено 2 кроронки. Перший – зміст кроронку панни Анни, пана Петра Кіркошовича дочки³³⁷. Він невеликий за обсягом і містить перелік золотих прикрас із зазначенням їх вартості, одягу, килимів та текстильних виробів у вигляді тканини, постелі і хуст. Також Петро Кіркошович надав доньці 1000 злотих на віно:

«1 ланцюг за 40 червоних злотих. 1 пара манелей за 30 черв. зл. 2 паси срібні позолочені, котрі важать півчверті гривні. 1 перстень заручений за 5 черв зл. 1 летнік адамашковий червоний. 2 летніки китайчані. 2 летніки турецького мухаіру міського. 1 шуба канафасова підшита куницями. 1 чамара китайчана підшита горностаями. 1 метлік атласовий соболями підшитий. 1 тканинка оксамитова. 1 шапка оксамитова з сободем. 1 чепець золотий. 1 кобежець. 1 тканина китайчана. Постіль. Білі хустки. Як кожен дає віно пану Нареченому, паном Богом благословенному, [даю] при тому 1000 злотих грошей»³³⁸.

Другий – кроронка одразу із визначенням вартості вже усіх речей. В цьому випадку наводиться кроронка Рози Нобошевської, у якому 1000 злотих готових грошей, а також коштовності у вигляді особистих прикрас (браслети, ланцюжки, персні), коштовного одягу (чепець гаптований золотом, посріблені паси) та столового срібла (срібні кубки), одягу повсякденного, постелі й хустин та 1 червоного летніка, який вирішили використати у якості тканини для костельних хоругв³³⁹. Загальна сума майна по кроронку склала 2543 злотих, до

³³⁶ Ibid. С. 210.

³³⁷ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 643 – 644.

³³⁸ Там само. С. 643 – 644.

³³⁹ Там само. С. 646 – 647.

якої було додано ще золота, срібла і перлів від матері Розі на суму в 600 злотих, які вона свого часу отримала у спадок³⁴⁰.

Наступні два документи являють собою переліки речей, які батьки залишали своїм дочкам у якості віна. У першому з них під заголовком «*Tempor Rastorum Dotalitiorum*» перераховуються предмети, які пан Якуб Горосович дав як віно своїй дочці Анні³⁴¹. Це коштовності у вигляді особистих прикрас, зокрема вінчальний перстень із червоного золота, одяг та окремі предмети до нього ж на кшталт пасів чи застібок із дорогих металів, коштовні тканини тощо. Також у списку фігурує великий перелік одягу і головних уборів (делії, летніки, плащики, шубки, півшубки, шапки, капелюхи) та текстилю (постіль і хусти). Усе «доброю волею батька надано»³⁴².

Подібним чином виглядає і перелік майна, наданого як віно Анни, доньки Марка Хорбеговича, що збиралася вийти за певного пана Тороса Якубовича Гороссовича:

«... віна 6 000 злотих. При тому 1 ланцюг золотий – черв. зл. 100. 1 ланцюг черв. зл. 50. 1 ланцюг черв. зл. 20. 1 ланцюг черв. зл. 30. 1 португал – черв. зл. 20. 1 пара манелей панцерних – черв. зл. 30. 1 пара манелей – черв. зл. 12. 1 пара манелей рогових нових черв. зл. 26. 1 пара манелей рубінових за зл. 400. 1 клейнод з діамантиками за зл. 500. 1 носіння за зл. 100. 5 перснів діамантових рубінових за зл. 300. 1 пара сережок з діамантиками за зл. 150. 1 тканина із золотом – черв. зл. 16. 1 стягачка (застібка) – черв. зл. 10. 1 корона золота з перлами за зл. 300. 1 пас срібний золотистий за зл. 150. 1 пас срібний золотистий за зл. 70. 1 пас срібний золотистий за зл. 50. ДО ТОГО. 1 кубок золотистий – грн. 6. 1 кубок золотистий зл. 3. 1 кубок золотистий – грн. 2. 2 кубки золотисті – грн. 3. 1 кубок золотистий з ручкою. 1 пuzдро ложок срібних. 1 чепець золотий із перлами за зл. 100. 27 чепців гаптованих різних за зл. 200. ДО ТОГО ШАТИ. 1 шуба атласова соболями підшита. 1 плащ канафасовий довгий животиками соболиними підшитий. 1 індерак канафасовий. 1 шубка чорна горностаями

³⁴⁰ Там само. С. 647.

³⁴¹ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 528. С. 233 – 237.

³⁴² Там само. С. 237.

підшита. 1 плащик брунатний оксамитовий із соболями. 1 плащик червоний оксамитовий із соболями. 1 ментлік чорний оксамитовий із соболями. 1 плащик атласовий сірий із соболями. 1 катанка волосяна із горностоями. 1 катанка чорна із золотими гудзиками перловими. 1 рукав оксамитовий перловий із гудзиками перловими. 1 шапка самородна. 1 шапка з соболями. 1 шапка з соболями й огоньками³⁴³. 1 капелюх бобровий. Стрічка із перлами. ДО ТОГО. 1 летнік атласовий червоний шкарлатний. 1 летнік атласовий попелястий. 1 летнік атласовий вишневий узористий. 1 летнік атласовий вишневий. 1 летнік атласовий жовтий. 1 летнік адамашковий. 1 летнік адамашковий волосяний. 1 летнік адамашковий зелений. 1 летнік білий. 1 летнік чамлету зеленого брунатного. 1 летнік мухаіру міського. 6 індераків різних. Матерії бавовняної із золотом і сріблом за зл 600. 1 перстень до посвяти – черв. зл. 5. 1 ковдра червона атласова. 1 кобежець жовтий. Постіль у білих завитках. І ковдри батьківські доньці. ДО ТОГО. На весілля злотих 1000, аби вони [наречені – авт.] сплатили весілля»³⁴⁴.

Як бачимо список назагал подібний до попередніх, хоч і більш обширний. Тут фігурують власне гроші на віно, особисті прикраси та коштовний одяг (із зазначенням вартості, либонь, як особливо цінних предметів), столовий реманент, одяг щоденний, тканини, килими і постіль. Що цікаво, коштовні речі були вже до того оцінені і їхня вартість записувалася поряд з предметом, в той час, як для менш цінних речей та предметів побуту ціни не зазначалися.

Підводячи підсумки можемо стверджувати про те, що прижиттєві та посмертні інвентарі поряд із тестаментами і кроронками можуть бути доволі інформативними стосовно видів майна, яким володіли представники вірменської громади міста Львова. Серед усіх цих типів документів (окрім кроронків) переважають матеріали, що дають нам уявлення про майно, котрим володіли чоловіки. Кількість документів стосовно жіночого майна є значно

³⁴³ Хвостове пір'я.

³⁴⁴ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 528. С. 613 – 615.

меншою. В той же час маємо декілька кронків і списків жіночого майна, даного батьками як віно для своїх доньок. У цьому ключі варто зазначити про особливість майна, що фігурувало в кронках чи давалося батьками для своїх доньок у вигляді віна. Впадає в око те, що перераховані предмети здебільшого були доволі цінними. Звісно ж присутні деякі побутові речі, однак відсутні повсякденні предмети побуту, звичайне столове начиння, ношений одяг чи предмети із певними дефектами. Вочевидь батьки керувалися не лише думкою дати за донькою хороший посаг. Такі речі ставали її невідчужуваною власністю, щоб у випадку надзвичайної ситуації дружина залишалася із певними засобами для існування і тими речами, якими користуватися могла виключно вона.

Звичайно ж певні відмінності прослідковуємо і у переліках самих видів речей, якими володіли чоловіки і жінки. Зрештою маємо і приклади доволі індивідуальних чи радше рідкісних предметів, якими володіли окремі особи як чоловічої, так і жіночої статі (годинники, шахи, окремі дорогоцінності, культові предмети тощо). Специфіка майнових переліків часто залежала також і від матеріального становища осіб чи способу їх занять.

Попри це, службовці канцелярії вірменського суду в свою чергу мали власні умовні категорії, за якими старалися записувати речі у певному порядку. Часто цей поділ був доволі умовним, оскільки столовий посуд міг вноситися як до переліку господарського начиння, так і до срібла або металевих речей. Те саме стосувалося одягу чи дорогих тканин і матеріалів. Окремо йшлося про різновиди вин, коней чи домашніх тварини. Зрештою вина і коні були радше цінними набутками своїх власників, проте окремих категорій із заголовковими літерами для них канцеляристи не виділяли. В будь-якому випадку можна простежити спроби систематизації різного майна і предметів, якими володіли їх власники, з боку службовців вірменського суду, котрі проводячи власну категоризацію, намагалися дати усім цим пожиткам лад.

РОЗДІЛ ІІІ.

ДОКУМЕНТИ ТА АКТИ КОТРІ МІСТЯТЬ ІНФОРМАЦІЮ ПРО ВАРТІСТЬ МАЙНА ВІРМЕН ТА ІНШІ МАЛОПОШИРЕНІ ТИПИ АКТИВ.

ІІІ. 1. Чоловічі та жіночі таксації.

Таксації, тобто позначки про відшкодування, перерахунки та оцінювання вартості речей у судових книгах цього періоду зустрічаються також доволі часто у порівнянні із іншими типами актів. Зокрема нараховується 10 таксацій³⁴⁵, з яких 5 стосуються майна, котрим володіли чоловіки³⁴⁶ та 5 із описами речей жінок-власниць³⁴⁷.

Якщо спробувати розглянути таксації, складені на майно чоловіків, то найперше натрапляємо на таксацію славетного Бернарда Бернатовича, у якій описано вартість належних йому цінних предметів, здебільшого коштовностей. Кількість перерахованих цінностей не є надто великою, однак грошова сума, в яку їх було оцінено (саме оцінювання, до речі, здійснено професіоналом-золотарем) є доволі значною: «Золото в ланцюжках всіх манелях, котрого вага вся за інвентарем злотих 98 ... шасовано через Алемпека Цехмістра Золотаря по злотих 5 – загальна сума – 490 зл. Сережок пара – по 5 рубінків у них – злотих 30. Сережки інші з панталіками самих – злотих 5. Стягачка в 9-и петлицях – злотих 10. Перстеник діамантовий – злотих 60. Перстеник рубіновий – злотих 6. Перстеники два маленькі обидва – злотих 2. Перлів два шнурки на шиї важать лотів 2 без 4.5, ціною у 56,15 [злотих]. Срібла трохи у коробочках і ложках – 16 і гривень золотих 40. Сума в золоті й речах, порахованих вище – 711,15 [злотих]. Сума в шатах білогловських всіх – 1163, 15 [злотих]. Сума в товарах крамових і речах злотих 336, 10 ½. Сума сумарна –

³⁴⁵ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 269 – 270, 626, 628; ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 25, 1352; ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 527. С. 228 – 230, 379 – 380; ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 529. С. 248 – 252, 356 – 357, 606.

³⁴⁶ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 628; ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 1352; ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 527. С. 228 – 230, 379 – 380; ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 529. С. 248 – 252, 606.

³⁴⁷ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 269 – 270, 626; ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 25; ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 529. С. 356 – 357.

2211, 10 ½ [злотих]»³⁴⁸. Таким чином з цього документу отримуємо відомості щодо вартостей коштовностей та дорогоцінного каміння, столового срібла та інформацію про вартість шат (одягу), належних небіжчику, хоч їх докладний список окремо тут не наводиться. Однак, необхідно зазначити, що документів, в яких предмети одягу оцінювалися не у сукупності, а окремо, також є достатньо. Окрім цього варто звернути увагу на зазначені у переліку шнурки перлів, розмір яких не є відомим. Згідно досліджень Вітольда Кули, розмір шнура у цей період становив близько 10 прутів, котрі в подальшому були складовими сажнів, цалей, а далі ліктів³⁴⁹. Однак, зважаючи на доволі тривалі і клопіткі підрахунки, а також той факт, що міри у цей період не завжди були однакові на території Речі Посполитої, часто варіюючись навіть залежно від міста, важко визначити реальну довжину зазначених перлових шнурів, оскільки неможливо сказати напевне чи могла їх довжина дорівнювати умовним 10 прутам. Тим не менш, якщо скористатися з даних відкритих джерел, припускаючи, точність вказаних мір, можемо за допомогою певних математичних підрахунків встановити приблизну довжину одного шнурка:

1 шнурок – 10 прутів;

10 прутів – 20 сажнів;

20 сажнів – 200 цалей;

25 цалей – 1 лікоть, відповідно 1 цаль – 1/25 ліктів;

200 цалей – 8 ліктів;

8 ліктів – 418,88 см. – це і може бути приблизна довжина одного шнурка.

Зважаючи ж на наявність у документі оціночної вартості перл у розмірі 56,15 злотих, щодо їх вартості доведеться, либонь, повірити золотареві, котрий власне й провадив оцінювання наявних предметів.

Наступний документ, що міститься уже у черговій книзі – це таксація заможного Ходзігейовича³⁵⁰. Тут, як і у попередньому випадку, більшу половину рахунків становлять переліки коштовностей із зазначенням їхньої

³⁴⁸ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 525.. С. 628.

³⁴⁹ Kula Witold. Miary I ludzie. Wydawnictwo «Książka I Wiedza» 00 – 375, Warszawa. S. 480. S. 255.

³⁵⁰ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 526. С. 1352 – 1353.

вартості. Однак ціни на перераховані речі вимірюються не лише у звичних польських злотих. З'являються і нові міри вартості – гривня, лут та червоний злотий.

Так серед цінних речей трапляється «... пасок 1 важить гривню 1, лутів 13, також гривня по злотих. 16.»³⁵¹. До цього ж при перерахунку срібних ложок, знаходиться одна золота, про вартість якої зазначено окремо – 2 гривні, лутів 3 і півтора³⁵².

Власне ж гривня як одиниця міри в цей час була в ужитку на теренах Речі Посполитої, Чехії та частково окремих регіонів колишньої Русі. Однак, враховуючи знову ж таки відсутність уніфікованої валюти, гривнею могла вважатися як срібна монета, так водночас це могла бути і окрема одиниця міри, вартістю близько 20 грошей. Зважаючи на різноманіття побутових гривень складно було б сказати про що саме йшлося у даному випадку. Проте у книзі зазначено, що в цьому разі гривня прирівнюється вартістю до 16 злотих, тобто, як бачимо, була доволі цінною. Про цю вартість зазначено окремо як при оцінюванні ложки, так і у випадку пояса.

Наступна одиниця – лут. У торгівлі і вагах дорівнював близько 12,67 грама. Лут не був одиницею вимірювання лише для коштовних предметів як таких. Окрім пасів, гудзиків, прикрас та інших виробів із цінних металів він виступав, як бачимо із текстів документів, мірилом і для перлів, коралів чи навіть іноземних монет, як до прикладу у таксації цінностей Лазаровічовських, вміщеній у вигляді реляції в актовій книзі за 1651 – 1652 рр.³⁵³: «...Перлів калакутських 2 шнурки на шию, важать 2 лути без 5-и, лут по злотих 30. Перл середніх 3 лути в 1 шнурі, лот по 15 злотих. Дрібніших ще перл 18,5 лутів, лот по 12 злотих. [...] Старі монети різні, між котрими є і аспри, і старі шеляги, важать 5 грн і 2 лути. [...] Шнур коралів важить 3 лути, злотих 15»³⁵⁴.

³⁵¹ Там само. С. 1352.

³⁵² Там само. С. 1352.

³⁵³ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 529. С. 248 – 252.

³⁵⁴ Там само. С. 250 – 252.

Що ж до червоного золотого або ж червоного флорина, як часом його ще називали (ця назва також зустрічається на сторінках вірменських судових книг), то він був відмінним від ходового польського золотого своєю більшою вартістю (близько 3,5 грам золота та близько 150 грошей вартості у співвідношенні до звичайного золотого). Початок карбування цієї монети (1528 р.) належить до часів правління Сигізмунда Старого. Вочевидь, з огляду на більш вартісний аналог червоного золотого (флорина) звичайній ходовій монеті, саме у ньому вимірювали вартість цінних коштовностей та особливо цінних речей (Напр. Див. Додаток № 2. 9. «Тестамент панни Зузанни, дружини Стецька Ходугівіча»)³⁵⁵.

Також вартим уваги у зазначеному документі видається перелік хутра та предметів одягу, що виглядає наступним чином: «Хутро з-під плаща шасовано злотих 20. Хутро з-під катанки – злотих 4. Вилоги від шапки соболині – злотих 8. [...] Деліка фалендишова³⁵⁶ лазурова злотих 12. [...] Спідниця адамашкова³⁵⁷ червона злотих 26. Делія фалендишова лазурова підшита атласом жовтим злотих 30. Доломан лазуровий – злотих 24. Ферезія лазурова без підшивки – злотих 12. Катанаш чамлетовий³⁵⁸ злотих 5. Кабат адамашковий вишневий злотих 6. Катанаш адамашковий – злотих 12. Чамлетовий летнік злотих 24. Шубка канафасова – злотих 50. Плащ вишневий – злотих 45»³⁵⁹.

Як уже було сказано раніше, при складанні списків майна, особи, котрі цим займалися, описували предмети одягу зазначаючи про їх вид, кількість, стан збереження, матеріал, додатки на кшталт хутр, підкладок, особливо дорогих матеріалів штибу позолочених чи посріблених ниток. Це усе зазначалося і при оцінюванні речей, адже такі елементи безпосередньо могли впливати на вартість убрання. Про таку термінологію і встановлені певного

³⁵⁵ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 164 – 166.

³⁵⁶ Фалендиш (файлундиш) – тонка суконна матерія голландського або англійського виробництва.

³⁵⁷ Адамашок – ґатунк шовкової тканини з матовим узором на блискучому тлі із одного боку та із блискучим узором на матовому тлі з іншого.

³⁵⁸ Чамлет – тканина, виготовлена із чесаної м'якої козячої вовни.

³⁵⁹ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 526. С. 1353.

роду міри для одягу (з коміром, з пів коміром, з малим коміром тощо) відомо і з праць праць польського дослідника Вітольда Кули³⁶⁰.

Ще один аспект, на який варто звернути увагу аналізуючи таксацію майна Ходзігійовича, – вимірювання й оцінювання простих металів. В даному випадку це олово (цина) і латунь (мосянж): «Цини камені 4, камінь по 12 злотих. Мосянжу фунтів 6, фунт по 8 гр.»³⁶¹. Одиниць мір тут дві – камені та більш відомі широкому загалу фунти.

Згідно з інформацією із загальнодоступних джерел, тогочасний загальноприйнятий фунт дорівнював вазі близько 406 грам³⁶². В той час як вага 1 каменю обчислювалась приблизно у 10,14 кг або ж у 25 фунтів. В пропонованому уривку ж представлено ціни для визначених об'ємів олова і латуні. Також, як уже зазначалося у попередньому розділі, метали такого типу часом фігурували із прикметниками «кращий», «гірший», «поганий», що вочевидь означало про стандартизований набір характеристик металів загальноприйнятої якості. Відсутність подібних позначок у тексті швидше за все означала, що даний метал або виріб власне і володів необхідними якостями.

Також серед майна Ходзігійовича наведено невеликий список тканин і полотна із визначеними мірами довжини (штуки, пів штуки, лікті, пів сотні): «Полотна три пів сотні³⁶³, півсотня 1 по злотих 15, а четверта півсотня полотна по злотих 10 шасовано. [...] Мухаїру пів штуки злотих 6. [...] Паклаку червоного лікоть 1 – злотих 6. [...]. Мухаїру пів штуки злотих 6»³⁶⁴. Однак про нюанси у вимірюванні тканинних матеріалів йтиметься дещо згодом. Завершується ж документ підписами відповідальних осіб, що провели оцінювання матеріалів. В даному випадку це старший цехмістр Якуб Невчас та молодший цехмістр Матіаш Кайзер³⁶⁵.

³⁶⁰ Kula Witold. Miary I ludzie. S. 165.

³⁶¹ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2., спр. 526. С.1353.

³⁶² Точна маса – 405,5 грам або ж 0,405504 кг.

³⁶³ В оригіналі: «pułsetki».

³⁶⁴ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 1353.

³⁶⁵ Там само. С. 1353.

Якщо ж поглянути на таксації щодо майна, котрим володіли жінки, то першою натрапляємо на таксацію речей небіжчиці Зузанни Глушковічної, складеної за відома брата померлої Кшиштофа Глушковича³⁶⁶. Список добра, залишеного по Зузанні не є особливо великим, а отже можемо поглянути на нього без скорочень: «Чамара канафасова³⁶⁷ нова пушками соболиними підшита – 165 злотих. Чамара чамлетова брунатна стара шийками куниць підшита із коміром старим соболевым. Летнік адамашковий брунатний – 70 злотих. Чамарка стара брунатна чамлетова – 25 злотих. Летнік чамлетовий тосійський брунатний ходжений – 20 злотих. Летнік мухаіровий брунатний з жовтим – 20 злотих. Єдерак адамашковий вишневий старий – ... злотих. Єдерак мухаіровий старий жовтавий залізної масті – 8 злотих. Катанка оксамитова гладка ходжена з коміром соболиним і хутром – 25 злотих. Катанашик адамашковий брунатний ходжений – ... злотих. Кштальт оксамитовий гладкий ходжений 6 злотих. Катанаш мухаіровий старий брунатний – 15 злотих. Рукав оксамитовий гладкий ходжений – 10 злотих. Ковдра з турецької матерії, краї зелені 20 злотих. Чамарка нічна татарського мухаіру з хутром попелястим – 6 злотих. Шапочка оксамитова з огоньками гвоздикова – ... злотих. Шапка боброва 6 злотих. Хусти всілякі між якими немає нічого перед тим вживаного чи старого 30 злотих. Постіль усіляка штук 7 – 50 злотих. Мідь. Мідниця³⁶⁸ з чашею³⁶⁹. Бритванна³⁷⁰. Баня мідяна Котелок ... шасований [за] 10 злотих. Цини фунтів 17, фунт по грошів 10, загалом 5.20. Виделок 2, рожен 2, рост таксовано [за] 1 злотих, Півкуфок угорський вина ... Вотійського повна кварта по грошей 1,5, загалом 65 злотих»³⁷¹.

Загалом помічаємо дещо схожий до чоловічої таксації за своїм формуляром документ, хоч імена осіб, які здійснили оцінювання майна тут не

³⁶⁶ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 269 – 270.

³⁶⁷ Канафас (пол. Kanafas) – коштовна «благородна» тканина із неоднорідною поверхнею, що часто могла використовуватися для обгортання книг чи їх палітурок.

³⁶⁸ Мідниця (в оригіналі «miednica» (таз, полумисок)) – велика миска для господарських чи гігієнічних потреб.

³⁶⁹ В оригіналі: «z konewką».

³⁷⁰ Бритванна, британка (в оригіналі «brytfanna», «brytfanka») – металевий плоский кухонний посуд для випікання м'яса або тіста.

³⁷¹ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 269 – 270.

вказуються. Перелік власне речей дещо відмінний від чоловічого. Зокрема тут більш обширним є список одягу (до слова, зазначено, що усі перераховані речі є новими) та окремих його елементів на кшталт хутр чи рукавів. Наявний невеликий список текстилю, представленого постіллю та хустами (із зазначенням стану збереження), а також господарських металів, серед яких фігурують й окремі предмети, зроблені із них (мідниця, бритванна тощо), які також окремо оцінюються. Зустрічаємо й згадку про півкуфок вина із зазначенням його вартості. Володіючи інформацією про вартість однієї кварта (місткість однієї кварта становила 1 л.), можемо визначити загальну місткість усього наявного півкуфка – близько 43 л.

Інші жіночі таксації, представлені у досліджуваних джерелах, виглядають подібним чином і надають нам схожу інформацію про різнотипне майно жінок. Так уривок із таксації славетної Домажирشانки³⁷² являє собою короткий перелік предметів із жіночого гардеробу: «Летнік атласовий³⁷³ гладкий кармазиновий з накидкою золотистою і з кабатом шасований за 100 злотих сповна. Летнік адамашковий вишневий з кшталтом і з пасаманами золотими і з рукавами шасований за злотих 160...»³⁷⁴. А список речей, що залишилися по панні Анастасії³⁷⁵ (Див. Додаток № 2. 5.) представлений предметами хатнього начиння та інтер'єру, господарськими металами, килимами й тканинними виробами. Що стосується вимірювання останніх, зустрічаємо таку міру довжини як лікті (24 лікті старих полавників за 8 злотих)³⁷⁶.

Тогочасний один лікоть дорівнював приблизно половині сучасного одного метра (52-60 см.), однак його величина, будучи доволі змінною в залежності від країни чи регіону, часто варіювалася. Так, згідно Станіслава Заремби, у 1623 році шляхта скаржилася на купців, котрі купуючи закордоном тканини у більших ліктях, продають їх у Польщі меншими ліктями, на що

³⁷² ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 626.

³⁷³ Атлас – шовкова або напівшовкова гладенька блискуча тканина.

³⁷⁴ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 626.

³⁷⁵ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 25.

³⁷⁶ Там само. С. 25.

останні заявляли, мовляв саме у цій різниці мір і криється їх прибуток від торгівлі³⁷⁷. Подібні претензії щодо купецького «ошуканства» на ліктях та інших мірах траплялися і в подальшому у 1632, 1635, 1645 рр.; в усіх випадках торгівці посилювалися на те, що така різниця дозволяє їм покрити витрати на власне купецькі подорожі закордон і отримати з цього принаймі якийсь зиск³⁷⁸.

Проблема неоднорідності системи мір і ваг знайшла відображення і у тогочасних публікаціях³⁷⁹. Автори, описуючи наявну проблему, говорили про необхідність введення однакових мір горнця, бочки, фунта, каменя, ліктя тощо у Короні так само як і у Литві, Пруссії, Русі, Смоленщині тощо³⁸⁰.

Цікавим зразком виступає і таксація коштовностей пані Піромовічової, вміщена у вигляді реляції в одній із книг³⁸¹. В ході судової справи було здійснено оцінювання золотих прикрас власниці, а також належних їй діамантів та різних видів перлів (калакутські, східні тощо). Як і у попередніх випадках, коли йшлося про коштовності, таксування здійснювалося цехмістрами-золотарями: «Корона діамантова – злотих 140. Штучок 9 рубінових по злотих 11 штучка. Перстень діамантовий 120 злотих Перстень діамантовий із 4-ма діамантами злотих 40. Перстень 11-и діамантів – злотих 30. Перстень рубіновий злотих 15. Перстень другий рубіновий злотих 10. Ланцюжок панцерний важить червоних 18,5 по злотих 5,5, злотих 101 і грошей 22,5. Ланцюжок в огнива червоні – 14 і чверть по злотих 5 без грошей 10., злотих 66 і грошей 15. Ланцюжок плаский – червоних 8 по злотих 4,5. Перлів східних 125 по злотих 2,5. 127 перлів східних по грошей 20. 6 лутів перлів калакутських по злотих 46 [1] лут. Гудзиків різних 2,5 гривні важать по злотих 16»³⁸².

Що ж до загальних рис та цікавих випадків, характерних як для чоловічих так і для жіночих майнових таксацій, то варто зазначити, що як і у посмертних інвентарях чи прижиттєвих майнових реєстрах у них службовцями

³⁷⁷ Kula Witold. *Miary I ludzie*. S. 214. (J. Górski, E. Lipiński (ed.), *Merkantylistyczna myśl ekonomiczna w Polsce*).

³⁷⁸ *Ibid.* S. 215.

³⁷⁹ Grodwagner J. *Discurs o cenie pieniędzy terazniejszej i niektórych skutkach jej*; Boemelin G. *Rozważanie o niektórych kwestiach monetarnych, roztrząsanych obecnie w sławnym Królestwie Polskim*.

³⁸⁰ Starowski S. *Dyskurs o monecie*. S. 433.

³⁸¹ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 529. С. 356 – 357.

³⁸² Там само. С. 356 – 357.

канцелярії здійснювалися спроби категоризації предметів власників за типами, вартістю, способом використання тощо. Назви самих категорій, однак, практично ніколи не записувалися так як в реєстрах чи інвентарях (окремі заголовки, виділення жирним шрифтом та/або великими літерами), однак систематизація самих предметів є присутньою практично завжди. Винятків доволі мало і їх слід радше віднести до механічних описок самих писарів, на кшталт, коли тканини та окремі суконні вироби часом змішуються із предметами одягу як наприклад у таксації майна пана Ходзигійовича³⁸³.

Водночас винятки у стилі ведення записів є все ж присутні. Як от у випадку запису таксації коштовностей Лазаровічовських було проведено категоризацію коштовностей (золото і срібло) із окремими заголовковими написами великими літерами іншим шрифтом³⁸⁴.

Гідним уваги зразком акту типу таксації є і таксація славетного Голубовича (записана до книга у вигляді реляції)³⁸⁵. Примітна вона тим, що єдина у своєму роді стосується нерухомого майна, а отже оцінювання таких типів здійснювалися не виключно лише для рухомих предметів.

Взагалі на сторінках судових книг часом зустрічаються справи³⁸⁶, котрі стосуються нерухомості, зокрема володіння житловими будівлями, крамницями, фільварками та земельними ділянками. Здебільшого такі справи були судовими спорами між спадкоємцями, по яких виносили різного роду рішення. Внаслідок цього можна знайти чимало інформації про розподіли кам'яниць, володіння окремими приміщеннями, спільне користування певними визначеними кімнатами чи територіями. Під час оголошення рішення часто описували стан приміщень, матеріал, з якого вони були побудовані тощо. Проте у розглянутих книгах дуже рідко трапляються дані про оцінювання нерухомих об'єктів.

³⁸³ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 1352 – 1353.

³⁸⁴ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 529. С. 248 – 252.

³⁸⁵ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 527.. С. 379 – 380.

³⁸⁶ Напр. ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 1 – 2.

Однак у згаданій вище таксації ці речі описані доволі скрупульозно: «... Верхніх мурів ліктів 5935, кожен лікоть по 24 гроші, [...] мурів побіля крамниці 2330 ліктів по 25 грошей... [і так далі]»³⁸⁷. Зважаючи на той факт, що дослідження об'єктів нерухомості не є предметом цієї роботи, видається доцільним не заглиблюватися у деталі по цій справі, однак звичайно ж вважаємо за потрібне зробити акцент на існуванні такого явища.

Підсумовуючи ж розглянуті таксації варто відмітити схожість різного майнового добра, що фігурує у них, із тими речами, котрі згадуються в інвентарях, реєстрах, кронках тощо. У цьому випадку також помічаємо певну різницю між чоловіками та жінками у використанні та баченні функціональності окремих предметів. Також можемо говорити про певну стандартизовану процедуру оцінювання речей, що у випадку складання кошторису ціннісного майна здійснювалася уповноваженими особами, що володіли необхідними компетенціями. Однак відсутність на практиці стандартизованої системи мір і ваг, що часто варіювалася в залежності від міста чи регіону, почасти могла призводити до певних незрозумінь і труднощів, що проявляється зокрема і на сучасному етапі досліджень.

III. 2. Калькуляції як джерело інформації про фінансові операції вірмен.

У досліджуваних джерелах натрапляємо і на такий тип актового запису як калькуляції. На сторінках книг вони зустрічаються п'ять разів³⁸⁸. Усі калькуляції стосуються лише власне грошей і не надають особливої інформації про речі як такі. Однак, зважаючи на те, що питання матеріального забезпечення окремих членів громади є також одним із завдань цієї роботи, зокрема висвітлене у гіпотезі дослідження, варто розглянути і усі записи-калькуляції.

³⁸⁷ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 527. С. 380.

³⁸⁸ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 38 – 39, 783, 1090 – 1091, 1111; ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 527. С. 882 – 883.

Насамперед слід зазначити, що один із записів представлений лише заголовковою формулою, а сам же його текст відсутній³⁸⁹. Також варто відмітити, що в усіх без винятку випадках власниками коштів є чоловіки. Із п'яти калькуляцій три записані у вигляді реляцій³⁹⁰, дві ж уперше, як самостійні документи³⁹¹.

Хронологічно перша справа, на яку натрапляємо у книзі за 1640 – 1643 рр., записана під 1640 р. як калькуляційна реляція³⁹². Про неї побіжно вже згадувалося у першому розділі роботи. Так вірменські старші пан Аведик Бернатович і пан Гжегож Дерлукашевич вступили в дім писаря вірменського духовного права пана Івашка Якубовича, аби той показав яку має при собі суму опікунських коштів, призначених для утримання його синові, хворої панни Зузанни. Івашко заявив про наявні 1666 злотих у готівці й у турецькому золоті, прозвітувавши на що пішли та яким чином планується використати інші кошти. Частину цієї суми у золоті й сріблі інспектований Івашко віддав на збереження певному пану Яну, однак показав ключ, вочевидь від скриньки чи якогось іншого вмістилища, де зберігалися коштовні метали. Згідно зі слів писаря, Івашко заявив про готовність віддати ключ і наявні готівкові кошти та золото турецьке «кому суд накаже»³⁹³, однак зазначив, що із цієї суми 600 злотих уже заплановано витратити на ремонт кам'яниці та «виховання» панни Зузанни. Однак, він скоріш за все так і залишився при виконанні опікунських обов'язків стосовно своєї синові. З яких причин взагалі Івашко Якубович був призначений її опікуном, текст документу нам, на жаль, не повідомляє.

Подібним чином виглядає і наступна калькуляція від 24 березня 1642 р.³⁹⁴, котра повідомляє про видатки на реставрацію фундаменту Богдановичовської кам'яниці, здійснені різними особами у період від 20 липня 1640 року до 5 жовтня 1641 року. Так група вірмен у складі панів Миколая

³⁸⁹ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 527. С. 882 – 883.

³⁹⁰ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 38 – 39, 1090 – 1091, 1111.

³⁹¹ Там само. С. 783; ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 527. С. 882 – 883.

³⁹² ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 38 – 39.

³⁹³ Там само. С. 39.

³⁹⁴ Там само. С. 782.

Аведиковича (522, 24 зл.), Деновака Богдановича (288,10 зл.), Аведика Богдановича (145 зл.), Івашка Богдановича (45 зл.) та пані Зофії Кіркорової (145 зл.) виділили на необхідні роботи суму у загальному розмірі 1146 зл і 4 гр., про що і повідомляє представлений документ, зазначаючи про частку, яку до цієї суми доклав кожен із перерахованих осіб.

А от у калькуляційній реляції пана Костьовича³⁹⁵ речі такі з'являються. Однак роль їх радше другорядна, оскільки предметом розгляду у справі все ж виступають гроші. Через нерозбірливий почерк вдалося розібрати лише окремі фрагменти запису, з яких можна лише зрозуміти, що у Костьовича на той момент із коштами було доволі суцужно. Так він заставив у єврея два родинні персні (один із яких шафіровий), котрі і йому цілковито не належали. Будучи довго в заставі, прикраси так і залишилися у єврея, оскільки позичальник не встиг їх викупити. Вірменські старші домовилися їх оцінити у 40 злотих. Також до Костьовича на той момент позивався продавець полотна, який свого часу продав йому півсоток цієї тканини за 20 злотих, що зрештою визнав і сам покупець. Окрім цього уже згадуваний Костьович видав 12 злотих за гробовець над своєю сестрою пані Катажиною, залишаючись винен за нього ще 6 злотих. Розплатитись із боргами він вочевидь збирався, плануючи стягнути борг із такого собі пана Лончерського, квітуння з яким на суму 88 злотих і 7,5 грошей він і показув під час суду. Чим закінчується ця вся плутанина, з'ясувати, на жаль, не удається, оскільки подальший текст у книзі розібрати просто неможливо.

А от калькуляція славетного Тороса Сеферовича³⁹⁶ була складена уже після його смерті вірменськими старшими Даніелем Голубовичем та Григоріусом Дерлукашевичем за відома дружини померлого Сусанни Сеферовичової. Стосувалася вона фінансових недоїмок, що залишилися по небіжчику на його кам'яниці і фільварку. Частина цих боргів була визнана дружиною, зокрема 900 злотих отцям-місіонерам, про решту ж свідчили

³⁹⁵ Там само. С. 1090 – 1093.

³⁹⁶ Там само. С. 1111.

залишені документи (пану Сахаку боргу по цирोगрафу 1636 року 315 злотих, мосці пану Високінському боргу реєстрового 460,20 злотих і т.д.). Загальна ж сума недоїмок склала 5290, 20 злотих. Після цього вірменські старші провели огляд частини кам'яниці, якою володів Сеферович та фільварку, оцінивши їх у 5166, 20 злотих (сума із кам'яниці – 2666, 20 зл.; сума із фільварку – 2500 зл.). Окремо у справі значиться про кроронкове внесення (віно) дружини у розмірі 2599 зл., котре однак, будучи власністю вдови, не могло піти на сплату небіжчикових боргів.

Таким чином, переглянувши усі наявні калькуляції, бачимо, що всі вони стосувалися насамперед грошей. Конкретні речі згадуються лише в одному документі та й то лиш побіжно, оскільки суд цікавиться власне коштами, пов'язаними із цим майном. Те ж саме бачимо у випадку оцінювання нерухомого майна Тороса Сеферовича. Калькуляції могли складатися як за життя, так і по смерті осіб, які мали певний стосунок до коштів, котрі ставали предметами подальших судових спорів.

III. 3. Інформація з інших менш поширених документів і актів.

Що стосується тематики цього підрозділу роботи, то до нього увійшли документи та актові записи різних типів, що містять інформацію різноманітного характеру про речі, котрими володіли представники вірменської громади міста Львова. Зважаючи на їх незначну кількість (представлені типи актів зустрічаються на сторінках судових книг 1-3 рази в кожному випадку), було вирішено помістити їх в одному розділі, розглянувши найцікавіші та найбільш інформативні справи. Також варто зазначити, що справи, про які йтиметься у цьому підрозділі здебільшого стосуються грошових операцій, проте все ж більше уваги буде приділено тим документам, котрі дотичні безпосередньо до рухомого майна вірмен.

Для початку розглянемо афектації. Одна із них містить у собі список речей, котрі залишилися після смерті їх власника. Так по небіжчику Павлу Міколайовічу було знайдено «у шкатулці два персні із золота, 1 печатка срібна,

1 срібна ложка, малий годинник, в папірчиках червоних туркусів на злотих 16 і 1 португал, 1 перстень діамантовий із печаттю, 2 ланцюжки золоті малі, 6 червоних злотих, 1 португал і різноманітні монети. І ще 8 полотенець і 2 хустки єдвабні, 1 завій єдвабний і 1 штука чамлету білого, 2 цинові тарелі. 4 штуки чамлету білого обшитого, доломани, шапки, делія, пuzдро, пістолети та інші речі всілякі»³⁹⁷. Словом, доволі типовий перелік залишеного майна. Подібні уже зустрічалися у текстах посмертних реєстрів та заповітів. Що ж стосується другої афектації (і зрештою останньої), то вона з'являється у ході вже згадуваної на початку роботи справи між Христофором Гозою Муратовичем та Василієм Яхимовичем. Предметом спору є куплені раніше Гозою вина на суму в розмірі 500 злотих, оплатити які позваний до суду спершу відмовлявся³⁹⁸.

Декрет, виданий вірменським судом, зустрічається лише один, виданий опікунам майна небіжчика Тороса Торосовича³⁹⁹. Стосувався він коштів, які потомки покійного були змушені віддати його прижиттєвим кредиторам. А саме 3 000 злотих «скарбу», 2 000 злотих воеводі Краківському та 1 000 злотих пані Войняковській, після чого потомки Торосовича мали надати суду докази про погашення цих недоїмок. Судовий процес же виник з тієї причини, що спадкоємці не хотіли визнавати борги.

Надання майна в оренду не було типовою справою, із якою приходили до вірменського суду. Лише у книзі за 1640 – 1643 рр. віднаходимо два такі документи, які фігурують як реєстрові списки речей. Мабуть, власники майна побоюючись понести збитки, для надійності вирішили оформити це у суді. Так Симон Вартерішович подає до занотування в актову книгу список речей, які дав Івашковій жоні для домашнього вжитку. Перелік цього майна доволі нехитрий: «Полумисків 18. Полумисків мальованих 12. Великих мисок 6. Тарелів для печені 2. Галерів малих чимало – 27. Підставок 8. Коновок різних 11. Фляш⁴⁰⁰

³⁹⁷ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 620 – 621.

³⁹⁸ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 529. С. 63 – 64.

³⁹⁹ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 209 – 210.

⁴⁰⁰ Те саме, що й фляжка лише більшого розміру.

великих 2. Антвас⁴⁰¹ олов'яний 1. Ліхтарів латунних 5. Олов'яних ліхтарів 3. 2 кульні і мідниці 3. 1 коновка мідяна. Бритванка залізна 1»⁴⁰². Ще одне пояснення, чому така буденна справа потрапила до суду, можемо відчитати в останніх рядках акту, завіреного підписом Вартерішовича: «Ті речі дав до ужитку в такий спосіб, щоб назад повернула бо дідичні [вони] є»⁴⁰³. Скоріш за все, для власника вони представляли не лише матеріальну цінність як власне предмети, а й певну інакшу, як речі спадкові. А з таких міркувань для певності отримати все назад, либонь, було краще укласти офіційну угоду.

Зрештою відомості про схожу справу знаходимо у Е. Триярського. Так старші вірменського духовного суду дали певному Кіркорові помаранчево-зелене порване вбрання для того, аби продавши його, віддав виручені гроші дітям померлого возного Мінаса. Окрім цього Кіркор отримував одне простираadlo та один фартух для дитячих сорочок, а також білий плащик. Інформація про ці видатки і була занотована до книги духовного суду⁴⁰⁴.

Що стосується іншого документу⁴⁰⁵ із актової книги 1640 – 1643 рр., то ця справа не полягала у власне наданні в оренду як такому. Єврей Симон Рабічка продав пані Стефановичовій пів бочки прісного меду за 59 злотих. Покупниця за його словами дала на початку 12 злотих, а потім ще 8. Потрапив цей акт купівлі на сторінки актової книги в зв'язку із тим, що Стефановічова повинна була доплатити згодом за отриманий мед ще 39 злотих, тож для певності і було укладено цей документ.

Натрапляємо у книгах і на реляції, котрі насправді є записами вже раніше опублікованих актів. Допіру уже були розглянуті реляції інвентарів та калькуляцій. Однак залишається ще декілька таких документів. Так у книзі 1640 – 1643 рр. натрапляємо спершу на реляцію між потомками пана Тороса

⁴⁰¹ Те саме, що й мідниця.

⁴⁰² ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 300.

⁴⁰³ Там само. С. 300.

⁴⁰⁴ Tryjarski E. Zapisy Sądu Duchownego ormian miasta Lwowa za lata 1625 – 1630 w języku ormiańsko – kipczackim. S. 186.

⁴⁰⁵ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 501.

Торосовича і потомками пана Івашка Голуба⁴⁰⁶ з приводу грошової суми у розмірі 690 зл. і 7,5 гр., які Голуб заборгував Торосовичу, про що свідчать дані із реєстру боржника. Справа виявилася доволі давньою, оскільки акт позики було здійснено ще 22 березня 1616 року. За життя Голуб виплатив 361 злотий, однак 129 злотих на той момент іще продовжували залишатись. З приводу них же і позивалися опікуни майна Торосовича.

В тексті ж іншої реляції, наведеної у тій самій книзі⁴⁰⁷, йдеться про нерухомість. Тут описано стан будинку певного Костьовича. Дослідивши геть зруйновану споруду, вірменські старші дійшли висновку, що дім непридатний для проживання, про що й було складено відповідний акт.

Ще дві реляції зустрічаємо у книзі за 1651 – 1652 рр. У них натрапляємо на великі переліки різного роду речей, тому тексти обох документів поміщаються у додатках.

Перша – реляція, складена між опікунами сиріт пана Кшиштофа Аведиковича з одного боку і пані Миколаєвою Піромовичовою з іншого, з приводу дібр покійного Аведиковича⁴⁰⁸, оцінених у 2654 злотих. Згідно подальшого рішення суду, майно було розподілено між сторонами (Див. Додаток № 2. 10. «Зміст реляції між опікунами сиріт Аведиковича і Сусанною Миколайовою Піромовичовою»). Друга ж – реляція верифікаційна Миколая Якубовича⁴⁰⁹, у якій просто перераховано пожитки власника без оцінювання (Див. Додаток № 2. 11. «Реляція верифікаційна Миколая Якубовича»). Розглядаючи цей запис, наприкінці убачаємо помітку: «За реєстр плата 4 злоті і 4 гроші, що на віск підуть»⁴¹⁰. Видається, що варто відмітити цей факт, зважаючи на те, що серед переглянутих актів, лише в цьому випадку натрапляємо на зазначення суми, котру необхідно було сплатити писарю за складання реєстру. Окрім цього завважуємо і те, що напис повідомляє куди конкретно підуть заплачені кошти – вочевидь на віск для свічок.

⁴⁰⁶ Там само. С. 825.

⁴⁰⁷ Там само. С. 1281.

⁴⁰⁸ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 529. С. 209 – 211.

⁴⁰⁹ Там само. С. 599 – 601.

⁴¹⁰ Там само. С. 601.

Стосовно ж самих обох реляцій, то вбачаємо їхню подібність до тих видів актів, про які уже йшлося раніше. В першому випадку за змістом це типова реляція калькуляційна, а у другому – реляція інвентаря. Однак, зважаючи на відсутність таких поміток і записи документів у книзі суто як реляцій, говоримо про них саме у цьому підрозділі, і з тих же причин не долучаємо до актів вищезазначених типів.

Конотації як вид актів також не є частими записами. За своїм змістом вони доволі подібні на таксації чи калькуляції. Так зміст конотаційний речей на продаж⁴¹¹ представляє нам список дїбр, що залишилися по небїжчиці пані Івашковичовій Вартерішовичовій і були призначені для продажу. Перелік є доволі довгим і детальним (Див. Додаток № 2. 12. «Зміст конотаційний речей на продаж по пані Івашковичовій Вартерішовичовій»), хоч загальна сума усіх речей порівняно невелика – всього 260, 27 зл. Інший запис – у джерелі фігурує як конотаційний зміст⁴¹² і представляє нам список речей певної Сусанни Піромовичової у вигляді коштовностей (золото, срібло, коштовне каміння і зброя), тканин і одягу із зазначенням їх оціночної вартості, і за змістом є подібним до попереднього.

У всіх актових записах під заголовком «відповідь» маємо справу із фінансовими питаннями. Також у всіх випадках йдеться про власне відповідь викликаної до суду сторони. Так опікуни статків покійного пана Тороса Торосовича, колишнього старшого прав вірменських, були покликані до суду через позов провізорів вірменського костелу, яким небїжчик на момент своєї смерті заборгував 1725 злотих⁴¹³. За схожих умов було викликано і певного Кшиштофа Кубачовського, який маючи борг у розмірі 360 польських злотих перед Катажиною Ласаровичовною, дружиною небїжчика Стефана та її сином Лазаром Стефановичовим (котрі вочевидь стали спадкоємцями Стефана Лазаровича), з'явився до суду для відповіді щодо цієї залежності, яку позивачі

⁴¹¹ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 582 – 583.

⁴¹² ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 529. С. 481 – 482.

⁴¹³ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 160.

підтвердили мембраною від 16 жовтня 1638 року⁴¹⁴. Подібним чином уже невдовзі після цього випадку свої вимоги висунув Тобіас Аксантович до майна небіжчика Стефана і його дружини Катерини, котра стала спадкоємицею по чоловіку⁴¹⁵. Аксантович заявив, що в ході своїх поїздок до Москви, небіжчик Стефан позичав у нього кошти і, віддаючи борги частинами, залишився винен йому ще 50 злотих. В той же час сама Катерина та її син заборгували йому 70 злотих, а отже вся сума позики становить 120 зл. До своєї претензії позивач долучив відповідну мембрану, датовану 15 жовтня 1638 року, через що Катерина була покликана для відповіді у суд.

Серед опрацьованих джерел зазначимо лише одну роботацію контракту⁴¹⁶. Хоча ще принаймі один раз зустрічаємо зароборований контракт, що подається, однак, у вигляді обляти контракту⁴¹⁷. Пропонована ж роботація містить згадки про речі доволі опосередковано. Саму ж угоду заключили у зв'язку із одруженням молодих. Такий собі Лазар Лазарович, одружуючись із донькою Даніеля Голубовича, по весіллі мав протягом року жити у домі своєї матері разом із новоявленою дружиною. Власне з цього приводу і було укладено контракт, що обумовлював різні нюанси, між ним, його матір'ю Катариною Лазаровичовою та матір'ю їх покійного батька і чоловіка Шимона Костьовича пані Зоф'єю Лазаровичовою. Уривок контракту, що безпосередньо цікавить нас, звучав наступним чином: «Наостаток пані Бабка [п. Зоф'я Лазаровичова – авт.] і пані Мати серед начиння домового обіцяють домові речі свої як от олово по ліхтарях, килими-кобежці на стінах та іншу всіяку мідь, мідяні ліхтарі та інші речі рухомі дозволити внукові своєму, а також дружині його і собі до вжитку залишити. На що сторони обидві погодилися і руками власними підписалися, і печаті приклали, через опікунів своїх, нижче підписаних»⁴¹⁸.

⁴¹⁴ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 501.

⁴¹⁵ Там само. С. 502.

⁴¹⁶ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 410 – 411.

⁴¹⁷ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 529. С. 519 – 523.

⁴¹⁸ Там само. С. 411.

Проте самі контракти також присутні на сторінках актових судових книг. І навіть у дещо більшій кількості, якщо порівнювати із роборацією. Хронологічно першим із них є контракт між Яном Вартерішовичем і пані Барбарою Ходзенковою, укладений за посередництва львівського вірменина Кшиштофа Августиновича, з приводу урегулювання питання володіння обома сторонами угоди однією кам'яницею⁴¹⁹. В ході процесу суд постановляє поділити житло між Вартерішовичем і Ходзенковою, однак цікавить нас тут все ж не нерухомість. Так за пожиттєве володіння кам'яницею, згідно рішення суду, пан Вартерішович був повинен платити пані Ходзенковій те, що в сучасній термінології називається орендною платою. Тож він зобов'язувався давати «... щороку доки [пані Ходзенкова] жива буде по 150 злотих на Зелені Свята, злотих 150 на наступний рік і так щороку на майбутнє. Також він платитиме всі податки за ґрунти, на яких стоїть кам'яниця, а пані Ходзенкова від уплати звільнена. А по смерті пані, будівля та її будівлі усі до пана Вартерішовича та його нащадків повернутися мають»⁴²⁰.

Що ж до інших двох контрактів, то вони стосуються як грошей так і рухомого майна. Зокрема пані Хельжбіта Бернатовічова, дружина купця Лукаша Ходзігейовича Стецьковича, котрий поїхавши до Туреччини по товари був пограбований і вбитий, учинивши по чоловіку інвентар його майна з усіма дефектами, складає контракт⁴²¹ зі своїм сином, залишаючи йому батьківську частку коштів у розмірі 300 злотих. Окрім цього Хельжбіта відступила йому 200 злотих на кам'яницю Ходзігейовічовську у Львові по вул. Пекарській, а також залишила увесь батьківський одяг й коштовності: «То є жупан шлюбний чамлетовий фіалковий зі срібними позолоченими гудзиками. Жупан зелений яхмуровий. Гусарка чамлетова фіалкова. Туди ж легата тестаменту небіжчика пана Івашка Бернатовича: то є перстень золотий і шабля, управлена в срібло»⁴²². А от у випадку контракту між абатиссою Софією Бірецькою та Барбарою

⁴¹⁹ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 215 – 216.

⁴²⁰ Там само. С. 216.

⁴²¹ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 529. С. 195 – 197.

⁴²² Там само. С. 197.

Манчукевічовною (в актовій книзі наведено обляту контракту)⁴²³ справа виглядає не так просто, чи то через велику кількість потенційних спадкоємців, чи то через значний обсяг не лише майна, а й боргів, які залишив після себе покійник.

З приводу нюансів спадкування між сторонами було укладено контракт: з одного боку – Софія Бірецька, настоятелька монастиря св. Бригіди у Львові, Катерина Івашковічовна, послушниця цього ж монастиря, Архієпископ Львівський і Адміністратор Абатства Ч.⁴²⁴ Самюель Козарський та Миколай Валовський Канонік Львівський, з іншого – Барбара Івашковічовна вдова Кшиштофа Івашковича «колись славетного Вірменина і Міщанина Львівського», Ян Юхнович Вірменин і Міщанин Львівський, дядько Барбари та природний опікун цієї ж панни Барбари Манчукевічовної, яка також виступає із цього боку.

Суть договору полягала у тому, що за заповітом померлого усі його рухомі й нерухомі добра мали перейти у власність доньки Катерини Івашковічовної, в тому числі й грошова сума у розмірі 776 злотих 22 гроші. Так як Катерина стала послушницею, дана спадщина мала відійти у власність конвенту св. Бригіди. Через це з боку новоявленої сестри і виступила настоятелька монастиря Софія Бірецька. В той же час у померлого залишилося багато боргів. Згідно його останньої волі, зі спадку його кредитори мали отримати необхідні суми. Із тих фінансів, що залишалися кожен четвертий гріш йшов на забезпечення проживання удови, тобто 25% спадку.

В свою чергу на задоволення власних вимог виступили дядько вдови Ян Юхнович та його опікунка Барбара Манчуковічовна, які до того часу ліквідували борги Кшиштофа Івашковича. Зокрема останній заборгував 440 злотих певному міщанину Станіславу Ласковському, про що свідчила відповідна мембрана, визнана удовою. З цієї суми Ян Юхнович на той момент виплатив 227 злотих 27 грошей та ще + 15 злотих. В той же час Івашкович

⁴²³ Там само. С. 519 – 523.

⁴²⁴ Нерозбірливо написано.

заборгував і самому Юхновичу – «за меди, питі бочками» 440 злотих. Одна бочка вартістю 60 злотих після смерті Івашковича залишилася цілою, тож була повернута продавцеві. Таким чином остаточна сума боргу становила 380 злотих. Окрім цього Юхнович позичав померлому 500 злотих на новий одяг, які той видавав певними сумами у розпорядження своєї дружини. Із цієї суми на момент укладення договору залишилося 75 злотих і 6 грошей. До всього переліченого покійник за життя ще й віддав у заставу єврею Лейші Зенчу 6 срібних ложок, а також срібно-золотий ланцюжок та срібний пас на суму 100 злотих. Також під час суду Юхнович зазначає, що півтора роки тому Івашкович уже віддавав в заставу Лейші п'ять срібних пернів, що належали його дружині. Щоб вони не пропали, Юхнович викупив їх за 60 злотих.

Врешті суд вирішив, що майно в сумі 776 злотих 22 гроші передається у спадок Катерині Івашковічовній, а через неї відповідно стає власністю монастиря. При цьому із даної суми мала бути виплачена відповідна компенсація Яну Юхновичу та опікуваній ним Барбарі Манчуковічовній за сплату боргів покійного Кжиштофа Івашковича. Також суд розпорядився і стосовно застави Лейші Зенча: за умови викупу майна, 6 срібних ложок мали належати Барбарі Манчуковічовній, а срібно-золотий ланцюжок та срібний пас – конвенту святої Бригіди. Окрім цього, після того, як монастир розрахувався би із Юхновичем і Манчуковічовною, із залишку суми мало бути виділено кожен четвертий гріш (25%) на користь вдови Барбари Івашковічовної. Після цього остаточна сума залишилася би у власності Катерини Івашковічовної, а через неї і монастиря Бригідок. Для того, щоб договір мав більшу силу відбулася роборація контракту. Також посередники засвідчили його, скріпивши власноруч зробленими підписами (Див. Додаток № 2. 15. «Облята контракту між Софією Бірецькою, абатиссою конвенту св. Бригіди та Барбарою Манчукевічовною (оригінал)»).

Переглядаючи актові книги вірменського суду, натрапляємо і на такий запис як поквитування, що зустрічається протягом усього часу двічі. Перший – це запис квітування Пьотра Дожиковського, пробоша Дунаївського костелу із

спадкоємцями померлого Тороса Торосовича⁴²⁵, від яких він напередодні Різдва отримав частку річного костельного чиншу у розмірі 40 злотих. З тієї причини, 4 лютого 1638 р., будучи у Львові, Дожиковський вчинив квіт у вірменському суді. Другий же квіт було здійснено 10 квітня 1640 року між Станіславом Шольцом Станельовичем та спадкоємцями дїбр Анджеєм Лазаровичем та Алмасом Торосовичем⁴²⁶. Квіт вчинено над майновим реєстром, список якого представив Станельович і до котрого увійшли різні речі «у золоті, сріблі, перлах перебраних», що по праву мали належати Лазаровичу і Торосовичу «як діничним природженим (справжнім) потомкам». Всі прикраси, каміння, коштовний посуд та елементи одягу звісно ж були оцінені.

До слова, варто відмітити, що справи пов'язані із квітуванням, в т.ч. і над майном померлих власників не раз ставали і предметом розгляду у вірменському духовному суді. Так було поквитовано пана Голуба і пана Тороса, синів небїжчика Якуба Торосовича з приводу записаних їм по тестаменту 200 злотих⁴²⁷ чи панів Івашка і Міска, синів померлого Юрка Кеворовича з приводу залишених їм померлим 50 флоринів⁴²⁸.

Єдина у своєму роді ухвала⁴²⁹ під 1651 роком містить також доволі опосередковані згадки про речі. По суті, під цим заголовком записали рішення вірменського старшого Андреаса Аведиковича до попередньої справи, згідно з яким «... на пожиток сиротам залишені золото, срібло і перли, що у заставі 1,5 роки знаходяться»⁴³⁰, не могли бути їм передані.

Ще один єдиний унікальний запис – приватний лист. Він трапляється лише один раз⁴³¹. Його дослівний зміст було занотовано до судової книги в ході позову єврея-шинкаря до певного Аведика Стефановича через неоплачені товари, взяті раніше у борг його братом Лазаром (Див. Додатки № 2. 13 А

⁴²⁵ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 263.

⁴²⁶ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 527. С. 225 – 227.

⁴²⁷ Tryjarski E. Zapisy Sądu Duchownego ormian miasta Lwowa za lata 1625 – 1630 w języku ormiańsko – kipczackim. S. 158.

⁴²⁸ Ibid. С. 202.

⁴²⁹ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 529. С. 20 – 21.

⁴³⁰ Там само. С. 21.

⁴³¹ Там само. С. 394 – 395.

«Зміст приватного листа Аведика Сеферовича до свого брата Лазара (оригінал)», № 2. 13 Б. «Зміст приватного листа Аведика Стефановича до свого брата Лазара (переклад)»). Лист є коротким і не містить особливо багато значущої для дослідження інформації. У письмовому зверненні Аведик закликає брата якомога швидше розрахуватися із євреєм за взяті у борг товари. Зі змісту листа можемо лише уявити, що сам Аведик, либонь, був не надто заможним, якщо не мав зайвих коштів оплатити принаймі частину боргу у розмірі 9 злотих. Також звідси ж дізнаємося про продукти харчування й напої, взяті Лазаром у єврея: масло, сир, мед, пиво, горілка. Зважаючи на унікальність даного запису, – єдиний у своєму роді зразок приватної кореспонденції на сторінках актової книги вірменського суду – цей документ вважаємо безумовно вартим уваги.

Наостанок спробуємо розглянути усі важливі й цікаві випадки, що виникали під час судових засідань та часом завершувалися укладанням цілком нетипових актів, котрі прямо чи опосередковано стосувалися майна або ж грошей, що перебували у власності львівських вірмен.

Рухаючись у хронологічному порядку спершу натрапляємо на уже згадуваний у першому розділі позов Габрієля Лангіша до Лазара Давидовича⁴³² з метою повернення 20 сороків соболиних⁴³³ та 800 битих талерів, які Давидович, отримавши раніше для Лангіша у Кам'янці, не передав йому, а затримав у себе. Зважаючи на той факт, що двох соболів у відповідача по дорозі відібрав якийсь митник, позивач був згодний на грошову компенсацію. Завдані збитки він оцінив у 6 800 талерів, які Давидович врешті зобов'язувався заплатити.

А от під «змістом ординації» в одній справі натрапляємо на складений певним Івашком Миколайовичем список речей, котрі необхідно придбати та наведений кошторис до них: «Мухаір чорний, аби ж із нього [виготовити] летнік і катану – 30 злотих. Кожушок – 10 злотих. Півсоток полотна – 25

⁴³² ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 257 – 259.

⁴³³ Мається на увазі 40 штук зв'язаних соболиних шкур.

злотих. На панчохи – 6 злотих. Челядникові по 6 [пар] – 10 злотих. Сукня (убрання) та ще панчохи – 20 злотих. 300 свіч нічних – 10 злотих. Сума загальна – 101 злотий»⁴³⁴.

А вже одразу ж під наступним записом убачаємо перелік товарів Гедоріка Малоновича, котрий вочевидь займався купецькою справою: «Килими великі перські таксовані за 500 зл. Килимів 5 по 14 зл. Мухайру татарського штук 5 по 7 зл. Завоїв 11 по 15 зл. Пара коциків за 5 зл. Штука хусток Мошульських. А ще того гатунку хусток 16 по 17 зл. Скринька щирого бурштину – 100 зл. Намиста бурштинового 3 фунти. Фунт по 20 зл. Ножів золотистих 36 по зл. 30. Бурштинок 6 по 18 зл. Того всього сума чинна 1090 зл.»⁴³⁵.

Чимало судових тяжб виникало на ґрунті фінансових спорів. Як от справа між паном Войцехом Стасеровським і Анастасією Капрушевічовою, вдовою небіжчика Івашка Капрушевича⁴³⁶. По смерті останнього, за словами позивача, перед ним залишилося два непогашені покійним борги. Один на суму 120 злотих за цирोगрафом, а інший на 25 злотих. Тим не менш, ні свідків, ані самого цирोगрафа, що свідчив би про наявність такої залежності Стасеровський представити не зміг. А оскільки по небіжчику не залишилося ні інвентаря, ні заповіту, за рішенням суду вдова успадкувала усе його майно і була звільнена від уплати недоведеного боргу.

З такої ж причини до суду звернувся й Христофор Капрушович, бажаючи стягнути борг із Івашка Капрушовича⁴³⁷. Проте на суді Івашко сам визнав представлену мембрану, за якою залишався винним пану Івашку Якубовичу Степановичу «або будь-кому, хто ту мембрану покаже», 51 злотий із установленною пенею у розмірі 30 польських грошей на кожен злотий. Вказану суму позичальник зобов'язався виплатити не пізніше свята Трьох Королів⁴³⁸.

⁴³⁴ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 63.

⁴³⁵ Там само. С. 64.

⁴³⁶ Там само. С. 218.

⁴³⁷ Там само. С. 224–225.

⁴³⁸ Йдеться про свято Богоявлення.

Справа фінансового характеру тягнулася і між Зузанною Високінською Сеферовичовною та кредиторами її чоловіка, котрий загинув, подорожуючи у купецьких справах до Туреччини. Виїжджаючи із двома тисячами злотих, Сеферович скористався із суми, котру було отримано від заставленого дружиною майна у єврея. Сам же позичив в іншого єврея Саака спершу 400, а згодом ще 1000 злотих. Тобто, як розуміємо, майно, заставлене дружиною, було оцінено у 600 злотих. На момент судової тяганини Зузанна не мала не те що коштів для розрахунку із кредиторами, а навіть для поминання чоловіка, через що позичила ще 100 злотих у пана Міхала Стоски⁴³⁹.

А от спадкоємці пари Норсельсовичів, будучи певне у кращих фінансових умовах, змогли цілковито розплатитися із кредиторами померлих Бартоша Норсельсовича і Зузанни Дерміколайовичовної Норсельсовичовної, зібравши і повернувши позикодавцям дві необхідні суми у 2 000 і 500 злотих, після чого отримали усі права на Дерміколайовичову кам'яницю, у якій допіру проживало подружжя⁴⁴⁰.

Подальші справи мають подібний характер. До прикладу пані Юшкова, позиваючись до пана Миколая Кєворовича висунула йому претензію щодо боргу по двох цирюграфях на суму 400 злотих⁴⁴¹. Чи Бернат, син Миколая Бернатовича був покликаний до суду через цирюграф, за яким залишався винен сиротам небіжчика пана Аведика Голубовича 259 зл. і зобов'язувався заплатити їх їм, або будь-кому, хто коли-небудь той документ покаже⁴⁴². Або ж Томаш Кісьолек викликав до суду Софію Кіркорову, дружину Кіркора Голубовича з приводу раніше даної ним рекогніції пані Лукашовій, за якою він визнавав за собою борг у розмірі злотих польських 377, грошей 26, із пенею у 30 грошей на кожен злотий, котрі зобов'язувався виплати Лукашовій на найближчому Ярославському ярмарку або ж будь-кому хто показав би складений цирюграф⁴⁴³.

⁴³⁹ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 231 – 234.

⁴⁴⁰ Там само. С. 234.

⁴⁴¹ Там само. С. 508.

⁴⁴² Там само. С. 555.

⁴⁴³ Там само. С. 1403.

Уклали ж документ, до слова, ще 14 квітня 1630 року, тож не дивно, що за цей час обидві сторони угоди змінилися.

Дещо інший характер у рекогніції Христофора Захновича, в тексті якої уже з'являються речі⁴⁴⁴. У документі Захновича наводиться перелік срібла, (з оцінкою) яке він взяв для особистих потреб у королівського секретаря Людвіка Серебковича, а саме: «... 2 мідяниці золотисті важать грн. 48, лутів 12. 1 ванночка всередині золотиста важить грн. 4, лотів 4 ½. 1 чарка – гривень 3. 1 миска сама біла – гривень 6»⁴⁴⁵. Зобов'язувався же позичальник, повернути усі взяті предмети до свята Симона і Юди.

Вельми цікавим видається документ за 1 травня 1649 року. Це список речей, котрих не вистачає по Тестаменту від 27 червня 1648 року, небіжчиці панни Анни, доньки пана Шимона Костьовича і дружини померлого пана Тороса Голубовича Яскевича (Див. Додаток № 2. 14. «Зміст визначеної недостачі речей, складеної невідомим спадкоємцем по небіжці панні Анні, доньці Шимона Костьовича»)⁴⁴⁶. У ньому йдеться не лише про коштовності і прикраси, а й про столове срібло, одяг, зброю і навіть нерухомість, доступу до якої автор(ка) документу не може отримати. Список відсутнього майна доволі значний. Окрім цього не вказано імені укладача документа (хоча наприкінці документу є його підпис), що також почасти спричиняється до зацікавленості текстом цього акту⁴⁴⁷.

Останній же документ, який варто розглянути – надання спадкоємцям Христофора Аведиковича⁴⁴⁸. У його змісті наведено перелік товарів для продажу та вторгованих коштів за уже проданий крам, котрі залишилися по смерті колишнього торгівця: «... А найперш ланцюжок золотий у 100 червоних, манелей у 60 червоних, ланцюг у 50 червоних. 2 персні діамантові. Срібла є більше, аніж на 80 грн. ... 13 килимів, котрі продав по 12 злотих – з них грошей

⁴⁴⁴ Там само. С. 919 – 920.

⁴⁴⁵ Там само. С. 920.

⁴⁴⁶ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 528. С. 307 – 308.

⁴⁴⁷ В актовій книзі записано підзаголовком як «Tenor Liquidationis».

⁴⁴⁸ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 529. С. 729 – 732.

– 156 зл. 4 бочки вина, що продав по 80 злотих – з них грошей 320 зл.»⁴⁴⁹. Відповідно після кончини Христофора Аведиковича кошти та нерозпродані коштовності за рішенням суду були віддані його наступникам.

Зрештою, підсумувавши проаналізований матеріал, можемо говорити про високу інформативність актових записів типу таксацій та калькуляцій, котрі окрім повідомлень про власне предмети містять інформацію про їх ціни, способи зберігання, систему міри і ваг, способи оцінювання вартості. На підставі аналізу цих документів можемо скласти уявлення про середні ціни на певні матеріали, хоч відсутність фіксованої системи мір та ваг дещо ускладнює це завдання. Аналізуючи тексти документів цього виду, також помічаємо різницю між майном, що належало чоловікам та тим, котрим володіли жінки. Спостерігаємо і різне ставлення до певних речей в залежності від статі. Стосовно роботи писарів, то знову ж таки варто зазначити про спроби категоризації майна під час запису актів до судових книг. Що ж до формуляру документа, то як у випадках таксацій, так і серед калькуляцій можемо прослідкувати певні однакові риси, характерні для запису документів цих видів, хоч єдиного чіткого формуляру все ж немає. Також варто зазначити, що часто оцінювання речей проводилося «експертами», котрі мали певний досвід в цій справі. Зазвичай це були майстри-цеховики.

Що ж стосується усіх інших типів актів, котрі фігурують у цьому розділі, то через їх невелику кількість, а подекуди і одиничні згадки, складно робити якісь загальні висновки. Однак варто відзначити доволі широкий спектр таких актів та заакцентувати на тому, що до вірменського суду з'являлися із різними типами справ майнового характеру, часто доволі побутовими і дріб'язковими, чи навпаки, у деяких випадках йшлося про великі обсяги товарів та/або грошових сум. В будь-якому разі слухання могло завершитися виданням індивідуального документу чи постанови, хоч не у всіх випадках справа доходила саме до судового розгляду, оскільки інколи йшлося про те, щоби просто засвідчити певний акт, надати побутовій обладдці більшої ваги чи

⁴⁴⁹ Там само. С. 731 – 732.

юридичної значимості. І це доволі добре можна простежити, аналізуючи такий широкий спектр різноманітних матеріалів, які у своїй сукупності можуть допомогти нам сформулювати доволі конкретну картинку про майнове становище представників вірменської громади міста Львова та місце і роль конкретних речей у їх житті.

ВИСНОВКИ

На період XVII ст. вірменська громада міста Львова користувалася цілком сформованим законодавством у вирішенні питань майнового характеру. Наявна законодавча база була представлена Вірменським Судебником Сигізмунда I 1519 року, Судовим положенням вірменської громади Львова 1604 року та широким спектром королівських привілеїв, дарованих монархами міській общині. Головні законодавчі акти, що регулювали право власності львівських вірмен на рухоме майно, почасти базувалися на давньовірменському церковному і звичаєвому праві та окремих нормах перших судебників Давида Алавкаорді, Мхітара Гоша та Смбага Спарапета, норми яких були дещо скориговані відповідно до існуючого у Короні законодавства.

У часи XVII ст. було чітко сформовано коло тих питань майнового характеру, котрі відносилися до сфери розгляду всередині вірменського громади та тих, які були віднесені до компетенції львівського міського суду. Рішення по нетипових питаннях могли прийматися згідно міського магдебурзького права, права Речі Посполитої чи окремих актів королівської канцелярії (деякі з них також записувалися до судових книг), що виконували регулятивні функції. У вказаний час більш давні норми поступово виходили із ужитку, поступаючись Коронному праву; у свою чергу в сфері діловодства на зміну вірменсько-кипчацькій мові приходять польська і латина, що в комплексі з іншими факторами сприяли поступовій асиміляції львівської вірменської спільноти.

Вірменська громада міста Львова широко послуговувалася різноманітними правовими нормами, що регламентували найбільш важливі сфери майнових правовідносин, з приводу яких найчастіше і точилися суперечки або ж укладалися різного роду угоди: право володіння, заповіту, спадкування, надання, передачі рухомого майна тощо.

Серед найбільш поширених й інформативних типів записів, вміщених в актових книгах вірменського суду, що надають інформацію про речі, які перебували у власності представників вірменської общини у зазначений період,

варто назвати посмертні інвентарні описи майна чоловіків та жінок, чоловічі прижиттєві майнові реєстри або ж так звані описи товарів та інших речей, тестаменти або ж заповіти, жіночі кроронки та переліки жіночого майна у вигляді шлюбного віна, таксації та калькуляції, що дають уявлення про побутуючі системи мір і ваг та існуючу цінову політику стосовно окремих предметів. Інші ж актові записи на кшталт контрактів, поквитувань, роборацій тощо, незважаючи на їх незначну кількість, служать яскравим доповненням для розуміння цілісної картини майнового становище «вірменської нації» Львова.

У процесі складання актів і у подальшому їх записі до судових книг спостерігаємо більш-менш однакову схему в послідовності перерахування, поділі речей за категоріями тощо. Попри те, що особи-власники не завжди слідували стандартному формуляру документа, складаючи документ певного виду, службовці канцелярії вірменського суду в свою чергу мали власні умовні категорії, за якими старалися записувати речі в змістах актів у певному порядку. Часто цей поділ був доволі умовним, особливо це стосувалося унікальних або мало поширених речей, котрі могли потрапити до будь-якої частини майнового списку. Тим не менш, видається можливим простежити спроби систематизації різного майна і предметів, якими володіли їх власники, з боку службовців вірменського суду, котрі, проводячи власну класифікацію та створюючи власні категорії для схожих речей, намагалися дати усім перерахованим пожиткам лад. Водночас, провадячи службову документацію канцеляристи вірменського суду часто вдавалися до скорочень імен, посад, титулів, назв актів (часом навіть не зазначаючи у заголовках справ самих актових типів), інших частих позначень, що стало причиною ускладнень у прочитанні текстів судових книг у майбутньому.

Із найбільш поширених типів речей варто назвати предмети побутового вжитку, в т.ч. господарський реманент, одяг, тканинні та текстильні вироби і матеріали різного роду, посуд, меблі, особисті прикраси, якими володіли і користувалися представники «вірменської нації» у зазначений період.

Варто виокремити і предмети, котрі не зустрічаються часто, а отже були радше індивідуальними, слугуючи як предмети інтер'єру чи для нематеріальних потреб своїх власників: годинники, шахи, вітвар Діви Марії, ікони, натільні хрестики та великі хрести, портрети членів родини та/або відомих діячів, книги духовного та світського характеру. Існували у «світі речей» львівських вірмен і не менш рідкісні, проте суто практичні вози, ридвани, віслики й коні, або ж рідко згадувані домашня худоба і птиця.

Присутність деяких предметів серед речей певного власника була обумовлена його статтю. Зброя, книги та цінні папери, що фігурували серед чоловічих переліків, практично не з'являлися, за окремими винятками, як власність жінок, котрі у свою чергу володіли більшою кількістю коштовних прикрас та столового начиння, зрештою користуючись власним невідчужуваним майном, записаного у кронках чи вінах.

Існувала різниця відносно статі і у сприйнятті деяких предметів, адже в більшості випадків, при складанні переліків жіночого майна із господарських металів (мідь, олово, латунь), акцент робили на самому функціональному призначенні речі, в той час, як у чоловічих списках, коновки, мідниці, бані, панви тощо розглядалися з точки зору їх цінностей суто як вагових металів, часто із зазначенням вартості, радше як товар, крам, а не виріб із певним призначенням.

Серед різновидів найбільш типових речей, що використовувалися заможним прошарком львівських вірмен у цілях нагромадження багатств та збереження майна слід назвати чоловічі та жіночі прикраси, коштовності у вигляді як цінних металів (золото, срібло) так і виробів із них (одяг, посуд, столові прибори), цінні тканини, до певної міри вина та інші купецькі товари, призначені для продажів, а не для власного вжитку, цінні папери, що засвідчували про існування позик, заборгованостей, etc., і, звісно ж, готівкові гроші, представлені різними видами монет.

На підставі проаналізованого у дослідженні матеріалу, можна стверджувати, що у середовищі вірменської громади існував прошарок доволі

заможних її представників, представлений родинами вірменських старших та купців Торосовичів, Сеферовичів, Ходзігейовичів,, Голубовичів, Вартановичів та ін..

Загалом же протягом визначеного періоду XVII ст. представники вірменської громади міста Львова володіли великою кількістю різноманітних, в тому числі і коштовних речей, які були як у повсякденному використанні, так і слугували засобами нагромадження і збереження багатства для їх власників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Джерела:

1. Acta Judiciі Civilis Armenorum Leopoliensium Anno Verbi Incarnati (Книга індуктів вірменського суду 1638 – 1639 рр.). ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2., спр. 525. 682 арк.
2. Acta Judiciі Civilis Armenorum Leopoliensium Anno Verbi Incarnati (Книга індуктів вірменського суду 1640 – 1643 рр.). ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2., спр. 526. 1648 арк.
3. Acta Judiciі Civilis Armenorum Leopoliensium Anno Verbi Incarnati (Книга індуктів вірменського суду 1644 – 1647 рр.). ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2., спр. 527. 1275 арк.
4. Acta Judiciі Civilis Armenorum Leopoliensium Anno Verbi Incarnati (Книга індуктів вірменського суду 1648 – 1650 рр.). ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2., спр. 528. 938 арк.
5. Acta Judiciі Civilis Armenorum Leopoliensium Anno Verbi Incarnati MDCLI. (Книга індуктів вірменського суду 1651 – 1652 рр.). ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2., спр. 529. 852 арк.
6. Привілеї національних громад міста Львова (XIV –XVIII ст.)/ Упорядник М.Капраль, наук. Ред. Я.Дашкевич, Р.Шуст. — Львів: Львівський національний університет ім.І.Франка; Львівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.Грушевського НАН України. — 2-е виправлене видання (електронний варіант). 576 с.
7. Вірменський суддебник 1519 р., за основу якого було взято більш давній Суддебник 1184 р., авторства Мхтіара Гоша.
8. Porzadek sedziow i spraw prawa ormianskiego z r. 1604. (O. Balzer. Porzadek sedziow i spraw prawa ormianskiego z r. 1604., Studya nad historya prawa Polskiego, Tom V – Zeszyt 1.) – судове Положення вірменської громади міста Львова 1604 р.

Література:

1. Андросова-Байда Д. Від народження до смерті: життєві цикли речей. / Альманах теорії та історії історичної науки «Ейдос». Випуск 6, Київ 2011 – 2012. С. 13 – 25.
2. Вінниченко О. В. “Побожна смерть”: заповіт львівського вірменського єпископа Деодата Нерсесовича (1709 р.) / Вісник Львівського університету. Серія історична. Спеціальний випуск. Львів: місто, суспільство, культура. Том 8, частина 2. Культура, освіта, наука, церква. / За ред. О. Аркуші, О. Вінниченка, М. Мудрого. Львівський національний університет ім. І. Франка, 2012. С. 44 – 55.
3. Вінниченко О. В. «Порятунок душі» у світлі тестаментів львівських вірмен XVII–XVIII століть // Lwów: miasto – społeczeństwo – kultura. Studia z dziejów miasta / Redakcja naukowa Kazimierz Karolczak i Łukasz T. Sroka. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2014. T. IX: Życie codzienne miasta. S. 73–83.
4. Вінниченко О. В. “Своя смерть”: річпосполитський шляхтич перед обличчям вічності (за ранньомодерними тестаменами) / Національна академія наук України. Повсякдення ранньомодерної України. Історичні студії в 2-х томах. Том 2. Світ речей і повсякденних уявлень, Київ, 2013. С. 272 – 296.
5. Вінниченко О. В. У правовому просторі «вірменської нації» Львова. Спадкування за заповітами: регламентація та процедура надання їм юридичної сили в XVII – першій половині XVIII ст. / Patrimonium. Студії з ранньомодерної історії Центрально-Східної Європи. Т. 1: Ранньомодерна людина: Простір – влада – право XVI – XVIII століть / за ред. В. Михайловського і Я. Столицького. Київ – Краків: Laugus, 2015. S. 339-358.
6. Дашкевич Я. Р. Вірмени в Україні: дорогами тисячоліть. Збірник наукових праць. – Львів : Вид-во Львівського музею історії релігії «Логос», 2012. – 1328 с.

7. Дашкевич Я. Р. Адміністративні. Судові й фінансові книги на Україні в XIII – XVIII ст. (Проблематика, стан і методика дослідження) / Вірмени в Україні... Збірник наукових праць.
8. Дашкевич Я. Р. Армяне на Украине во время гетманства Богдана Хмельницкого (1648 – 1657). / Вірмени в Україні... Збірник наукових праць.
9. Дашкевич Я. Р. Армянские колонии на Украине в источниках и литературе XV – XIX веков (Историографический очерк). / Вірмени в Україні... Збірник наукових праць.
10. Дашкевич Я. Р. Вірменський сакральний комплекс із часів княжого Львова / Вірмени в Україні... Збірник наукових праць.
11. Дашкевич Я. Р. Джерела і література про вірменські колонії на Україні в XVI ст. / Вірмени в Україні... Збірник наукових праць.
12. Дашкевич Я. Р. Документи з внутрішнього життя вірменської громади Львова кінця XVI – початку XVII ст. / Вірмени в Україні... Збірник наукових праць.
13. Дашкевич Я. Р. Львовские армяно-кипчацкие документы XVI – XVII вв. как исторический источник. / Вірмени в Україні... Збірник наукових праць.
14. Дашкевич Я. Р. Типологія актів з історії щоденного життя Львова (Вірменська колонія кінця XVI – початку XVII ст.). / Вірмени в Україні... Збірник наукових праць.
15. Дашкевич Я. Р. Три армяно-кыпчацких записи львовского армянского духовного суда 1625 г. / Вірмени в Україні... Збірник наукових праць.
14. Дашкевич Я. Р. Розселення вірменів на Україні в XI – XVIII ст. http://shron1.chtyvo.org.ua/Dashkevych_Yaroslav/Rozselennia_virmeniv_na_Ukraini_u_XI-XVIII_st.pdf.
17. Дашкевич Я. Р. Украинско-армянские отношения в XVII в. и источники их изучения. / Вірмени в Україні... Збірник наукових праць.

18. Дашкевич Я. Україна на перехресті світів: релігієзнавчі й соціокультурні студії / Львівське відділення інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України; Львівський музей історії релігії; Гуманітарний факультет Українського католицького університету; Упоря. Л. Моравська, І. Сkochиляс. – Львів: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України; Видавництво УКУ, 2016. – xIvi + 602 с. + 8 с. іл.
19. Дашкевич Я. Р. Мистецтво вірменських колоній в Україні. / Україна на перехресті світів: релігієзнавчі й соціокультурні студії...
20. Дашкевич Я. Р. Русь і Вірменія. Конфесійні та культурні контакти IX – першої половини XIII століть. / Україна на перехресті світів: релігієзнавчі й соціокультурні студії...
21. Демкова М. Вірменський статут 1519 р.: зміст, структура та джерела. (Вісник Львівського університету. Серія юридична. Випуск 37., Львів, Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002.).
22. Доманська Е. Речі як Інші. / Альманах теорії та історії історичної науки «Ейдос». Випуск 2, частина 1, Київ 2006. С. 125 – 143.
23. Заяць Орест. Громадяни Львова XIV–XVIII ст.: правовий статус, склад, походження. Київ – Львів, 2012. – 632 с.
24. Зурначян А. С. Судебник Смбата Спарапета как памятник армянского права // Genesis: исторические исследования. — 2015. - № 4. - С.434-457. DOI: 10.7256/2409-868X.2015.4.15534.
 - a. URL: http://e-notabene.ru/hr/article_15534.html
25. Зурначян А. С. Судебник Давида, сына Алавика как памятник армянского права // Genesis: исторические исследования. — 2015. - № 6. - С.860-870. DOI: 10.7256/2409-868X.2015.6.17142. URL: http://e-notabene.ru/hr/article_17142.html
26. Зурначян А. С. Развитие армянского права в Новое время (XV-XVIII века) // Юридические исследования. — 2014. - № 6. - С.50-115. DOI:

27. Капраль М. М. Національні громади Львова XVI–XVIII ст. (соціально-правові взаємини), Львів, Літературна агенція "Піраміда", 2003. – 445 с.
28. Колесник І. «Речі довкола нас»: чи готова історична наука до чергового повороту» / Альманах теорії та історії історичної науки «Ейдос». Випуск 6, Київ 2011 – 2012. С. 26 – 46.
29. Шелудякова Н. «Колекційні студії» в контексті матеріального повороту в гуманітаристиці. / Альманах теорії та історії історичної науки «Ейдос». Випуск 6, Київ 2011 – 2012. С. 466 – 478.
30. Balzer O. Porzadek sedziow i spraw prawa ormianskiego z r. 1604., Studya nad historia prawa Polskiego, Tom V-Zeszyt 1. S. 64.
31. Balzer O. Sądownictwo ormiańskie w średniowiecznym Lwowie // Studya nad historią prawa polskiego. – Lwów, 1909. Tom V – Zeszyt 1. S. 188.
32. Barącz Sadok. Rys dziejów ormiańskich / Tarnopol. Drukiem Jozefa Pawlowskiego. 1869. 333 st.
33. Grodwagner J. Discurs o cenie pieniędzy terazniejszej i niektórych skutkach jej; Boemelin G. Rozważanie o niektórych kwestiach monetarnych, roztrząsanych obecnie w sławnym Królestwie Polskim. / Kula Witold. Miary i ludzie.
34. Jop Robert. Środowisko urzędnicze kancelarii grodzkich w Chełmie, Lublinie I Krasnymstawie w drugiej połowie XVII wieku. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Lublin, 2003. – 219 st.
35. Klint P. Dyspozycje i legaty pogrzebowe Ormian z województwa ruskiego w XVII w. / Kwartalnik Historii Kultury Materialnej 66 (3), 2018, pp. 309-317.
36. Korwin Ludwik. Ormiańskie rody szlacheckie. X tablic barwnych, Krakow, 1934.
37. Kula Witold. Miary i ludzie. Copyright by Wydawnictwo «Książka i Wiedza», Warszawa, 2004. 479 st.

38. Latour Bruno. On Actor-Network Theory: A Few Clarifications// Soziale Welt. – vol.47. – №4. – 1996 / http://amsterdam.nettime.org/Lists-Archives/nettime-1-9801/msg_00019.html]
39. Lechicki Czesław. Kościół ormiański w Polsce, z drukarni «Słowa polskiego», Lwów 1928. C 174.
40. Łosowski Janusz. Kancelaria Grodska Chełmska od XV do XVIII wieku, studium o urzędzie, dokumentacji, jej formach i roli w życiu społeczeństwa staropolskiego. Wydawnictwo uniwersytetu Marii Curie+Skłodowskiej, Lublin, 2004. – 445 st.
41. Starowolski S. Dyskurs o monecie. / Kula Witold. Miary i ludzie.
42. Tryjarski Edward. Zapisy Sądu Duchownego ormian miasta Lwowa za lata 1625 – 1630 w języku ormiańsko-kipczackim. Polska Akademia Umiejętności. Kraków, 2010. St. 451.

Електронні ресурси:

1. Електронна бібліотека «Чтиво».
<http://chtyvo.org.ua>
2. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970—1980)
<http://sum.in.ua>
3. Словник.UA – портал української мови та культури
<https://www.slovnyk.ua/index.php>
4. Український тлумачний словник.
https://ukrainian_explanatory.academic.ru
5. Definicja.NET
<http://definicja.net>
6. E-slovník. Тлумачний словник української мови
<https://eslovník.com>
7. ENCYKLOPEDIA GUTENBERGA ONLINE
<https://www.gutenberg.czyz.org>
8. Janusz Sondel. Електронний словник «SŁOWNIK Łacińsko-Polski».
9. M. ARCTA SŁOWNIK STAROPOLSKI. OPRACOWALI ANTONI KRASNOWOLSKI I WŁADYSŁAW NIEDŹWIEDZKI. WYDAWNICTWO M. ARCTA W WARSZAWIE. DRUKARNIA M. ARCTA. WARSZAWA NOWY-ŚWIAT 41.
10. POLSKA AKADEMIA NAUK | INSTYTUT JĘZYKA POLSKIEGO
ELEKTRONICZNY SŁOWNIK JĘZYKA POLSKIEGO XVII I XVIII
WIEKU
<https://sxvii.pl>
11. SŁOWNIK JĘZYKA POLSKIEGO (Słownik języka polskiego pod red. W. Doroszewskiego).
<https://sjp.pwn.pl/sjp/>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК № 1

Королівські привілеї для вірменської громади міста Львова, що стосувалися майна і сфери податків (XVII століття)⁴⁵⁰

№ п.п.	Дата виходу	Місце	Від імені якого монарха видано	Причина	Сфера регулювання	Адресант	Територія дії	Сторінки в електронно-му виданні
1.	17 квітня 1600р.	Варшава	Сигізмунд III	Конфліктна ситуація	Торгівля	Вірмени та райці	м. Львів	С. 303.
2.	17 квітня 1600р.	Варшава	Сигізмунд III	Конфліктна ситуація	Право власності	Вірмени та райці	м. Львів	С. 307.

⁴⁵⁰ Привілеї національних громад міста Львова (XIV – XVIII ст.)/ Упорядник М.Капраль, наук. ред. Я.Дашкевич, Р.Шуст. — Львів: Львівський національний університет ім.І.Франка; Львівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.Грушевського НАН України. — 2 – е виправлене видання (електронний варіант). 576 с.

3.	7 січня 1622р.	Варшава	Сигізмунд III	На прохання вірмен	Податкова система	Львівські райці	м. Львів	С. 313.
4.	20 січня 1640р.	Варшава	Владислав IV	На прохання вірмен	Право власності	Львівські райці	м. Львів	С. 320.
5.	5 вересня 1642р.	Варшава	Владислав IV	Ініціатива монарха	Податкова система	Вірмени	м. Львів	С. 323.
6.	14 січня 1651р.	Варшава	Ян Казимир	На прохання вірмен	Торгівля	Вірмени	м. Львів	С. 327.
7.	22 листопада 1676р.	Жовква	Ян III Собеський	Ініціатива короля	Податкова система	Львівські райці	м. Львів	С. 347.
8.	28 травня 1678р.	Яворів	Ян III Собеський	Ініціатива короля	Податкова система	Львівські райці	м. Львів	С. 348.
9.	20 липня 1678р.	Яворів	Ян III Собеський	На прохання вірмен	Податкова система	Львівські райці-вірмени	м. Львів	С. 350.

10.	13 лютого 1686р.	Жовква	Ян III Собеський	Конфліктна ситуація	Податкова система	Вірмени та львівські міщани	м. Львів	С. 352.
-----	---------------------	--------	---------------------	------------------------	-------------------	-----------------------------------	----------	---------

ДОДАТОК № 2.

Витяги із актів та документів, вміщених у книгах індуктів вірменського суду

ДОДАТОК № 2. 1.

Уривок із тестаменту Кжиштофа Нурберговича⁴⁵¹

Із тестаменту Кжиштофа Нурбеговича

«Найперше маю готових грошей 2000. Домажерському був винен по цирографу 1000 і повертаю тих що залишилися злотих 100. Пану Барсамові готові гроші 394 злотих. Пану Сеферу Сеферовичові по мембрані злотих 477.15. Такі борги на таку суму маю.

Найперш Машкового дочці 80 талерів, які маю в руках з року 1635-го. Сахаковій сестрі моїй залишаю злотих 100, а Гершкові синові її даю злотих 400 і щоб з них матір свою теж утримував і слухався, а матір гроші, що до її рук потрапили, хай при собі тримає. До шпиталю святого Лазаря злотих 40, хай поверне мій брат Гжегож, що має борг переді мною 1040 злотих.. А 40 злотих провізорам костелу віддати належить. Решту пану Штефану ... моєму хай віддасть. Катерині, дружині моїй залишаю злотих 1600 і ще 400 хай тримає при собі, щоб разом було 2000 і їй залишається моя ізба з кімнатами біля костьолу, де я мешкаю і загорода. До того пивниць 2 під ізбою великою. І до печі щоб їй входити було вільно. За рік видати їй з тих грошей 1000 злотих, а по її смерті щоби Штефану лишився будинок і всі його поверхи. Інші 1000 злотих, кому буде леговано⁴⁵², нехай їй віддасть. Але речі усі рухомі хоч їй лишаяються, але потім до родичів мають перейти, окрім її власного майна і суконь. А щодо решти хай інвентаря не чинить. На потреби костельні і на хвалу пана Бога

⁴⁵¹ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 526. С. 396.

⁴⁵² Записано у тестаменті.

залишаю злотих 100 і ті гроші віддаю до рук посполитих. До шпиталів даю злотих 100 і хай пани старші їх туди віддадуть, собі не лишивши. До шпиталю міського і монастирського. І по 4 злотих. хай залишаються на відправи на Великдень і Різдво на вічні часи. А ті гроші мають залишатися в тих осіб відповідальних, кого панове шпитальні старші виберуть. І залишаю хрест срібний до костелу, щоб молилися там за мою душу. Вартує він 150 злотих. Ксьондзам. Ксьондзу Захарію злотих 10, Ксьондзу Шимонові – 10, Ксьондзу Кшиштофу – 10, Монаху – 10, Клірику одному – 5.

Залишок 200 злотих залишаю на своє погребіння і на 40 мес за душу мою, на поминальний почастунок і на інші потреби, що на сумління Стефана, Сестринця мого залишаю аби він все вчинив слушно і з честю.

Інше залишаю на кам'яницю і з того, щоб кожен рік за мою душу давали по злотих 10, аби ксьондзи були певні і mesi відправляли по 4 на рік. І ті гроші хай у себе пан Стефан тримає...»⁴⁵³

⁴⁵³ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 527. С. 396.

ДОДАТОК № 2. 2.

Уривок із тестаменту Алексана, сина Дер Аракієла про заповідане майно для релігійних організацій⁴⁵⁴

«Насамперед. До святих Есціан до столиці дати талерів левкових 300 і 1 срібний кубок, що важить 6 грн. і 3 лоти. До Єрусалиму дати левкових талерів 500 [і] 1 срібну лампу, що готовою є в магазині. До тутешнього костелу ... злотих 500. До двох шпиталів як міського так і монастирського на передмісті – злотих 300. До Луцького міського костелу – 100 злотих. Панам старшим львівським на справи костельні – злотих. 200. До Язлотиховецького костелу 200. Капеланам, щоб при святих месгах за душу мою згадували має бути дано. Ксьондзу Захарішові – 100. Ксьондзові Янові 50. Ксьондзові Симнові, моему сповідникові – злотих 120. Ксьондзові Кшиштофу, Монаху – злотих 30. В Язлівці двом міським ксьондзам по 50 злотих. Київському міському ксьондзу Миколаєві – злотих 25. П. Симону Диякону – 20 злотих. [...] Залишаю злотих 1000 щоб по моїй смерті були роздані так на погріб. Капеланам на обід задушний, на 40 мес – на все що буде потрібно ті 1000 злотих. мають бути роздані...».

⁴⁵⁴ ЦДІАУЛ Ф. 52, оп. 2, спр. 526. С. 731 – 734.

ДОДАТОК № 2. 3.

Інвентар Симона Вартерішовича⁴⁵⁵

«1635 р. 2 квітня. Найперше в ім'я Господнє дав Івашковій жоні до уживання домового. Полумисків 18. Полумисків мальованих 12. Великих мисок 6. Тарелів для печені 2. Галерів малих досить – 27. Підставок 8. Коновок різних 11. Фляш великих 2. Антвас олов'яний 1. Ліхтарів латунних 5. Мідних ліхтарів 3. 2 кульні і мідниць 3. 1 коновку мідяну. Бритванку залізну 1. Ті речі дав до ужитку в такий спосіб, щоб назад повернула бо дідичні [вони] є. Інвентар весь офіційно Симон Вартерішович, підпис».

⁴⁵⁵ ЦДІАУЛ Ф. 52, оп. 2, спр. 526. С. 303.

ДОДАТОК № 2. 4.

Реляція інвентарна Зузани Глушковічної⁴⁵⁶

«Найперше одяг. Чамара канафасова нова пушками соболиними підшита із соболиним коміром. Чамара чамлетова брунатна стара шийками куниць підшита із коміром старим соболиним. Летнік адамашковий брунатний новий з таким же підшерстком. Летнік чамлету тосійського брунатний без підшерстка. Летнік мухаіровий брунатний з жовтим з таким же підшерстком. З рукавами вишневої матерії. Індерак старий гвоздиківий адамашковий без підшерстка Індерак мухаіровий старий жовтавий без хутра. Кабачик чорний оксамитовий старий. Кафтан тосійський мухаіровий з рукавами матеріалу брунатного. Кштальт мухаіровий один старий блакитний з жовтим. Кафтан адамашковий брунатний гладкий, підшитий. Катанка оксамитова чорна, ... комір соболинний, з брусками соболями підшитими. Рукав оксамитовий, чорний, гладкий, куницями підшитий. Кафтан оксамитовий чорний гладкий, комір соболинний, і животиками соболиними підшитий. Шубка мухаіру татарського із зеленим стара міцна. Ковдра матеріалу турецького, атласу пістрявого турецького. Шапка боброва старосвітська. Кафтан брунатний з зеленим, з коміром носковим соболиним, животиками старими соболиними підшитий. Хустини для завиття голови білі. Півштук п'ять. Хустка одна пістрява турецька. Тувальничка біла, вишивана білим шиттям в ромбик. Пасок єдвабний турецький один червоний. Шапка оксамитова брунатна з соболиними огоньками нова. Сорочок білих 17, серед яких дві з червоним єдвабом вишивані. Сорочок до вдягання 10. Вузликів. Наволочок з ліствами білими сім. Ковдр перинних 5. Простирадл 4. Фартухів 5. Рушників 5. Обрусів 3. Хусток 2 турецьких. Покривал бавовняних пар 6. Полотна нового вроцлавського ліктів 6. Простирадло купальне турецьке старе 1. Тканина вишивана червона. Мила дві таблиці турецького. Турецької бавовни фунт. Хустка пістрява бавовняна

⁴⁵⁶ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 525. С. 228.

турецька одна. Бавовняниця в скрині одна. Пацьорки (намисто) алпісові пана Ломановіча, повів що його. Покривало одне бавовняне. Мідяних панв дві. Пательня до смаження одна. Железнік 1 з покривкою. Котелок турецький з вушком. Мідниця мідяна. Віконниця залізна від п'єца. Рост залізний. Вил залізних 2. Рожен два. Міді штук 5, то є полумисків 4, а таріль 5-ий. Півгорнець без віка 1. Кухоль олов'яний 1. Скринь 3 дерев'яних. Овочева четверта. Начиння дерев'яне. Постіль. Перин 2 мухаїрових, дві подушки, дреліхові три подушки. Дві челядні. Полотенце турецьке і простирадло з листвами біле».

ДОДАТОК № 2. 5.

Tenor Connotationis Rerum et Таха (уривок)⁴⁵⁷

«Tenor Connotationis Rerum et Таха

Connotacio rzeczy pozostałych z których Provisią Pańnie Anasztaziey bydz moze.

1 ½ Kąmienia y Funt ieden Cyny – po zł 15 – zł 23.

1 Kąmien y Funtow 21 miedzy z zielazem – po zł 10 – zł 17.

2 Skrynie Gdańskie Okowane – po zł 12 – zł 24.

1 kolowrot żelazny z roznami – po – zł 20.

1 Kobierzec turkmański zązywany – po – zł 12.

3 Kilimy srednie zązywanych – po zł 8 – zł 24.

9 Kilimow starych – po zł 4. – zł 36.

6 Kilimow angurskich starych – po zł 4 – zł 24.

4 Kilimy tosjske stare – po zł 3 – zł 12.

5 Skrzyn wielkich z zamkami – po – zł 75.

24 łok[ci] poławnikow starych – po – zł 8.

1 Okonnica żelazna – po – zł 15.

3 Obrazy na miedzi – po – zł 15.

Summą fącit – zł 315».

⁴⁵⁷ ЦДІАУЛ Ф. 52, оп. 2, спр. 526. С. 25

ДОДАТОК № 2. 6.

Список документів із інвентаря славетного Мурада Еміновича⁴⁵⁸

Мембрана Григорія Лисковича року 1638, на злотих 100 дана. Цирограф панів Домажирських на злотих 390, року 1645. Мембрана він Антона Мурадовича міщанина Замойського – Замостя – дана на талерів левкових 910, 28 серпня 1645 року. Заплата (в усіх випадках йдеться про оплату боргу за попереднім документом – авт.) на ярмарок Львівський 1646 р. Мембрана Габріеля Деркаспровича і Софії Вартановічної на злотих 372, 14 липня 1645 р. Заплата також на ярмарок Львівський 1646 р. Мембрана Тодоса Тадоровича та Анни Яновічної на злотих 858, на св. Агнеси року 1646. Мембрана того ж на злотих 350, 6 жовтня 1646 р. Мембрана того ж на злотих 1095, 9 жовтня 1645 р. Заплата на ярмарок Луцький 1643 р. Мембрана Єжи Голубовича на злотих 725, 8 жовтня 1643 р. Заплата на св. Агнеси року 1644. Мембрана Ованіша (Іваниса) Мурадовича на злотих 500, 7 жовтня 1644 р. Заплата на ярмарок Львівський 1645 р. Мембрана Анджея Аведиковича і Сина Габріеля на злотих 100, 5 травня 1643 р. Заплата на львівський ярмарок 1643 р. Мембрана Кшиштофа Бернатовича на злотих 3392, 18 грудня 1645 р. Заплата на Ярославський ярмарок 1645 р., на котрому по мембрані заплатив злотих 3000. Мембрана від Яцка Яцковича, Жида Львівського на злотих 5150. Заплата на ярмарок Львівський 1646 р. Цирограф панів Домажирських на злотих 2450, 24 вересня 1645 р. Заплата на Львівський ярмарок 1646 р. Рахунок між Небіжчиком і Симоном Стецьковичем по-вірменськи писаний, а потім на польську перекладений [Далі наводиться зміст рахунку...], 20 лютого 1645 р.

⁴⁵⁸ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 527. С. 905 – 912.

ДОДАТОК № 2. 7.

Інвентар Івашка Бернатовича⁴⁵⁹

«Найперш покривал червоних на коней 8. Войлоків атласових зі шкурками до кожного 19. Пара волоків червоного шафіру зі шкурками. Збитих шкурок без волоків темно-червоних 4, а 2 саф'янові. Куланів⁴⁶⁰ турецьких 26. І куланів простих із попругами 14. Палашів⁴⁶¹ 4. Блях 10 залізних. Сагайдаків простих 10. І ще сагайдаків простих дитячих 8. Вузечок простих 2. Опонч табінових⁴⁶² білих 14. Подушок простих до сідел 7. ... Карвашів⁴⁶³ різних козацьких і гусарських 31 пара. Шоломів 6. Панцир 1. Шишак⁴⁶⁴ 1. Торб волосяних 14. 13 пар ташок саф'янових до сідел. 20 пар торбинок посріблених юхтових. 16 пар торбинок старих простих не посріблених. 8 подушок саф'янових червоних до сідел. 29 пар ташок⁴⁶⁵ простих до сідел. 4 круги попруг. Тасманних потреб до сідел 2. 1 пара до сідел. 13 тороків тасманних. Саф'янових 6. Турецьких золотих 3. Тороків юхтових 12. Попруг двоїстих юхтових 5. Попруг турецьких 27. 19 штук турецької червоної парчі. Потреб до сідел юхтових 21. ... Пюпітр 1. Турецьких ряден 4 вишиваних. 6 вудил турецьких. Мундштуків арабських 4. Тятив єдвабних до луків 12. ... помаранчевих 2. Стремен острозьких залізних пар 64. Гусарських стрепен пар 7. Мундштуків гусарських 15. Чуприн кінських пар 14. Сідло червоне оксамитне золотом гаптоване. Пара сідел турецьких юхтових гаптованих золотом. 6 кульбак гаптованих. І ще в ремісника сідел гаптованих 4. Кульбак із подушками шафрановими 9. ... Сагайдаків гаптованих золотом

⁴⁵⁹ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 527. С. 418 – 414.

⁴⁶⁰ Кулан або ж азійський дикий віслик – ссавець родини коневих зі світло – русавою шерстю, котрий має характеристики коня та осла та мешкає в пустельних районах Азії.

⁴⁶¹ Палаш – рублячо – колюча зброя із прямим довгим клинком.

⁴⁶² Табін – цупка шовкова тканина. / Словник української мови.

⁴⁶³ Карваш – захист у вигляді шкіряної підкладки для зовнішньої частини передпліччя та зап'ястя. Виступав складовою старого захисного обладунку.

⁴⁶⁴ Шишак – конусоподібний бойовий шолом шолом, часто із козирком та щитом для обличчя, яким користувалися польські гусари у XVI – XVIII століттях. Був прикрашений звуженою трубкою із шишкою на вістрі.

⁴⁶⁵ Ташка – шкіряна війська сумка.

7. Козел⁴⁶⁶ сірих 41. Козел мальованих 15. Простих сідел 2. 1 сіделко мальоване з потребами. 4 луки мальовані турецькі. 4 луки білі турецькі. 8 луків простих українських. 28,5 десятків стріл. 27 тканин оксамитових чорних. 2 пари золотистих карвашів. 4 пари козацьких простих карвашів. 13 лядівниць⁴⁶⁷ суконних. 5 злоголавих лядівниць. 50 штук саф'янових турецьких червоних. 7 штук полотна швабського. 8 штук полотна швабського фарбованого. 4 штуки краківського полотна. 2 шт. полотна литовського фарбованого. 18,5 лібр дертого єдвабу. 2 лібри крученого єдвабу турецького. 3 тороки⁴⁶⁸ турецькі із золотом. 1,5 штуки багазії в шнурках. Штука мендзеляну [в] 4 лікті. 8 мішків єдвабних турецьких. 3 ножі турецькі кістяні із ножами гаптованими. 1 ніж на блясі срібний. 1 щит простий турецький. 4 чекани краківські. 7 ліктів атласу бордового турецького. 4 пари вудил позолочених, а 1 пара латунних посріблених. 2 сокирки прості залізні. 2 посріблені. 1 денце посріблене. 10 хустин квітчаних, вишиваних золотом. 2 лядівниці гаптовані нитковим золотом. Дзеркало турецьке. Гезел⁴⁶⁹ 14 з єдвабом червоним. До 7 сагайдаків сакви посріблені латунні. Пара стремен латунних золотистих козубаських. 7,5 пар стремен козацьких. 4 пари залізних порваних стремен. 3,5 штуки завою чамлетового. 1 штука завою. 1 шт. хусток – в штуці їх 14. 2 хустки малі, 3 півштуки мухаїру чорного татарського. 12 штук мухаїру чорного татарського в кавалках різної фарби. І ще 2 лікті турецького. 2,5 лікті пів-оксамиту чорного. 6 простирадл для коней вишиваних. 1 рогатина. 18 пасів розмаїтих. 3 паси кармазинові волосяні. 6 пасів вовняних простих. 11 пасів дитячих волосяних. 1 пас. 5 пар панчох передніх білих. ... Чоловічих панчох пар 3. Острог 90 пар в одному пудлі⁴⁷⁰. Ключів до стрільби 68. Гротів⁴⁷¹ челядних 58. Німецьких острог пар 6.

⁴⁶⁶ Козли – передок на візку.

⁴⁶⁷ Лядівниця – патронташ до ручної вогнепальної зброї, що носить на талії або через плече.

⁴⁶⁸ Тороки – ремені ззаду сідла для прив'язування речей або прив'язаний до сідла дорожній мішок. /

Словник української мови.

⁴⁶⁹ Гезло – вільна жіноча сорочка з тонкої білизни, що використовувалася в XVI – XVII ст.; гробова сорочка або простирадло, що покриває померлого.

⁴⁷⁰ Пудло – дуже велике пуделко.

⁴⁷¹ Грот – гострий наконечник різних видів древкової зброї або стріл.

Рушників ліктів 7. 2,5 лікті бархату. 20 штук пасаманів – 15 штук цілих, 5 початих. Єдвабного пасаману штука 1. Шнурка єдвабного в кавалку пара штук. 11 пар форгочів⁴⁷². 25 таблиць мила барського. Камінь кадила. 2 шт. саф'яну простого позолоченого. 1,5 шт. саф'яну червоного кавалками. 2 простирадла купальні турецькі. 3 гребені. 6 пар панчо фарбованих. 5 пар панчішок малих дитячих. ШАТИ. Півгранатна делія фіалкова адамашком вишневим підшита вся з гудзиками дрововими і чорним шнурком єдвабним. І ще жупан адамашковий чорний хутром золотим підшитий з ліствами китайчаними качурової масті, потреби чорні. Шапка оксамитова вишнева соболина. Шапка єдвабна соболина. Мазуркова шапка стара суконна. Рукав вживаний. Кабачик адамашковий вишневий. Убрань 2 фалендишових лазурових. Рукавиць старих пара. Жупан канафасовий⁴⁷³ вишневий. Китайка підшита з потребами єдвабними. Жупан фіалковий фалендишовий підшитий коміром з ліствами китайчаними з потребами єдвабними. Жупан лазуровий фалендишовий з потребами єдвабними. Делійка фалендишова лазурова вовчками підшита. Делія угорська півгранатна фіалкова, нічим не підшита. Пас фіалковий уживаний. Ніж турецький у срібло оправлений із ножами. Пас єдвабний. Фота 1. Делія півгранатна фіалкова бірками турецькими підшита з потребами єдвабними. Рукавиці із брунатної шафірової шкіри. Убрання лазурове старим хутром підшите. Копеняк⁴⁷⁴ дивний старий. Рукав вирваний. Торба турецька. Плащик літній узористий оксамитовий чорний старий. Шапочок 3. Хутро лисяче старе. Кабат старий московський. Ферезія фалендишова лисячим хутром підшита. Ферезія брунатна півгранатна животиками соболиними підшита з потребами турецькими чорними єдвабними у фоту завинена. Делійка чорна канафасова животиками соболиними старими підшита у фоту завинена. 3 капелюхи. Кавалок хутра старого для підшивки. 33 лікті обрусів простих. 11,5 ліктів обрусів коленських. Наволочка чорна китайчана. Ковпак оксамитовий вишневий

⁴⁷² Форга, форгоч – шлейф, що припинався до лицарської кінноти в XVI – XVIII ст. і прикрашав кінські голови.

⁴⁷³ Вид канвової тканини.

⁴⁷⁴ Копеняк – чоловічий верхній одяг.

старий. ОЛОВО. Олова усього каменів 20, фунтів 24. ЛАТУНЬ. Латуні фунтів 20. Міді фунтів 78. Корона до ізби латунна. Антвас з рукомиником олов'яним в будинку на стіні нагорі. 1 кобежець слуп'ястий старий зелений. 1 килим ангурський старий узористий. 1 килим пістрявий уживаний. На трьох вікнах килими в кавалках прибиті. На лавках полавники старі пістряві. На столі килим старий червоний. Пів килима старого. Килим старий. СРІБЛО. Пара кубків золотистих. Коновка золотиста. Дзбанушек срібний наполовину золотистий. 2 пудра ложок срібних білих. Ложка золотиста з кулькою. Чарочка з виделками срібні білі. 1 ложка заставна срібна. Пас золотистий у барильці срібному. Пас срібний золотистий панцерний. Ланцюг панцерний золотий – червоних +/- 70. Кулька 1. Чарка срібна. Пара острог срібних. Пацьорки коральові. Виделка срібна маленька. Пара ножів, вправлених у срібні ножни. Печатка золота аспісова зелена. Клейнодик золотий із срібною оздобою. Перстень туркусовий золотий. Перстень двоїстий діамантовий. 1 перстень шафіровий золотий. Пара золотих сережок. Пара перстеників золотих рубінових. Браслетик⁴⁷⁵ роговий із золотом і рубінами. Браслетик такий же розірваний. Перстеник маленький золотий з ім'ям ІСУС. Гудзичків 9 перлових маленьких. Шпилька зламана позолочена срібна. Шпилька золота із чотирма рубінами і чотирма діамантами. Пара сережок турецьких золотих великих із перлами великими. Клейнодик шафіровий у золоті – 5 перлів і 4 діаманти у ньому. Перстень срібний золотистий із каменем сірим. Наперсток срібний. Пара гудзиків срібних. 4 шнури перлів східних під печаттю. 3 шнури перлів калакутських під печаттю. 7 шнурків золотих грошей. Скриня кипарисова. Пара ряден срібних старих. 1 бунчук. Шухляда для шат. Скриня з шатами. Шафа, в котрій різні речі зберігаються. В сінях у стіні скриня для овочів. 2 скрині прості старі. Крісло

⁴⁷⁵ У всіх випадках слово «браслет» не передається звичним польським словом «bransoleta», на відміну від більшості усіх інших предметів, для яких існували польські відповідники. Натомість фігурує слово «manella» (у множині «manelle»), що походить із вірмено – кипчацької мови (Tryjarski E. Zapisy Sądu Duchownego ormian miasta Lwowa za lata 1625 – 1630 w języku ormiańsko – kirpczackim. Polska Akademia Umiejętności. Kraków, 2010. S. 451. S. 276 – Indeks wyrazów ormiańsko – kirpczackich). Так само як і у словах польського походження, для того аби описати предмет меншого розміру, для цього слова використовували зменшувальний суфікс – «manelliczka», що відповідно означало менший браслет.

гданське. Кав'яр старий і таблиць кам'яних пара. Матраців пара. Кобежець жовтий старий турецький. 3 дзбанки щербету. Тканина перлова, заставлена за 19 злотих. Тканина на продаж – крамна. Скриня залізна. Шкатулка з шухлядами гданська. Шкатулочка кипарисова, у якій золото. Скриня друга залізна узориста. 2 пuzдра зі скляними фляжками. Дреліху 9,5 ліктів. Ридван кований без заслони. Покривало на пару коней. Заслінка полотняна перська...».

ДОДАТОК № 2. 8.

Інвентар славетного Даніеля Голубовича⁴⁷⁶

Найперше скриня зі щирого заліза на восьми замках, котра зверху відчиняється. В тій скрині такі речі у золоті. Папуга з рубінками, зі смарагдами, з діамантиком і одна перла без камінця одного. Злотих 55. Хрестик зі смарагдиками без одного камінчика – злотих 28. Зірочка з 9-ма діамантиками справжніми – злотих 95. Дві штуки по 1 рубінку – злотих 15. Клейнода в шафі із 7-ма чеськими діамантиками – злотих 72. Перстеник з камінчиком на кшталт шафірка із чорним ушкодженням – злотих 4. Перстень зламаный з рубіном – 18 зл. Перстень із печаткою зл 8 15 гр. Перстень з квадратним рубіном – зл 40. Перстень з рубіном на базурках – зл 40. Перстень з діамантом в коробці з чорним пошкодженням – 50 злотих. Перстень з діамантом гладким без пошкодження – злотих 100. Перстень з діамантом гострим зі шкельцем старосвітської роботи злотих 30. Перстень з діамантом жовтим гострим без пошкодження – 18 злотих. Перстень з діамантом найжовтішим – 12 злотих. Перстень гладкий із чотирма діамантиками – зл 30. Перстень у формі троянди із 7-ма діамантиками – злотих 30. Перстень з діамантом пласким старосвітської роботи – злотих 30. Перстень старий зламаный з діамантом в табличці – злотих 36. Перстень із чорним пошкодженням і діамантом важким – злотих 25. Розмаїтого золота коронного червоних злотих 2 і пів чверті червоний злотий 2 по злотих 4 і гроші 15, уся сума 9 злотих і 15 грошей.

Одна перла злотих 5. Дві шпильки – одна з рубіном, інша з шафіром злотих 7. Одна пара браслетів із простим розмаїтим камінням, окрім каміння важить червоних злотих 12, рахуючи червоний 1 по злотих 4, гроші 15. Сума уся злотих 54. Ножик з рубінками злотих 50. Другий ножик гладкий із залізом – злотих 20. Перли калакутські зі шнурками важать лотів 3, лот 1 по 18 злотих. Перли східні 92 шт, злотих 90. Сережки із чеськими діамантами з перелками

⁴⁷⁶ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2., спр. 526. С. 1581 – 1591.

обоє – злотих 2. СРІБЛО. Шасовано срібло золотисте по 20 злотих гривня. Біле срібло по злотих 16 гривня. Срібло ламане розмаїте в штучках гривня одна. Лутів 5 в пуделку округлому. Таріль відливний золотистий, півтора лута важить. Кубечек золотистий на трьох хлопцях на вічку яблуко важить 2 гривні без півтора. Розтруханик⁴⁷⁷ золотистий з накривкою, 1 гривня і лутів 10 важить. Кубечек⁴⁷⁸ золотистий округлий зверху, важить гривню 1, лутів 3 і 5 (3/5). Кубечек золотистий з верхом випуклої роботи гривня 1 і лут 1. Келишок срібний золотистий пів 11-и лутів. Ложок 6 срібних, місцями золотистих важать 3 гривні і півтора. Ложок 11 срібних самих білих важать гривень 5 і лут 1 з міді котрих ложок згадав ксьондз Глушкович 6. Ложка срібна золотиста важить лутів 3. Пуздерко дерев'яне з ложкою, з ножем, з виделками, і з сільничкою срібною, то все важить 1,5 луті. Пас срібний золотистий в таблички з перстениками важить 2 гривні і 9 лутів. Пас Бернардинський срібний тягнений важить гривню 1, лутів 2 і 5. Пас срібний у двох штучках в кульки – гривня 1, лутів 4 і 5 важить. Пас срібний з камінням простим і штуки при ньому порвані в ящику дерев'яному важить гривню 1 і півтора з усім. Ніж турецький в сріблі і пара ножів в сріблі золотистих. Шапочка московська в срібне коло оправлена. Шабля в срібло оправлена роботи турецької. Коралове намисто – злотих 24. Перлове намисто злотих 10. Гранатове намисто злотих 6. Туркусів дуже простих тисяча у білому папері. Туркусів у жовтому папері 600. Туркуси великі в папірчику і гранатики. Пуделко одне. Роги лосині. Скринька мальована зелена залізна. ОЛОВО. Олова із латунню каменів 25 і фунтів 13 шасовано латунь по злотих 15. Простого олова каменів 14 і злотих 11. Шасовано просто по злотих 12. Господарського вживаного олова, камінь 1 фунтів 23. Сільничка. ЛАТУНЬ. Ламаної латуні фунтів 19. В камені 2, фунтів 6. Коловрот гданський залізний до печені. Різної роботи латуні два камені і фунтів 11. Ліхтарів 5 латунних важать 12,5 фунтів. МІДЬ СЕРЕДНЯ. Котел щонайбільший важить 1,5

⁴⁷⁷ Розтрухан (розтруханик) – великий оздоблений келих XVI–XVII ст.

⁴⁷⁸ Йдеться про невеликий кубок. (Кубок – кубечек – форма слова для позначення предмета меншого розміру утворювалася за допомогою зменшувального суфікса).

камені, другий менший котел важить камінь 1. Шальки до важення фунт 15. Шальки більші до важення фунтів 25. Котел над кухнею фунтів 18. Баня до води... фунтів 17. Котелок кухонний фунтів 6. Пательнички 2. Покривки 3 на п'єц фунтів 17. Мідь друга срібна в котлах камінь по злотих 14. Залізна турецька мідь – камінь 20 злотих. Гірша мідь – фунт по 8 грошей. Паневки що кращі до вживання фунт по грошів 10. Мідь краща. Паневка 1 добра фунтів 10. Друга паневка 11,5 фунтів. Паневка третя фунтів 10. Різної поганої міді камінь 1 фунтів 6. Котелок фунтів пів п'ять. Верх до пательні мідяної фунт 1 і чверть. Мідь краща. Котелків турецьких 5 і пательничка шоста. Фунтів 20. 7 мисок турецьких і таріль і ящик фунтів 17. Сільничка. Бляшка до стіни – фунтів 4. Вага велика до терезів висить у крамниці. ШАТИ ЧОЛОВІЧІ. Делія півгранатна лазурова стара підшита адамашком старим з гудзиками чорними єдвабними і зі шнурком чорним злотих 24. Делія півгранатна лазурова адамашком вишневим підшита і з чорними потребами злотих 50. Делія півгранатна лазурова адамашком фіалковим підшита, потреби чорні злотих 55. Делія чорна фалендишова животиками підшита сукно сама злотих 20. Животики під нього злотих 70. Делія півгранатна стара куницями підшитий верх злотих 26, хутро під неї злотих 45. Делія друга лазурова пів гранатна куницями підшитий верх злотих 18. Зісподу є хутро злотих 70. Долман адамашковий дивний у човники злотих 30. Долман чорний адамашковий старий злотих 10. Копеняк фалендишовий лазуровий турецької роботи злотих 30. Делія стара лазурова фалендишова злотих 12. Ковпак оксамитовий вишневий – сам злотих 10, хутро до нього злотих 15. Опонча червона фарбована злотих 6. Пас туркусовий єдвабний злотих 12. Рукав видертий (видраний) злотих 2. ШАТИ ЖІНОЧІ (ОДЯГ). Плащ канафасовий чорний з чорним пасаманом злотих 40. Спідниця атласна чорна в узорі з кабатом дивним атласним злотих 20. Летнік атласовий волосяної масті з кабатом злотих 24. Спідниця адамашкова чорна і з кабатом чорним злотих 30. Катанка чорна оксамитова в узорі підшита животиками білок – сама злотих 25. Хутро злотих 20. Плащик оксамитовий вишневий з

передками соболиними – сам 26 злотих, передки соболині – 30 злотих. Плащик атласовий червоний узористий злотих 12, передки в нього соболині, за них злотих 12. Кабат червоний атласовий узористий злотих 4. Рукав оксамитовий чорний злотих 6. Ковдра (накидка) золотоголова оксамитова всередині, листви блакитні – злотих 30. Ковпачок чорний атласовий білоголовий гаптований едвобом чорним – злотих 10. РЕЧІ різні. Дві сукні саф'янові, одна брунатна за неї злотих 3, друга жовта, за неї злотих 3. Московська шкура юхтова червона злотих 3. Два клунки червоні постельні по злотих 2. Три клунки намітки полотняної із китицями едвобними злотих 8. Заслона полотняна перська велика злотих 12. Заслона китайчана стара злотих 8. Хутро горлове куниці злотих 15. Чверть хутра животикового штучками злотих 8. Собоць 1 цілий злотих 7. Собоць до ковпака злотих 12. Комір соболиний злотих 5. 70 нитяних петлиць до опонч – злотих 6. 12 пар запонок нитяних до опонч – злотих 1. 6 штук шнурка нитяного до опонч – злотих 3. 3 штуки чорного шнурка турецького, штука по 1 злотому і 15 грошей. 8 ліктів фіалкового чамлету в заставі як показує реєстр. ХУСТКИ в скрині білі та інші речі. Постіль червоним едвобом шита. 3 наволочки до подушок. Простираadlo і ліства 1 до верхнього простираadlo. Дві постелі білим шитвом на сітці роблені в хустку вишивану турецьку завинені. Пуделко біле, в якому мішечок атласовий турецький золотом шитий. Другий мішечок німецький лазуровий. 5 мотків едвобу дертого білого. Дві хустки едвобні пістряві. Штучка форгочів білих до постелі широких. Друга штучка більших форгочів. Гудзики чорні едвобні із золотом до чамари. Іще гудзики з петлицями. Запаска едвобна. Хустка едвобна довга із золотими краями і едвобом. 1 фота блакитна турецька. Пара передків соболиних до плащика – злотих 20. Ботухів 2 білоголових. Дзеркало гебанове⁴⁷⁹ друге менше також гебанове. Третє в ізбі дзеркало. Адамашку волосяного ліктів 3 без чверті. Фота турецька вишивана на червоній багазії, сорочка кошмата до лазні. До ліжка 4 фіранки китайки

⁴⁷⁹ Гебановий – зроблений із гебану або ж ебанового дерева. В даному випадку вочевидь йдеться про рами, в які були оправлені дзеркала.

зеленої. До того і балдахін зелений на верх ліжка. Бганок багазії червоної із китицями із пістрявого єдвабу. 3 наволочки червоної багазії до подушок. 21 Олендерська серветка з листвами і френдзлями. 1 обрус такий Олендерський. Другий обрус із мереживом і ліствами також Олендерський. Третій обрус уживаний Олендерський великий. Штука ціла непочата рушників каленських. Друга штука рушників непочатих в кубики. Третя в шахівниці рушників непочатих. Четверта штука Шльонських рушників також непочатих. Обрус 1 з форгочами і з ліствами. 12 серветок в штуці. І ще 27 сервет домових. 5 хусток тонких. 2 рушники Шльонські нові. Простираadlo чорним єдвабом вишиване старе. Простираadlo старе сіткове. Пас єдвабний білий турецький білоголовий. Хустка єдвабна біла турецька довга пістрява. Пара завитків зі сріблом і золотом білоголових. Другі завитки тонкі. 12,5 ліктів дреліху гданського. Тувальня вишивана єдвабом турецька. Пара хусток малих пістрявих. 3 хустки вишивані єдвабом турецькі. 3 хустки в ромбики білим шиттям вишивані. 1 тувальня білим шиттям вишивана. Друга тувальня ліствами різаними вишивана. Щітка саджена перлами для одягу. Рушничок вузький вишиваний чорним єдвабом. Шальки 1. Пуздерко з шальками і важками турецькими. Пуздерко друге з шальками і важками турецькими. Каламар гданський. 4 дзбанушки зі щербетами турецькими. Торба шкіряна, в котрій є справи Шимона Костьовича, про котрі відзвивався син його Лазар. КНИГИ І РЕЄСТРИ зі справами. Реєстр між паном Торосом, Якуба Торосовича сином і паном Даніелем Голубовичем Небіжчиком. ... Каламар турецький. Кошик ... вузький дерев'яний. У скринях покладене є заставне золото і срібло Пана Даніеля Небіжчика. Книга Життя Святих. «Апостол» ксьондза Войтка щодо якого озвався Симон Яхнович. Політика Арістотеля. ... Біблія стара. Саксонська хроніка. Gazagwini. Нурііса о koniach. Книга Curuius de Alexandro Guandelia вірменською писано на пергаменті, котра до костелу Вірменського бажанням Небіжчика Пана Даніеля Голубовича легована. Статус коронний. Образки 2 на дошці мальовані. Фасцикул⁴⁸⁰ з

⁴⁸⁰ Фасцикул – справа, яка складається з документів різного змісту, розміщених за їхніми реєстраційними

правами опікунськими Кшиштофа Давидовича. Словник вірменський писаний. Фасцикул з реєстрами розмаїтими. Реєстр старий пана Голуба Давидовича. Годинник латунний. Браслет перловий. 7 книжок різних малих. Пара пюпітрів для нот. Фасцикул записів дому Задиковічовського. Справи з Жидом Соломоном. Справи двох ділянок Таціковського і Снопоковського на собачому Ринку. Справи ділянки за Стрільницею по Шимку браті. Квити Давида. Справи між Марком Матяшовичем і Даніелем Голубовичем. Резигнації і записи краму Рабіч(е)ковського. Шкатула окована з розмаїтими картами і дрібничками. Іще книги. Дзеркало прикладів. Новий Завіт. Книга шафарія. Польські молитви. Псалтир вірменською мовою писаний. Щоденний вірменський Псалтирик польський. І ще Псалтир вірменський. Ординація костелу вірменського. І ще польські молитви. Два реєстри, в котрих рахунки Турецькі з Паном Торосом Торосовичем з Квитами. Конституція, якої пани старші веліли слухати і Статут⁴⁸¹ позичені і їм належить бути відданими. 7 поведінкових Конституцій. В крамниці тильній в шафі замкнених книг 27. Календар Вірменський. Реєстр списків інвентарів, мембран, котрі знайшлися в шкатулці. В шкатулці червоній інтервіза з ділянки на Стрільниці. Цирограф Томана Якубовича на злотих 100. Цирографи Єврейські. Рахунок між ксьондзом Заславським з підписом пана Данішова і пана Якуба Торосового сина Торосовича. Інтервіза з Paryzem про ділянку перед Святою Анною і при тому інвентар речей там же відданих, рукою власною підписаних. Цирограф Василя Фурмана. Мембран[а] Лазара Шимоновича. Кророн[о]к пана Лазара Шимоновича. Інтервіза з Аведиком Богдановичем про кам'яницю Севебковічовську. Мембран[а] Аведика Норсельсовича на злотих 400, при тому карта пана Даніеля рукою підписана. Мембран[а] Миколая Норсельсовича на злотих 115. Мембран[а] пана Кшиштофа Голубовича, брата Небіжчика Даніеля, на злотих 750. Мембран[а] Яска Гарандоновича на злотих 40. Мембран[а] Комунецких на

номерама. <https://www.slovyk.ua/index.php?sword=ФАСЦИКУЛ>

⁴⁸¹ Ймовірно йдеться про Статут 1519 р.

злотих 656. Цирограф Тороса Гарбураша на злотих 173 і грошей 15. Цирограф пана Потулицького на злотих 1550. Мембрана Комунецких на злотих 417. Мембран[а] Бабіцького на злотих 16. Цирограф Миколая Юрашка Миколайовича на злотих 74. Цирограф Голуба Івашковича на злотих 359. Мембран[а] Павловича на злотих 280. Реєстр великий червоний з гербом його від року 1627 до року 1641, в котрому є описані його власні справи і рахунки, там же термін також ... від року 1627 до року 1641 Закінчився. СКРИНІ. Скринь усіх є 6 малих і великих. Інші різні речі. Три кобежці старі жовті великі. Четвертий малий. Килимів 2 старих простих. Терези 2 шт. до червоних злотих. Цидула⁴⁸² нова. Клітка турецька. Фартушок лазурний і рукави лазурні. Рукавів пара бальчистих шкіряних. Каламар турецький. Шкатулка, 5 пuzдер з фляжками. В домі на долі шпалер зелений мальований ліктів 12. І другий такий же. І шпалер такий ж ліктів 6. Килимів старих витертих 5. Кобежець 1 старий. Образів 11 великих. Образів менших 7. І килимів старих в кавалках по лавах 4. На горі. В кімнатці шпалер старих, таких як і в будинку на долі 2. В домі великому на долі стіл великий, в ньому скриня замкнута. Столик малий. Крісло 1 шкіряне. Стілець великий. В сінях стіл великий біля вікна. Скриня велика на овочі зелена. Друга скриня біла також для овочів. В крамниці тильній на долі образів на дереві 13. І образів на полотні 7. Риштунок та інші приладдя. Пара мушкетів довгих злотих 28. Бандолетів 3 довгих злотих 28. Алебарда 1. Порохівниць 7 кістяних. Рогатина 1. 2 рури ... злотих 10. І ще пара бандолетів довгих злотих 20. І ще коротких бандолетів пара злотих 8. 1 пташинка – злотих 5. Мушкет кісткою оздоблений злотих 6. Пара пістолетів щирозалізних старосвітських зл 4. Меч на обидві руки. Корделяс⁴⁸³ в сріблї. Палашик козацький. Рапіра німецька. Ладовні 2 великі. Гамалій 2. Шабля 1 проста. 1 кірис золотистий з оздобою на ручці до нього, наколінники. Карваші золотисті і шишак. Другий кірис сам голий. Карваш 1 простий висувний. 1 простий кірис німецький з усім з

⁴⁸² Цидула – коротенький лист; записка. <http://sum.in.ua/s/cydulka>

⁴⁸³ Корделяс – загострена мотика.

голови до ніг. Юхту простого 11 пар. Пудло Московське в котрому дерліху пара. Праска 1 велика на трьох ніжках. В СКРИНІ ЗЕЛЕНІЙ великій ті речі замкнені. Капелюх з перами. Полавників до лав штука. Матраци два на крісла в шкурі золотистій. Тлумків 2 шкіряних до шат. Опони старі прості. Наголівник гусарський з мундштуком німецьким. Пас ремінний гаптований турецький. Дзбанушек зелений золотистий турецький глиняний. Вина пана Яховського три півкуфки Угорського в пивниці були, від котрої має ключ Жид Вольф, і він відповідає, що 1 півкуфок продав і лише 2 залишилося. Шафа велика в крамниці на тилу. Скриня біла Крамна. Скриня велика двоїста. Скриня крамна. Скриня зелена на ніжках. Скриня велика зелена із залізом розмаїтим. Ланцюги залізні та інші потреби домові. Кам'яниця наріжна Задиковічовська кам'яниця. Кам'яниця Серебковічовська. Фільварок за Стрільницею... Фільварок перед Святою Анною за шляхом. Фільварок ... Залишилося у пана Даніеля 20 злотих по тестаменту пані Маховської (?). Скриня велика з речами і шатами пана Лазара Косцьовича в малій крамниці, про котру озвався сам і його жінка прийшла, аби до ярмарку Львівського там була. Шнур дишловий з лисом [лисячим хутром – авт.]. Вузdechок пара фурманських. ... грата до кухні нова. Ліжко ... 1 замок до дверей. Щітка 1 гданська. Шапка. Образ полотняний без рами. Книг 27. РЕЧІ МАНЬКОВСЬКОЇ. Скриня мальована Маньковською, в тій скрині 5 півгорнців гданських і фляга півгорнцева. Тарелів цинових 21. 4 полумиски середні. 3 полумиски менші. Обрус 1. Рушників 3. Килимок старий. Простираadlo 1 з коронками. Пара наволочок вишиваних і кавалок полотна турецького. Пас ... срібний – важить 2 гривні і лут 1. 1 пара браслетів важать червоних злотих 31. 1 пара браслетів на кшталт рогових з простим камінням, довкола золотом оправленим, то важить червоних злотих 14. Перстень з рубіном – 17 злотих. Перстеник з туркусиком – злотих 3. Перстеників 2. Один ім'я ІСУС, другий – хрестик без камінців – злотих 3. Перстеників 2. Один складаний, інший з рогом (кутом) – злотих 6. Перстеник маленький з

рубіником – злотий 1, грошей 15. Перстеник діамантовий. Баня до води мідяна, - фунтів 12. Бритванна і паневка.

Додаток № 2. 9.

Тестамент панни Зузанни, дружини Стецька Ходугівіча⁴⁸⁴

1000 злотих із пана Кшиштофа Вуя по мембрані 22 червня 1637 року, з Аведика Швагра 240 злотих – Миколай Норсельсович має мембрану, 1 чеpecь коштовний, в одне носіння, якого із застави викупивши дала 400 злотих. Ще є вдома в скринях [майна] вартістю 740 злотих і ще 2380 злотих з тієї суми на костел у Львові певна сума має бути дана Отцю Патріарху і на кожен рік на часи вічні 500 злотих [щоб] дали. Ще до двох шпиталів у Львові дати. До одного міського 200 злотих тим способом на Wyderkauph⁴⁸⁵. Із тих злотих щоб убогим щороку було на опал, а ні на що інше, на вічні часи. Ще капелану костелу замойського 200 злотих, теж на Wyderkauph. Щоб кожного року на вічні часи капелани відправляли по 5 мес на великі свята. Найперше на Великдень. На зелені свята, на Преображення Господнє і панни Марії, на Св. Хреста і по кожному святі третього дня у вівторок відправляли за мою душу і за матір мою згадували, яка в тому костелі в Замості лежить – ще злотих 200 [за її душу]. Ще ксьондзу Захарію Сповіднику моему дати злотих 100, ксьондзу Яну 30 злотих, ксьондзу Симеону 30 злотих, Ксьондзу Кшиштофу, Стецьковому сину 30 злотих і щоб вони відправили по 1 месі за мою і матері душу. І капеланам в Кам'янці, що відправили 40 мес за мою душу, 60 злотих На костел Снятурського на будування 20 злотих, і капелану місцевому, щоб за мою душу просив – 10 злотих До Бродів на будування костелу 20 злотих і капелану за душу 10 злотих, капелану Луцькому 10 злотих, до Замостя двом капеланам 30 злотих, капеланові Крийовському 10 злотих, капелану Язлотиховецькому 10 злотих, Брату Моєму ксьондзу Кшиштофу 100 злотих, його двом дівкам Гайдрухні [і] Ганнусі один ланцюг панцерний, [має] 100 злотих червоних чи й більшої ваги. Тим двом дівкам ще два паси срібні і двоє шат. Моїй Сестрі панні Богуславі Габріелевій жінці 1

⁴⁸⁴ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 164 – 166.

⁴⁸⁵ Wyderkaf (від німецького «Wiederkauf», відкуп) – договір на придбання доходу від нерухомості (ренти, чиншу) із застережним правом викупу першим продавцем.

чамару кармазинову зі шнуром до неї, до того 1 діамантовий перстень, і шапку одну з огоньками. Ще їй один адамашковий брунатний летнік, ще перли що будь-коли знайде у скрині моїй, ще самому її чоловікові Габріелю 1 перстень шафіровий і дітям Гайдрухні і Ганнусі дві пари манелей які важать 70 червоних злотих Або трохи більше-менше. До того пана Якуба дядька мого дочці, яка в Замості, Гайдрухні, готових грошей 30 злотих і 1 пас срібний позолочений і до того 1 чамару чамлетову. Зі шнуром. І Ганнусі, яка є у Львові готових грошей 30 злотих. І до того пана Якуба дядька мого сину, Грешкові, готових грошей злотих 40, ще моїй тітці Хризді Каспровій злотих 40. До того сестринцю моєму Грешкові, сину пана Івашка, єзуїту злотих 40. І його донечці маленький пасок і кабачик адамашковий. Ще Василевій даю 40 злотих Щоб мала дати Дочці Василевій Касі на віно 40 злотих. Касі ще одну шапку оксамитову з бобрами і ще один летнік мухаіровий і ще одну катанку стару, ще їй Василевій дочці з мене належить 1 пас срібний, в заставі на 18 злотих. До того нашій пані Марті аби було дано 20 злотих. Ще панні Кахні Івашковичовній, що в Жовкві, 20 злотих, ще дочці Симка Венка 20 злотих. До того Гайдрухні, дочці Женярьського, 10 злотих. До шпиталю св. Лазаря 10 злотих, до шпиталю руського монастирського 10 злотих. Ще на погребіння моє, на 40 мес заупокійних і обід задушний з усіма потребами кладу 600 злотих. До того аби приятелів не забула. Пані Грешка Бетка доньці 1 срібна чарочка, панні Кахні до всього ще 1 ложка срібна, ще панні Гальшці, що при пану Івашку Бернатовичу є, 1 ложка срібна. До того кажу, що пан Миколай Норсельсович винен мені за вино 80 злотих. Нехай то собі візьме пан Кшиштоф, пана Петра, стрія мого, син. Прошу пана Кшиштофа Тумановича, вуя мого і пана Габріеля швагра, щоб за душу мою опікуючись, тестаменту мого волю останню вчинили. І щоб потім те все, що я написала, роздали й інакше не чинили. За тим всю себе Богу віддаю. Діялося у Львові 29 червня 1637 року.

ДОДАТОК № 2. 10.

Зміст реляції між опікунами сиріт Аведиковича і Сусанною Миколайовою Піромовічовою⁴⁸⁶

Зміст реляції.

Калькуляція між опікунами сиріт небіжчика пана Кшиштофа Аведиковича з одного боку і панею Миколаєвою Піромовічовою з іншого.

Сума дібр: 2654 злотих. То є найперш 424 перлів східних по злотих 3, всього 1272 злотих. І 11 лутів перлів калакутських по злотих 50, всього 550. 1 брошка діамантова – злотих 700. 1 пас – гривень 2, лутів 2, по злотих 24, всього 51. І 1 пас – гривня 1, лутів 15 по злотих 16, всього 31 злотий, 15 грошей. 1 пара манель червоних 35,5 по злотих 6, всього злотих 213. 1 пuzдро⁴⁸⁷ ложок – гривень 4, лутів 10, злотих 94 і грошей 11. 1 фляшка мала гривні 3, лут 1, по злотих 20, злотих 61 і грошей 7,5. Всього злотих 2973 і грошей 3. І ще по-друге срібло, що туди ж належить, котре є при пані княгині Яновій. 2 коновки – гривні 3, лутів 10 – злотих 87. 1 сільничка – гривня 1, лутів 4 – злотих 25, грошей 10. 2 чарки – 1 гривня, лутів 14 – злотих 45. 1 розтрухан – гривні 2, лутів 10 – злотих 33. 1 пара стремен, котрі взяли, поклавши на місце, в них червоних 16 – по злотих 6, злотих 96. Загальна сума: злотих 3289 і грошей 13,5. З котрих злотих 2654 приходиться пані Піромовічовій від панів Опікунів, [їм] злотих 635 і грошей 13[,5].

⁴⁸⁶ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 529. С. 209 – 211.

⁴⁸⁷ Пуздро – скринька або ящик з відсіками, як правило, із замком, окуттям та ручками, які раніше використовувалися для зберігання різних предметів, особливо під час подорожі.

ДОДАТОК № 2. 11.

Реляція верифікаційна Миколая Якубовича⁴⁸⁸

Абухтів⁴⁸⁹ 4, ... мис великих цинових 23, полумисків менших 29 з тарелем мальованим. Тарелів цинових 31, коновок цинових 24, ліхтар латунний на середину ізби. Скриня з актами, сідло гусарське оксамитове старе, рушниця 1 стара, бандолет 1 старий, мисок турецьких глиняних 3, коновочка кам'яна 1, перегінний кубик 1, панви 3, котелок 1, бритванна, паневочка, баня, хусти. Обрусів 4, рушників 5, сорочок 12, спідниць 7, простираadlo завинене, наволочок з мереживом полотняних великих 2, наволочок менших 3, наволочка з перини, фартух дитячий, комірчиків дитячих 2, рукавички атласові дитячі. ... Ярмулка 1, фerezія півгранатна лазурова атласом лазуровим підшита із золотими петлицями та гудзиками срібними золотистими, buzdygam золотистий, 13 штукочок шnurка штучкового угорського, 2,5 штуки шnurка турецького, петлиць 2 штуки зі шnurками різними. Грошей 3 000 злотих. Сорочок спідніх вірменських 18. Шапок 6. За реєстр плата 4 злоті і 4 гроші, що на віск підуть.

⁴⁸⁸ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 529. С. 599 – 601.

⁴⁸⁹ Абухт – ковбаса зі свинини або ж різновид сальтисону.

Додаток № 2. 12.

Зміст конотаційний речей на продаж по пані Івашковічовій Вартерішовічовій⁴⁹⁰

Речі по небіжчиці пані Івашковічовій Вартерішовічовій залишені... 20 квітня 1640 р. 14 ліктів фартухів зелених по гр. 15 – зл. 7. 19 комірв до гезель з рукавами вишиваними єдвабом чорним і червоним по // 40 зл. 25 // 10. 5 комірв без рукавів по // 20 зл. 3 // 10. Три коміри вишвані єдвабом по зл. 2 – 6 зл. Два коміри без рукавів зеленої і червоної заполичі по 8 – зл. 16. 4 коміри простих по зл. 6 – 24. 30 пар острожок залізних різних по 5 зл. – 150. 4 балти⁴⁹¹ по зл. 10... 1 чекан – 20 зл. 15 вудил по зл. 4. 1 пара стремен латунних за зл. 10. 23 ключі прості до рушниць по 4 зл. 2 ключі до рушниць по 10 зл. 2 мундштуки ... по 1 зл. 6 пар стремен гусарських по 40 зл. 9 пар стремен козацьких по 10 зл. 3 сокирки з топірцями по 15 зл. 10 порохівниць за 2 зл. 14 гротів⁴⁹² простих по 7 зл. 4 гроти по 15 грошів. 7 ключів простих по 4 зл. 13 вуздечок по 16 зл. 3 тканини оксамитові по 40 зл. 18 тросів по 4 зл. 22 паски до шабель по 3 зл. 8 тороків⁴⁹³ простих по 10 зл. 4 тороки вишивані за 3 зл. 18 пасів хлопських ремінних – загалом 28 зл. 7 торкмисів по 5 зл. 6 вудил по 1 зл. = 6 зл. Сума загальна 106, 28 зл.

1 недоуздок за 1 зл. 50 тороків за 1 зл. 6 в'язаних турецьких вуздечок за 3 зл. 9 нагайок – разом 20 зл. 1 пара пасів червоних по 2 зл. = 4 зл. 19 торб по грошів 5. Шнурки волокові за 2 гр. 13 пасів волокових – 5 зл. 11 кінських чуприн (скальпів) за 1 зл. 22 посторонки прості за 18 зл. 13 пітників⁴⁹⁴ по 24 гр. = 10,12 зл. Три десятки петлиць – 21 гр. 37 куланів⁴⁹⁵ по 18 зл. 8 войлоків з кірками по 1 зл. 18 шкір лам – 27 зл. загалом. 7 войлоків повстяних білих без шкіри – загалом 20 зл. 9 штук полотна вроцлавського по 4 зл. = 36 зл. 16

⁴⁹⁰ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 525. С. 582 – 583.

⁴⁹¹ Сокири.

⁴⁹² Грот – наконечник для деревкової зброї або ж власне наконечник стріл.

⁴⁹³ Тороки – ремені ззаду сідла для прив'язування речей; китиці.

⁴⁹⁴ Пітник – підкладка під сідло для захисту шкіри коня від задрілостей.

⁴⁹⁵ Тут йдеться про шкіри азійських віслюків

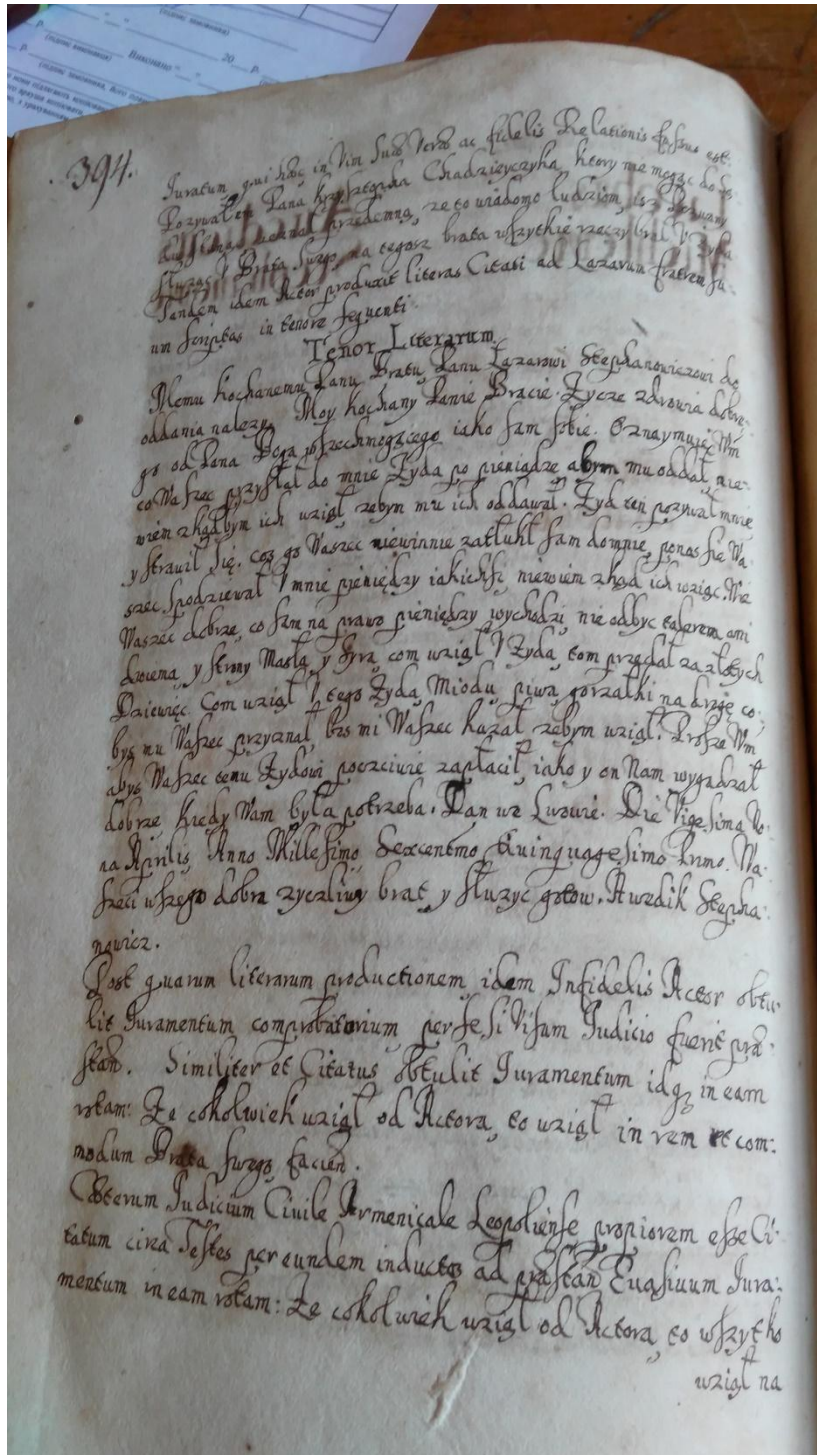
ліктів дреліху по 24 зл. 1 штука ромбкової тканини за 3 зл. Пара панчіх за 5 зл. Сума загальна 153, 29 зл.

Сумуючи 106, 28 зл. і 153, 29 зл., сума того [всього] 260, 27 зл.

ДОДАТОК № 2. 13 А.

Зміст приватного листа Аведика Стефановича до свого брата Лазара⁴⁹⁶

(оригінал)

⁴⁹⁶ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 529. С. 394 – 395.

causa Lazara Draba Suzzo Decretis pro praesentis eundem
Civitate Libera ab impetitione Accionis pronunciata esse censuit
lacione Nouem florentium per Civitatem agnitionem die ante occa-
sibus iniuncta. Facta Accionis Actione contra praedictum Lazaram de
Lazaraovicz reventata. Quod Partes pro Duce susceperunt.

Judicium Necessarium Armenorum Bannicum
Feria Sexta post Festa Solemnia Sacrae Pentecostes pro-
xima Anno Dni Milleling Sexcentimo Quinquagesimo
Primo Leopoli legitime celebratum extitit.

Ioannes
Bernatovic

Christophorus
Steckiemc

Judicium praesens Civile Armeniale Leopoliense aduoniam
Causa praesens ratione Dots, quod est Senici Junis et Summani Dno
causis appetur ideo adinvento for in eadem causa procaerz inuixit
si quo Decretis Civitatis appellavit. Judicium Appellationem Hi ad
interlocutoria sensentia non admittit. Proce hanc Civitas de grava-
tione sibi illato et de proseguenda Appellatione. Judicium in vesteri
reportatum est.

Pariter idem Civitas Tamatus Christophorus Steckiemc adactis
Decretis Judicii praesentis, Terminum procedendi in Scripso produxerit
Cuius Senis et contextus Verborum talis est

Terminum Procedendi

Jan Łowany hrystophor Steckiemc stoisc moono przy załozonych
Appellaciach y o porieranie onych doleonna Protestacia zagnuszy przy
causioy Decretis procedendi zaszczyca sie incompetentia Accionis a do
da tego isz Jan Accionis vindicare iakoby iniuriam Matronki swoiey a dy-
feru dobronoy Lana Łowanego. Fereliby zas miał od niy pozwolenie de-
nigpotentiam ani Mandatum zadanego nieproducuire. de Duce quidem nemo
aliens nomine agere potest sine Praeciali eoz authenticis Mandato hove-
re Accionis ninyz Jan Jan Bernatowicz Swagier Łowanego nie pro-
ducuire hoc esse zadna miara pro competens Accionis Łowany byla nu

ДОДАТОК № 2. 13 Б.

Зміст приватного листа Аведика Стефановича до свого брата Лазара⁴⁹⁷ (переклад)

Моєму Коханому Пану Брату, Пану Лазарові Стефановичові до віддання належить. Мій Коханий Пане Брате. Зичу здоров'я доброго від Пана Бога всемогучого як і Сам Собі. Повідомляю, що Ви прислали до мене Єврея по гроші аби віддав йому, не знаю звідки би їх взяв, аби йому віддати. Єврей той закликає мене з'явитися. Чому Ви невинно закликали Його до мене, чому Ви сподівалися від мене якихось грошей, не знаю звідки їх взяти. Знаєте Ви добре, що Йому по праву гроші належать, не один талер і не два, Масла і Сиру, що Взяв у Єврея, той продав за дев'ять злотих. Що взяв у того Єврея, Меду, пива, горілки на дорогу, щоб Ви признали, бо мені Ви казали аби взяв. Прошу аби Ви тому Євреєві люб'язно заплатили, адже й він Нам служив добре, коли у тому була потреба. Дано у Львові. Дня Двадцятого Квітня, Року Тисяча Шістсот П'ятдесят Першого. Вам всього найкращого бажаючий Брат, служити готовий. Аведик Стефанович.

⁴⁹⁷ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 529. С. 394 – 395.

Додаток № 2. 14.

Зміст визначеної нестачі речей, складеної невідомим спадкоємцем по небіжці панні Анні, доньці Шимона Костьовича⁴⁹⁸

1 травня 1649 року. Список речей, котрих не вистачає по Тестаменту від 27 червня 1648 року, у Праві Духовному Вірменському Львівському небіжчиці панни Анни, доньки пана Шимона Костьовича і дружини померлого пана Тороса Голубовича Яскевича, а саме то є золото, срібло, персні, що до рук моїх не дійшли.

Найперш в пана Анджея Лазаровича розтруханик в заставі за злотих 300. В пана Яна Юхновича також кубок у злотих 30 плюс-мінус.

Перстень, котрий є в заставі в Братській скриньці вірменській в злотих 50.

В Анниці шинкарки служебки боргу злотих 20, котрої тут у Львові нема. Дві ложки срібні і фартух робочий у Жида в заставі в злотих 15. То заставила та дівка, котрої у Львові нема.

Шабля оправлена, котра є в заставі за злотих 40 у пана Кшиштофа Ян[а] Бернат[овича].

Пан Миколай Ян Бернатовича залишився винен чиншу за пів року злотих 25.

Пара пістолетів і сидельце старе, на продаж віддане у Жида Табака.

11 пістолетів дані торгом до придбання по злотих 12 – в Жида Енохового Швагра.

Невідомо у кого ланцюг 1 – червоних злотих 7.

Інший ланцюжок – червоних злотих 22,5, легований молодшій доньці Касі, його теж нема.

Пас срібний.

Ланцюжок панцерний – червоних злотих 27.

6 пернів в заставі у Єврея невідомо в якого, коли і ким заставлені були.

⁴⁹⁸ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 528. С. 307 – 308.

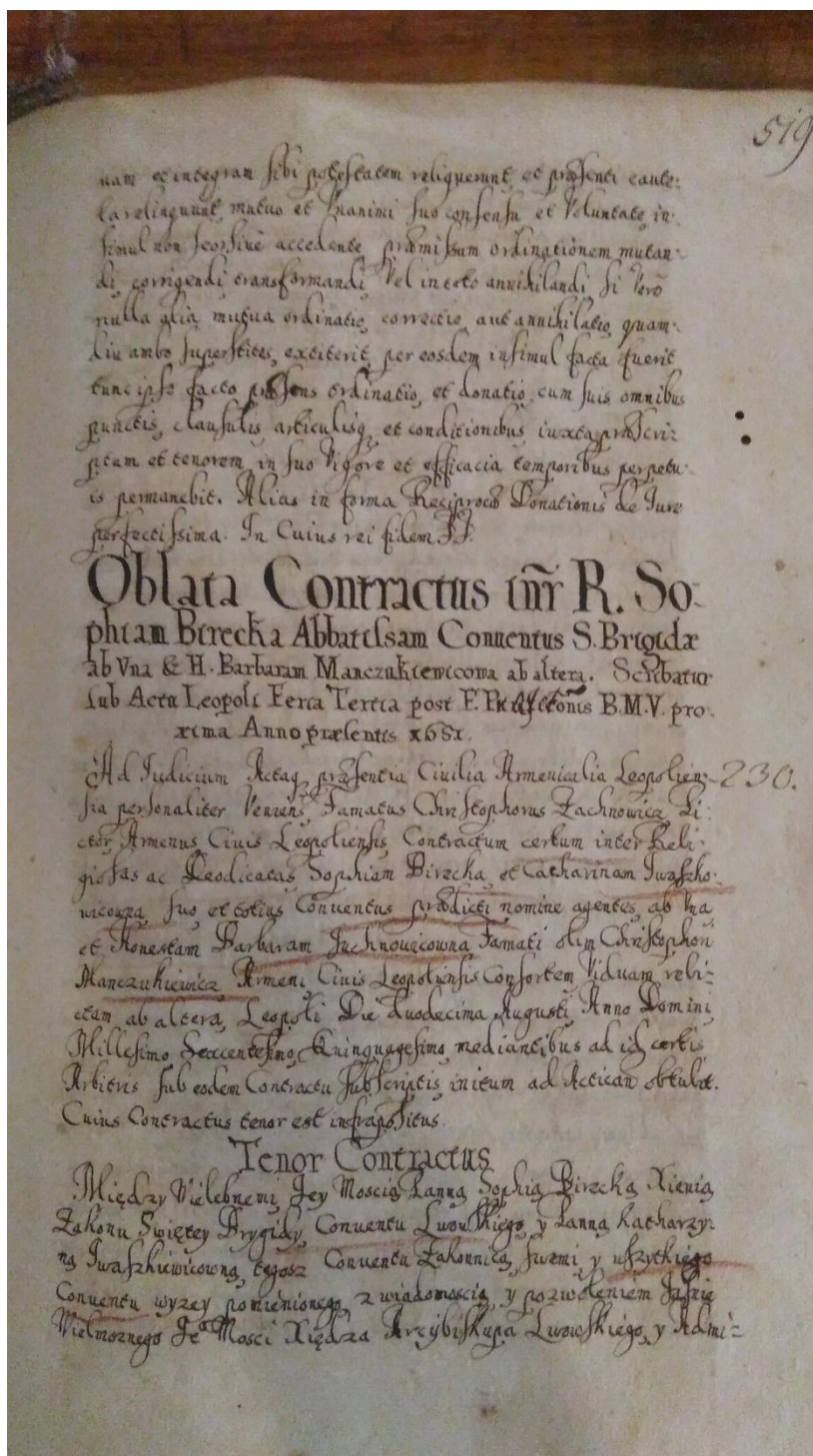
Третя частина ділянки, котру невідомим способом тримає Його Мосць пан Весчицький. Крамниця, яку тримає пан Гжегож Голубович, стрий тих сиріт. А руки мої до тих речей не доходять. А при тим мій ПДПИС – ŁŁ.РР.

Додаток № 2. 15.

Облята контракту між Софією Бірецькою, абатиссою конвенту св.

Бригіди та Барбарою Манчукевічовою⁴⁹⁹

(оригінал)

⁴⁹⁹ ЦДІАУЛ, Ф. 52, оп. 2, спр. 529. С. 519 – 523.

rzeźnicza Gracjana Czarnyńskiego, a z przysługującą do Młoci
 Kiepsza Samuela Koziańskiego, Jędrzej Michała
 Walańskiego, kanoników Łuckich, do tego Aktu depucacji, jak
 imiennymi czynnikami z ich strony, a Stawcami Jania Barbarskiego
 Sławetnego, Stawetnego, krzyżackiego Marcuzkiewicza
 Omianina, y Mieszczanina Łuckiego, Młocza, posłata, y Sa
 nem Janem Tuchnowiczem Omianinem Mieszczaninem Jędr.
 Skin jako Stawca y Opiekunem przynależnym pomienionym Sa
 nicy Barbary Marcuzkiewicza, do tego Aktu przynależnym zanie
 gny Jędrzej, jak się Contract y postanowienie pewne y niedawne
 ne w tej Sęchob. Najwyższ. Łachobzita differentia między con
 nocami Jędrzej, a Jędrzej Młocza, Tieni, y z Conventu Jędr.
 in Zakonu Świętego Brijdy jako Successora dobrach wchodzący
 Jędrzej, po Niewolności Jędrzej, krzyżacki Jędrzej, wozob.
 Stawca, a na Ławie kacharzy, Jędrzej, Łachobzita, iare
 naturalis Successoris, Jędrzej, Jędrzej, Janicy Jędrzej, Jędrzej,
 conie, jako Successore Niewolności Janicy Jędrzej, Jędrzej,
 conie, Jędrzej, Jędrzej, Jędrzej, Jędrzej, Jędrzej, Jędrzej,
 wnieście dobr y rzeczy według kromaku de data die Vigesima
 quarta Decembris Anno Millesimo Sexcentesimo Quadragesimo
 hinc Septimo, także czwartą grosz według Artikulow y Jędrzej,
 wnieście Omianinich, ante omnes Creditores et Contractores, ca
 data, także kromak według Praw Artikulow, y Jędrzej,
 iow Omianinich, poprzedza wzytkich Creditorow, czwartą część
 grosz debetur Tribus, podług cyfrze Praw y Dekretow Jędrzej,
 Leufficy Młoci, in fidei, in bonis Magistron omnibus, deductis re
 nibus Maritalibus, Wym, Łachobzita, Łachobzita, Łachobzita, także
 podpisani, także Complacatis, y zgoła, Jędrzej, aby Jędrzej, Młocza,
 na Tieni, jako ca, kromak, względem Łachobzita, kacharzy, Jędrzej,
 wnieście, Conventu, Jędrzej, Łachobzita, Successia, naturalna, po
 Niewolności, Łachobzita, krzyżacki, Jędrzej, Jędrzej, Jędrzej, ca, kach
 kosa, także, w dobrach, wchodzący, y Jędrzej, należy, wnieście,
 nie, według kromaku, wgotowych, pieniądzech, Summ, także, Jędrzej,
 Siedemset, Dwaście, iędrzej, Jędrzej, y Jędrzej, Dwadzieścia, y dwa,
 Jędrzej

a) sene Summa złotyeh Czeczeńska Czeczniejsi kora isz agnoscie
 ze wzial narad za Summę Miobofarzykowskiej baczke iedną
 miokę pitego za złotyeh Szesc dziesiat. Taczym pomina sie
 in vchadno złotyeh Tyzka Comdzichat. Jem pokaznie sie
 ze liquidacize Larra Jana Suchnowicza ze Miobofarzykowi na
 wyprawę y sprawienie rzeczy ho schędotwa biatogłowskiego
 nalezających Summe złotyeh szesce dat z kęzgy Summy affirma-
 ze zofelo przy Miobofarzyku Lannu krzyzozopnie Swastko-
 wicz złotyeh Siedmdzichat y pięć y gęzgy Szesc bo ich (Kę-
 sent) nie wydat na potrzebe Matronki Swioicy. Jem ciowidzi
 Lar Jan Suchnowicz ze sa w rękawie Tyzka Szesc Szobnych do ko-
 narku Lanney Barbare nalezających iose (arawi) przywyz rząd
 Szobny złotyeh y pas Szobny Miobofarzykowi z apu krzyzozop-
 niara Swastkowiczowi nalezających przez niego. Tyzka Lęczyzno
 Zięcia w złotyeh dęu zastawiony kęoz tyzaki po wykupnie Lanney
 Barbare a rząd y pas Jey Mei Lanney Xieni y Conventowi iey
 nalezaci na. Jem affirmie Lar Jan Suchnowicz ze Miobofarzyk
 Lar krzyzozopni Swastkowicz pięć piędziemi Matronki Swioicy do
 kromarku nalezających zastawil był w Tyzka Lęczyzno Zięcia od
 lat pultem, kęoz aby były nie przepadły wlicznie wykupil ich
 y dat złotyeh Szesc dziesiat dołkich. Te wszystkie dlugi y cię-
 zary wyzcy przedordowane a potom do comprobaciey y dowodu na-
 lezacye tabze y ozwały przez Tenki maig bydz z Dobry mecho-
 mych w sztych po Miobofarzyku Lannu krzyzozopnie Swastkowicz
 porostających w Inwarciarzu Wędnym de Acta Feria sexta ante
 Dominicam Rogationum proxima Anno Millefimo Sexcento Quin-
 quagesmo Specifikowanych a przy Lanney Barbare Mancaukhieni-
 covy y Lannu Janu Suchnowiczu totaliter będących z wiadomo-
 scia Jey Mei Lanney Xieni zastacore y p'duis Annetacionibus
 oddane. A isz Jey Mosc Lanna Xieni darc eznuac Summe
 kromarkowa złotyeh siedmset Siedmdzichat y Szesc y gęzgy
 Dwadziescia y Dwa. Pięć isz z adby mechomych Miobofarzykowi
 Lannu krzyzozopni nalezających a na Lannę katheraryne Swastko-
 wicowicę

w rozumie iure successione naturalis spallych delacionem de-
 bitorum realium et omnium certorum pozwała. Dla czego Pan
 Fachnowicz y a Synowicz Suwja Larin Barbara powiazali sie przy
 kawie y Cestrey y przy odbieraniu Siedmiu let Siedmiu let
 hie y Szesciu alodich y przy dwudziestu dwóch tak wazly-
 hen cey Summy kroninowej imputacionis iako wzgledem do-
 gow y cie zarow in rebus mobilibus przechazanych pro euicid-
 ne omnimoda in bonis suis Jey Meci Lannie Xieni et ceteri Con-
 uentui zapisac. A zapisacuzay dluzi y czuwały proza pomie-
 niowey Lariny Barbary z doby ruczonnych Wieliczka Lwa
 Krawczoka Suwjkowicza cokolwiek zastannie ychaz Dobru-
 chomych Wieliczka Lwa debita et omnia fapara Sen-
 pta, eo uszycho cetero ma iure perpetuo przy dobach feo-
 dyalnych Jey Mosci Lannie Xieni y Conwencowi Jey Mosci. A ze-
 by ten Contract miał lepsza waga y pewnosc przetoż ma-
 ia go obiedwie strony Tiggami przed nami roborowac. A co
 dla lepszej wian tak strony iako y Larowie Mediatorowie
 rzhami swymi podpisali sie. Dzialo sie w Lwowi dny dwode-
 cima Augustu Roku y hie cznego Szeszescyego Liczary hie-
 cego. Sophia Dirccha. Samuel Koziański haronik Lwo-
 wski Sekretarz hrda Jey Meci ~~Meci~~ Krawczoka Awdak
 Fachnowicz Starzy Lwaw Omian Lwowskich iako Me-
 diator ~~Meci~~ Nicolaus Malanski haronik Lwowski ~~Meci~~
 Jacob Suwjkowicz Lijaxa Omianki Mediator wtey Jwa-
 wie ~~Meci~~. Suwako Szephanowicz Lrzybigly Lwaw Omian-
 Shigo Lwow Shigo iako Mediator wtey Jwaowie ~~Meci~~ Mat-
 chas Joannes Lalewski Voi Mediator ~~Meci~~
 Quem quidem Contractum Iudicium pofens modo pof-
 miko reproductum, hie pofit. Decisio Juis ingrossari pemi-
 fit.